

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

STIJN DEBAERE, RAF VAN KUYCK en BEA VAN BUGGENHOUT, **Nor-
men voor goede kwaliteit van wetgeving** 833

Rechtspraak

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – **Vennoot-
schapsbelasting** – Aftrekken van de belastbare winst – Di-
videnden

Arbitragehof, 8 juli 1997 848

Rechtsmiddelen – Hoger beroep – Getuigenverhoor – Ap-
peltermijn

Cass., 17 maart 1997 (*met noot*) 850

Persoonlijksrechten – Persoonlijke levenssfeer – Ver-
werking van persoonsgegevens – Bestand – Dossier

Cass., 16 mei 1997 850

Geneeskunde – Tuchtzaak – Hoger beroep – Termijn voor
de arts

Cass., 20 juni 1997 851

Erfrecht – Ouderlijke boedelverdeling – Verdeling tussen
alle kinderen – Nietigheid (art. 1079 B.W.) – Benadeling
voor meer dan een vierde

Hof Brussel, 24 oktober 1996 852

Onrechtmatige daad – **Aansprakelijkheid** – Uitvoerings-
agent – Quasi-immuniteit van de uitvoeringsagent – Voor-
waarden – Aanspraak van een derde

Hof Antwerpen, 7 april 1997 854

1. Ontucht en prostitutie – Sadomasochisme – **2. Opzette-
lijke slagen en verwondingen** – Vrije en voorafgaande toe-
stemming van de deelnemers – Rechtvaardigingsgrond

Hof Gent, 23 september 1997 (*met noot van A. Vandeplass,*
«Over sadomasochisme») 855

Afstamming – Overgangsrecht – Onderzoek naar het va-
derschap – Verjaring

Rb. Antwerpen, 15 november 1996 856

Arbeidsovereenkomst – Loon – Betaling in het zwart – Fis-
cale documenten – Bedrijfsvoorheffing – Misdrijf – On-
rechtmatige daad – Schade en schadeloosstelling – Werkne-
mer – Vergoeding – Belasting – Belastingssupplement

Arbrb. Antwerpen, 19 maart 1997 858

Geneeskundige verzorging en uitkeringen – Verzekering-
sinstelling – Indeplaatsstelling – Burgerlijke aansprakelijk-
heid – Excepties – Tegenwerpbaarheid – Verzekerde – Con-
solidatie van de letsels – Latere medische prestaties

Pol. Gent, 3 oktober 1996 (*met noot*) 858

1. Onrechtmatige daad – **Schade en schadeloosstelling**
– Gelaedeerde – Consolidatie van de letsels – Latere medi-
sche prestaties – Gesubrogeerde verzekeraar – Verhaal –
Geneeskundige verzorging en uitkeringen – Verzekering-
sinstelling – Indeplaatsstelling – Burgerlijke aansprakelijk-
heid – Verzekerde – Consolidatie van letsels – Latere medi-
sche verzorging – Verhaal

Pol. Gent, 5 december 1996 (*met noot*) 859

Rechtspraak in kort bestek

Herstel in eer en rechten – Uitwissing – Veroordeling tot
vervalvenverklaring of ontzetting – Verbod het beroep van
privé-detective uit te oefenen

Cass., 30 april 1997 (*met noot van Mike Gelders,* «Betreffen-
de de uitwissing») 860

Kanttekening

M. De Swaef, Justitie en een nieuw civisme 861

Boeken

P. De Vroede, De wet tot bescherming van de economische
mededinging (*door A.M. Van den Bossche*) 862

N. Uildriks, De normering en beheersing van politiegeweld
(*door S. Van Overbeke*) 862

La nouvelle réglementation des marchés publics (*door J. Ste-
vens*) 863

Erratum

Grondwet - Deskundigenonderzoek 863

Mededelingen

Kennisgeving van hoger beroep 863

Studieavond: Actualia Milieu- en Stedenbouwrecht 863

Leerstoel Migratie- en Migrantenrecht 864

Voordracht: Sociaal overleg 864

Symposium: Faillissement en sanering van onderneming en
van het Schoordijk Instituut 864

Symposium: De nieuwe procedure collectief ontslag 864

Lustrumviering: 25 jaar Licentie Notariaat K.U.Leuven 864

Oprichting v.z.w. Vereniging van Educatieve en Weten-
schappelijke Auteurs (VEWA) 864

K.U.Leuven-vacatures 864

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

Opgericht in 1931. Hoofdredacteurs: René Victor (1931-1984), Edgar Boonen (1984-1993)

VERSCHIJNT IEDERE WEEK VAN SEPTEMBER TOT JUNI

Redactie: C. Caenepeel, A. Van Oevelen,
E. Dirix, J. Laenens, J.R. Rauws,
A. Vandeplas

Redactiesecretaris: Mevr. C. Meeusen

Redactieadres: V.Z.W. Rechtskundig Weekblad
Mechelsesteenweg 210 bus 6
2018 Antwerpen
(redactiesecretariaat bereikbaar
van 9 tot 12 uur)
Tel. 03/248.49.84
Fax 03/248.08.70

Vaste medewerkers:

A. Alen
F. Aps
R. Boes
Gh. Dhaeyer
J. Erauw
P. Humblet
W. Lambrechts
J. Meeusen
H. Nys
I. Opdebeek
W. Pintens
W. Rauws
D. Simoens
G. Suetens-Bourgeois
M. van Damme
S. Van Overbeke
J. Wouters

Abonnementen, advertenties: INTERSENTIA UITGEVERS N.V., Churchilllaan 108, 2900 Schoten
Tel.: 03/680.15.50 - Fax: 03/658.71.21 Abonnementprijs: 4.550 f., voor studenten 2.950 f..

— UNIFORMIER —

Kledingfabrikanten en specialisten in toga's

DIRK NEVENS

Nieuwe steenweg 8 - 1731 Zellik ☎ (02) 466 09 05
Fax (02) 466 63 24
Molenstraat 23 - 9300 Aalst ☎ (053) 21 47 77
rue du Midi 175 - 1000 Bruxelles ☎ (02) 511 88 06

The Brussels office of the international law firm

ASHURST, MORRIS & CRISP
seeks

an associate

with a commercial and corporate law background
for its Belgian law practice.

The associate should have between two to four years experience
in private practice and be admitted to a Belgian Bar.

He/she should be fluent in Dutch, English and French.

CV's should be sent to:

Mr Carl Meyntjens
375 Avenue Louise - Box 3, 1050 Brussels

Wij verzorgen al uw administratief drukwerk

Brieven
Enveloppen
Zak-enveloppen
Dossiermappen
Papier voor laser en inkjet
...

Vraag onze uitgebreide documentatie aan per fax

Drukkerij De Bie

Herentalsebaan 68 • B-2100 Deurne
Tel. 03/322 50 20 • Fax 03/321 73 93

NORMEN VOOR GOEDE KWALITEIT VAN WETGEVING

Sinds enige jaren is er een groeiende belangstelling voor kwaliteit van wetgeving¹. Aan de basis hiervan liggen zonder twijfel onder meer de ontoegankelijkheid van de wetgeving voor de rechtssubjecten en een groeiend gevoel van rechtsonzekerheid, recent verwoord als de kloof met de burger. Nochtans zou wetgeving hét middel bij uitstek moeten zijn voor communicatie tussen ambtsdragers en rechtssubjecten en tussen rechtssubjecten onderling.²

Omdat we ons niet willen laten meesleuren in wat Wintgens de minimalistische stroming³ noemt, zijnde een stroming die van mening is dat om goede wetgeving te maken, het voldoende is dat de redactie ervan gebeurt aan de hand van een handleiding wetgevingstechniek, willen wij ons in deze bijdrage buigen over de verschillende aspecten van de kwaliteit van wetgeving, namelijk zowel de formeel-technische als de materieel-inhoudelijke.

Dit artikel beoogt criteria aan te reiken voor goede kwaliteit van wetgeving. Hiervoor wordt allereerst het begrip «wetgeving» afgebakend en vervolgens wordt in de rechtsleer, de rechtspraak en de bestaande richtlijnen en aanwijzingen voor regelgeving⁴ op zoek gegaan naar kwaliteitscriteria. Tegelijk wordt getracht een beeld te vormen van de belangrijkste oorzaken van de ondermaatse kwaliteit van onze wetgeving.

¹ Getuige hiervan enkele interessante, recente publicaties waaronder: ADAMS, M., «Wetgeving en beleid. Pleidooi voor een heroverweging van de rol van het Parlement in het wetgevingsproces en een systeem van wetsevaluatie», in *Wetgeving in theorie en praktijk*, ADAMS, M. en WINTGENS, L.J. (red.), Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1994, 55-76; VANISTENDAEL, F., «Fiscale legistiek en wat daarbij komt kijken», in *Wetgeving in theorie en praktijk*, ADAMS, M. en WINTGENS, L.J. (red.), Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1994, 159-181; DUMORTIER, J., PENNINCKX, M., TIMMERMANS, Y., «Wie wordt nog geacht de wet te kennen? Een voorstel voor een betere toegankelijkheid van de Belgische wetgeving», *R.W.*, 1992-93, 938-953; SPILLEBEEN, K., «Een wettekst: Kaas met gaatjes», *R.W.*, 1993-94, 1453-1455. Naast deze wetenschappelijke publicaties wordt er ook in de kwaliteitskranten aandacht besteed aan het fenomeen kwaliteit van wetgeving. Zie hiervoor o.a. De Standaard van 15 mei 1997 waarin senator Hugo Vandenberghe het heeft over «de tien geboden voor goede regelgeving» en De Financieel Economische Tijd van 16 juli 1997 waarin Mark Deweerdt het ook heeft over de (vooral formele) kwaliteit van regelgeving.

² WITTEVEEN, W. J., «De communicerende wetgever», in *Wetgeving in theorie en praktijk*, ADAMS, M. en WINTGENS, L.J. (red.), Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1994, 12.

³ WINTGENS, L.J., «Wetgevingstheorie-Legisprudentie. Een analyse van de stand van zaken», in *Wetgeving in theorie en praktijk*, ADAMS, M. en WINTGENS, L.J. (red.), Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1994, 32.

⁴ Omzendbrief nr. C 4/8001, 23 april 1982, Legistiek-Opstellen van reglementaire teksten, *B.S.*, 2 juni 1982; omzendbrief VR 97/4 van 4 maart 1997 van de minister-president van de Vlaamse regering; voor Nederland: Besluit van de Minister-president, Minister van Algemene Zaken van 18 november 1992, *Staatscourant* 1992, nr. 230, tot vaststelling van de Aanwijzingen voor de regelgeving. Hieronder zal verwezen worden naar de «Nederlandse aanwijzingen voor regelgeving.»

Dit artikel kadert in de onderzoeksprojecten Solon⁵ en Kennisrepresentatie,⁶ lopend aan het Instituut voor Sociaal Recht van de K.U.Leuven. Solon is een computerhulpmiddel dat het legistische⁷ werk ondersteunt door sturing van het legistiek ontwikkelingsproces en door controles uit te voeren op ontwerp teksten van wetgeving. Ook in het buitenland, en vooral in Nederland⁸ en Italië,⁹ werd er de laatste jaren veel aandacht besteed aan zulke informaticatoepassingen. Bedoeling ervan is uiteraard de kwaliteit van de ontwerp teksten van wetgeving, hoofdzakelijk op formeel-technisch vlak, te optimaliseren.

I. Afbakening van het begrip wetgeving

Wetgeving wordt hier in de ruimste zin gebruikt, als normering.¹⁰ Hiermee bedoelen we in dit artikel niet de wet in

⁵ «Systeem ter Ondersteuning van Legistiek en het Ontwerpen van Normen», project in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap onder Overeenkomst Nr. Bel96/06.

⁶ «Kennisrepresentatie van sociaal-zekerheidsrecht en welzijnsrecht als basis voor onderhoudbare sociaalrechtelijke informatiesystemen», F.W.O.-project nr. G.0214.96.

⁷ Legistiek of wetgevingstechniek bundelt de voorschriften voor de redactie en presentatie van normatieve en beschikkende rechtsteksten. Zie hiervoor: GUSSELS, J., «Wetgevingstheorie. Wie normeert wat, op staatsniveau?», in *Wetgeving in theorie en praktijk*, ADAMS, M. en WINTGENS, L.J. (red.), Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1994, 119; BYVOETS, J., *Wetgevingstechniek (formele legistiek): regels, formules*, Heule, U.G.A., 1971, 139 p.; LAMBOTTE, C., *Techniques législatives et codification: notes et exemples*, Brussel, Story Scientia, 1989, 275 p.; COREMANS, H. en VAN DAMME, M., *Beginselen van wetgevingstechniek en behoorlijke regelgeving*, Brugge, die Keure, 1994, 154 p.; Omzendbrief nr. C 4/8001, 23 april 1982, Legistiek-Opstellen van reglementaire teksten, *B.S.*, 2 juni 1982; omzendbrief VR 97/4 van 4 maart 1997 van de minister-president van de Vlaamse regering.

⁸ In Nederland zijn er twee vrij bekende: LEDA en De Ontwerp-Bank Wetgeving. Zie daarvoor VOERMANS, W. en VERHAREN, E., «Leda: a semi-intelligent legislative drafting-support system» in *Legal knowledge based systems: Jurix '93: Intelligent Tools for Drafting Legislation, Computer-Supported Comparison of Law*, SVENSSON, J.S., WASSINK, J.G.J. en VAN BUGGENHOUT, B. (red.), Lelystad, Koninklijke Vermande, 1993, 5-10; VOERMANS, W.J.M., *Sturen in de mist..., maar dan met radar. Een onderzoek naar praktisch haalbare vormen van computerondersteuning bij het ontwerpen van regelingen*, doctoraal proefschrift, 1995, 390 p.; VOERMANS, W.J.M., «Ontwerpen van wetgeving met behulp van de computer», *RegelMaat*, 1990, 17-20; LOKIN, M., «De digitale wetgever: tussen droom en daad...», *RegelMaat*, 1997, 75-77; GOOSSENS, A.M.J.J., «OntwerpBank Wetgeving», *RegelMaat*, 1993, 173-182.

⁹ In Italië zijn er drie systemen zoals blijkt uit VOERMANS, W.J.M., o.c., 61-64. Het gaat om Arianna, LEXEDIT en IRI-AL. Deze systemen ontstonden onder impuls van Biagioli, Mercatali en Sartor, Florentijnse onderzoekers die zich al sinds 1987 bezighouden met dit soort onderzoek.

¹⁰ GUSSELS, J., «Wetgevingstheorie. Wie normeert wat, op staatsniveau?», in *Wetgeving in theorie en praktijk*, ADAMS, M. en WINTGENS, L.J. (red.), Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1994, 120.

formele zin, maar de wet in materiële zin,¹¹ dit is elke rechtsregel die door om het even welke overheid wordt totstandgebracht¹² en dit binnen het Belgisch staatsverband, dus met uitsluiting van internationale of supra-nationale normen.

Wel is het de bedoeling ook de pseudo-wetgeving hier te beschouwen. Met pseudo-wetgeving worden bedoeld de algemene voorschriften die door de bestuurlijke overheid worden opgesteld in de uitoefening van de haar opgedragen bestuurstaak en die er in wezen toe strekken de uitvoeringsambtenaren te helpen bij de uitoefening van de hen opgedragen bestuurstaak omdat zij de uitoefening van die taak eenvormig beogen te reguleren.¹³ De bestuurlijke omzendbrieven kunnen ingedeeld worden in drie categorieën: de interpretatieve omzendbrieven, de verordenende omzendbrieven en de omzendbrieven die beleidsregels omvatten.¹⁴

II. Normen voor goede kwaliteit van wetgeving

Over normen of criteria voor goede kwaliteit van wetgeving is al danig wat gepubliceerd.¹⁵ Het gaat dan om crite-

¹¹ Graag wijzen we er ook dan op dat elke keer wanneer in deze bijdrage over regels, regelgeving e.d. gesproken wordt, we de wet in materiële zin beschouwen.

¹² VAN ORSHOVEN, P., *Inleiding tot de bronnen en beginselen van het recht*, Leuven, Acco, 1994-1995, 38.

¹³ LEUS, K., «Omtrent «pseudo-wetgeving»: het rechtskarakter en de rechtswaarde van bestuurlijke omzendbrieven: stand van zaken anno 1993» in *Wetgeving in theorie en praktijk*, ADAMS, M. en WINTGENS, L.J. (red.), Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1994, 98-99.

¹⁴ *Ibid.*, 101.

¹⁵ Onder meer: VAN DER VLIES, I.C., *Handboek wetgeving*, Zwolle, W.E.J. Tjeenk Willink, 1987, 172-238; VAN DER VLIES, I.C., *Het wetsbegrip en de beginselen van behoorlijke regelgeving. De verandering van het legaliteitsbeginsel in de twintigste eeuw*. Proefschrift U.v.A., 's-Gravenhage, 1984, 188-219; WINTGENS, L.J., «Wetgevingstheorie-Legisprudentie. Een analyse van de stand van zaken», in *Wetgeving in theorie en praktijk*, ADAMS, M. en WINTGENS, L.J. (red.) Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1994, 32 en 36-37; WINTGENS, L.J., «Rationeel recht. Een rechtsfilosofisch en rechtstheoretisch essay over wetgevingstheorie», *T.P.R.*, 1992, 730; OOSTENBRINK, J.J., *Algemene beginselen van behoorlijke wetgeving*, Deventer, 1973; COREMANS, H. en VAN DAMME, M., *Beginselen van wetgevingstechniek en behoorlijke regelgeving*, Brugge, die Keure, 1994, 67-120; GIJSSELS, J., «Wetgevingstheorie. Wie normeert wat, op staatsniveau?», in *Wetgeving in theorie en praktijk*, ADAMS, M. en WINTGENS, L.J. (red.), Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1994, 120-123; VAN ANGEREN, J.A.M., «Beginselen van behoorlijke wetgeving» in *Kracht van Wet. Opstellen over publiekrechtelijke wetgeving*, Zwolle, W.E.J. Tjeenk Willink, 1984, 63-74; KOOPMANS, T., «Beginselen van wetgeving», in *Beeld van een Goede Vriendschap*, CLAESSEN, P.D.A., VAN HAM-WAGNER, W. en DE JONGH, C.F.J. (red.), 's Gravenhage, Vuga-Boekerij, 1980, 123-133; KORTMANN, C.A.J.M., «Behoorlijke wetgeving», in *Regel en Praktijk*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1979, 63-75; EIJLANDER, PH., «Wetgeving in de jaren negentig», *RegelMaat*, 1990, 26-32; DIJKSTRA, G.S.A. en WINTER, H.B., «De taak van juristen bij het evalueren van wetgeving», *RegelMaat*, 1988, 22-29; POLAK, J.M., «Hanteerbare wetgeving», in *De hanteerbaarheid van het recht*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1981, 67-71; POLAK, J.M., «Aandachtspunten voor de wetgever», *Bestuurswetenschappen*, 1980, 275-279; POPELIER, P., «Beginselen van behoorlijke wetgeving in de rechtspraak», *T.P.R.*, 1995, 1049-1109; VAN HUMBEECK, P., «Algemene beginselen van behoorlijke regelgeving. Met een toetsing van het Vlaamse milieurecht», *T.B.P.*, 1997, 371-380; WAALDIJK, C., *Wetgevingswijzer*, Lelystad, Koninklijke Vermande,

ria waaraan de wet (in materiële zin) zou moeten voldoen, wil zij een «behoorlijke» wet zijn.¹⁶ Dikwijls verzamelt men deze normen voor goede kwaliteit van wetgeving onder de noemer van «(algemene) beginselen van behoorlijke wetgeving». Samen met Dijkstra en Winter¹⁷ zouden wij de benaming «algemene beginselen» echter willen reserveren voor de normen die als algemene rechtsbeginselen *sensu stricto*¹⁸ beschouwd kunnen worden. Dergelijke algemene rechtsbeginselen *sensu stricto* zijn werkelijke gedragsvoorschriften, aangezien menselijk gedrag, van particuliere burgers of overheden en alleszins van rechters en bestuurders, eraan getoetst wordt.¹⁹

De discussie over de positie van deze algemene rechtsbeginselen in de hiërarchie der normen en de mogelijke toetsing of afdwingbaarheid van de kwaliteitsnormen in 't algemeen wensen wij hier niet aan te gaan. Wat wel vaststaat, is dat men niet al de normen voor goede of behoorlijke wetgeving mag beschouwen als algemene rechtsbeginselen. Daarom kiezen wij ervoor niet de verwarrende benaming «(algemene) beginselen van behoorlijke wetgeving» te gebruiken, maar willen wij het houden bij meer algemene termen zoals «legistieke kwaliteitscriteria», «legistieke kwaliteitsnormen» of «legistieke kwaliteitsvereisten».

Een indeling van de legistieke kwaliteitscriteria in verschillende categorieën is wenselijk. Verschillende indelingen zijn trouwens mogelijk, zoals de veel gebruikte indeling tussen materiële en formele kwaliteitscriteria.²⁰ De materiële kwaliteitscriteria slaan eerder op de inhoud van de regeling, terwijl de formele kwaliteitscriteria met de vorm, systematiek en de kenbaarheid van de regel te maken hebben.²¹

Een andere mogelijke indeling is de indeling tussen inhoudelijke aspecten van kwaliteit en institutionele aspecten, waarbij met die institutionele aspecten dan de instrumenten bedoeld worden die gericht zijn op de verwezenlijking van het wetgevingskwaliteitsbeleid en de rol en verant-

1985, 121 p.; RUITER, D.W.P., «Eisen van goede regelgeving», *RegelMaat*, 1993, 4-7; BAKKER, R.E., «Toetsing aan rechtsbeginselen door de Raad van State», *RegelMaat*, 1986, 17-20.

¹⁶ KORTMANN, C.A.J.M., «Behoorlijke wetgeving», in *Regel en Praktijk*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1979, 69.

¹⁷ DIJKSTRA, G.S.A. en WINTER, H.B., «De taak van juristen bij het evalueren van wetgeving», *RegelMaat*, 1988, 25.

¹⁸ VAN ORSHOVEN, P., «Algemene rechtsbeginselen, in alle rechtstakken - Over de grondwettelijke waarde van de publiek- en privaatrechtelijke beginselen», in Postuniversitaire cyclus Willy Delva 1996/1997, VAN EECKHOUTTE, W. (red.), Gent, Mys & Breesch, 1997, 10-11.

¹⁹ *Ibid.*, 11.

²⁰ COREMANS, H. en VAN DAMME, M., *Beginselen van wetgevings-techniek en behoorlijke regelgeving*, Brugge, die Keure, 1994, 68-69; VAN ANGEREN, J.A.M., «Beginselen van behoorlijke wetgeving» in *Kracht van Wet. Opstellen over publiekrechtelijke wetgeving*, Zwolle, W.E.J. Tjeenk Willink, 1984, 66; GIJSSELS, J., «Wetgevingstheorie. Wie normeert wat, op staatsniveau?», in *Wetgeving in theorie en praktijk*, ADAMS, M. en WINTGENS, L.J. (red.), Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1994, 121; VAN DER VLIES, I.C., *Het wetsbegrip en de beginselen van behoorlijke regelgeving. De verandering van het legaliteitsbeginsel in de twintigste eeuw*. Proefschrift U.v.A., 's-Gravenhage, 1984, 192; KORTMANN, C.A.J.M., «Behoorlijke wetgeving», in *Regel en Praktijk*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1979, 69.

²¹ COREMANS, H. en VAN DAMME, M., *Beginselen van wetgevings-techniek en behoorlijke regelgeving*, Brugge, die Keure, 1994, 68.

woordelijkheden van de verschillende actoren in het proces van wetgeving.²² Een voorbeeld hiervan is de noodzaak aan een voldoende aantal wetgevingsambtenaren, die ook deskundigen dienen te zijn.

Een derde mogelijke indeling is de indeling op basis van de functies van wetgeving.²³ Enerzijds wordt wetgeving gebruikt om gedrag van burgers en maatschappelijke organisaties te sturen in de richting van wenselijk geachte beleidsdoelstellingen. Anderzijds beoogt de wetgeving, door het bepalen van de rechtspositie van de burgers, de rechtszekerheid en rechtsgelijkheid te bevorderen. Zodoende wordt er een indeling gemaakt tussen enerzijds kwaliteitsvereisten en anderzijds waarborgvereisten.²⁴

Wij kiezen in deze bijdrage voor de indeling tussen enerzijds materiële of inhoudelijke en anderzijds formele kwaliteitscriteria, terwijl we er ons ten volle van bewust zijn dat de grens ertussen waarschijnlijk niet altijd zo scherp te trekken valt. De materiële criteria omvatten: een duidelijke doelstelling (a), uitvoerbaarheid of handhaafbaarheid (b), effectiviteit en efficiëntie (c), noodzakelijkheid (d), het rechtszekerheids- en vertrouwensbeginsel (e), het rechtsgelijkheids- of het niet-discriminatiebeginsel (f) en de onderlinge afstemming (g). De formele criteria omvatten: het beginsel van de normatieve draagwijdte (a), de begrijpelijkheid (b), de kenbaarheid van de regel (c) en de regelgeving op het juiste niveau (d).

Het dient beklemtoond dat voornoemde opsommingen waarschijnlijk niet exhaustief zijn. Ze bevatten echter wel de belangrijkste criteria. Bovendien dient benadrukt dat er per rechtstak specifieke legistische vereisten kunnen bestaan en dat de algemene criteria op een andere manier ingevuld kunnen worden. Met deze mogelijkheden wordt in deze algemene benadering van de problematiek evenwel geen rekening gehouden.

De bespreking van elk kwaliteitscriterium omschrijft eerst de inhoud ervan, om vervolgens het nut en de voorwaarden voor de realisatie van het criterium te belichten.

A. Materiële criteria

Achtereenvolgend komen hierna aan bod: duidelijke doelstelling (a), uitvoerbaarheid of handhaafbaarheid (b), effectiviteit en efficiëntie (c), noodzakelijkheid (d), het rechtszekerheids- en vertrouwensbeginsel (e), het rechtsgelijkheids- of het niet-discriminatiebeginsel (f) en de onderlinge afstemming (g).

1° Duidelijke doelstelling

a) Inhoud

Deze kwaliteitsnorm wijst er ten eerste op dat de doelstellingen die worden nagestreefd, zo concreet en nauwkeu-

rig mogelijk moeten worden aangegeven.²⁵ Men onderscheidt verschillende deelvereisten.²⁶ Ten eerste moet het algemene doel vermeld worden waarbinnen de regeling moet gezien worden.²⁷ Voorbeelden²⁸ van zo'n algemeen doel zijn: de rechtvaardige verdeling van de inkomens, de versterking van de positie van het bedrijfsleven, enzovoort. Naast dat algemeen doel moet aangegeven worden wat de speciale bijdrage van de verschillende onderdelen van de regeling aan dat algemeen doel zal zijn.²⁹ Ten derde zouden andere regels die in dat kader uitgevaardigd zijn, vermeld moeten worden en indien mogelijk zouden te verwachten regels moeten aangekondigd worden.³⁰

Een tweede element van deze kwaliteitsnorm bestaat erin dat de geformuleerde doelstelling wel degelijk moet overeenstemmen met de werkelijke doelstelling.³¹ Als het officiële doel niet overeenstemt met het werkelijke doel, spreekt men van symboolwetgeving.³² Om bepaalde belangengroepen tevreden te stellen, wordt dan wel een bepaalde regeling getroffen, maar er worden dan amper middelen ter beschikking gesteld om de regeling te realiseren.³³

Een derde element houdt in dat waar mogelijk en relevant, ook de termijn dient vastgesteld te worden waarbinnen ernaar gestreefd wordt een doelstelling te bereiken. Indien kwantificering, financieel of op een andere manier, van een doelstelling mogelijk is, dient deze ook te geschieden.³⁴

b) Nut

Het nut van het voldoen aan deze kwaliteitsnorm bevindt zich op verschillende vlakken. Zo vergemakkelijkt de aanwezigheid van een algemeen doel de beoordeling van de regel door de afdeling wetgeving van de Raad van State.³⁵ De afdeling wetgeving van de Raad van State zal, in geval van adviesaanvraag, immers nagaan of de geformuleerde doelstelling overeenstemt met de tekst van de ontworpen regeling en of de doelstelling, met behulp van het bepaalde in de regeling, kan worden gerealiseerd.³⁶

Daarnaast heeft de vermelding van de specifieke bijdrage van de regel aan het algemene doel ook zijn nut. Deze vermelding bevordert immers de samenhang tussen verschil-

²⁵ Nederlandse aanwijzingen voor regelgeving, aanwijzing 7.

²⁶ VAN DER VLIES, I.C., *Het wetsbegrip en de beginselen van behoorlijke regelgeving. De verandering van het legaliteitsbeginsel in de twintigste eeuw*, 192.

²⁷ *Ibid.*, 192.

²⁸ *Ibid.*, 193.

²⁹ *Ibid.*, 192.

³⁰ *Ibid.*, 192.

³¹ COREMANS, H. en VAN DAMME, M., o.c., 70.

³² VAN DER VLIES, I.C., *Handboek wetgeving*, Zwolle, W.E.J. Tjeenk Willink, 1987, 188.

³³ *Ibid.*, 188.

³⁴ Nederlandse aanwijzingen voor regelgeving, aanwijzing 7.

³⁵ VAN DER VLIES, I.C., *Het wetsbegrip en de beginselen van behoorlijke regelgeving. De verandering van het legaliteitsbeginsel in de twintigste eeuw*, 193.

³⁶ COREMANS, H. en VAN DAMME, M., «De afdeling wetgeving van de Raad van State», *T.B.P.*, 1987, 344-356.

²² EIJLANDER, PH., «Wetgeving in de jaren negentig», *RegelMaat*, 1990, 28

²³ VAN HUMBEECK, P., «Algemene beginselen van behoorlijke regelgeving. Met een toetsing van het Vlaamse milieurecht», *T.B.P.*, 1997, 372.

²⁴ *Ibid.*, 372.

lende regels en helpt ook te vermijden dat bepalingen van de regel tegenstrijdig zouden zijn met het gestelde doel.³⁷

Het duidelijk aangeven van de doelstelling van een formele wet vormt bovendien één van de waarborgen dat de administratie niet zomaar op basis van enkele wetten het hele maatschappelijke bestel kan regelen door middel van gedelegeerde wetgeving.³⁸

Een duidelijke doelstelling zal de rechter ook helpen bij de interpretatie.³⁹ Een duidelijke doelstelling draagt immers bij tot een uniforme interpretatie en helpt de rechter met zowel een teleologische interpretatie als interpretaties naar analogie en a contrario.

Ten slotte is een duidelijke doelstelling een ideaal toetsingscriterium voor de effectiviteit of doeltreffendheid van een regel.⁴⁰

Het is wel zo dat hoe instrumenteler de doelstelling verwoord is, des te concreter de toetsing kan verlopen.⁴¹

c) Voorwaarden voor realisatie van dit kwaliteitsvereiste

Om duidelijke en zinnige doelstellingen te kunnen formuleren is het absoluut noodzakelijk een kennis te vergaren van de relevante feiten en omstandigheden met betrekking tot het bewuste onderwerp.⁴² Een duidelijke doelstelling begint immers met een adequate beschrijving van de feitelijke toestand waarop de regeling zal betrekking hebben.⁴³ Vervolgens moet dan vermeld worden welke verandering beoogd wordt en hoe de regeling deze verandering zal teweegbrengen in de feitelijke toestand. Bij een dergelijke uiteenzetting hoort ook een kosten-batenanalyse.⁴⁴ Op deze kosten-batenanalyse komen we later terug bij de kwaliteitsvereiste «noodzakelijkheid».

Legistisch hoort de doelstelling thuis in de aanhef van de akte, alsook in een eventuele toelichting. Zoals verder uiteengezet zal worden, horen in het bepalend gedeelte van de regeling enkel normatieve bepalingen thuis.

2° Uitvoerbaarheid of handhaafbaarheid

a) Inhoud

Bij het uitvaardigen van een regel moet men er zeker van zijn dat aan de regel gevolg gegeven wordt. Alleen in dat geval zal de regel immers effectief of doeltreffend zijn. Het gevolg geven aan de regel kunnen we vanuit twee invalshoeken beschouwen: enerzijds moet de regel uitgevoerd worden door het bestuur en anderzijds moet de regel nageleefd

worden door de geadresseerden van de regel, de rechtssubjecten.⁴⁵

Nu bevinden zich zowel aan de kant van het bestuur als aan de kant van de rechtssubjecten een aantal hinderpalen op weg naar uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid. Wat de kant van het bestuur betreft is het mogelijk dat het bestuur, indien het niet zelf de regel heeft vastgesteld, gaat dwarsliggen omdat het een andere mening is toegedaan en dat zodoende de uitvoeringsbesluiten op zich kunnen laten wachten.⁴⁶

Om de uitvoerbaarheid te bevorderen moet men de lasten voor de overheid zoveel mogelijk beperken.⁴⁷ De lasten voor de overheid worden gesitueerd op een viertal gebieden.⁴⁸

Ten eerste zijn er de lasten die rechtstreeks zijn gemoeid met de uitvoering van de regeling (voorlichting, het behandelen van aanvragen voor vergunningen en ontheffingen, de inning van belastingen en heffingen en de uitvoering van de in de regeling voorgeschreven feitelijke handelingen).

Ten tweede zijn er de lasten die voortvloeien uit in de regeling vervatte procedurele voorschriften, zoals voorschriften inzake verplichte advisering, inspraak, vormen van preventief toezicht, planning, verslaggevingsverplichtingen en evaluatieverplichtingen.

Vervolgens zijn er de lasten die verband houden met het toezicht op de naleving en met de handhaving van de regeling (wat de handhaving betreft, gaat het om lasten in verband met onder meer het openbaar ministerie, de politie, het gevangeniswezen, andere justitiële diensten en de rechtspraak).

Ten slotte zijn er dan de lasten die voortvloeien uit de rechtsbescherming (lasten in verband met de van overheidswege gefinancierde rechtshulp, met de behandeling van bezwaarschriften en lasten voor uitvoerende instanties als gevolg van procedures).

Grofweg gesteld zijn deze twee laatste soorten lasten de lasten voor controle en beteugeling door de overheid. Naleving van een regel door de rechtssubjecten moet immers gecontroleerd worden door de daartoe aangeduide diensten of organen. Dikwijls is deze controle evenwel ruim onvoldoende of helemaal niet aanwezig.⁴⁹ Arbeidsinspectie, fiscale controle, voedingswarencontrole, controle op de hormonale behandeling van dieren, milieucontrole, enzovoort blijken dikwijls onvoldoende.⁵⁰ Ter verontschuldiging voert het bestuur dikwijls aan dat het over onvoldoende middelen beschikt aan personeel, toerusting en geld, om een effectieve

³⁷ VAN DER VLIJES, I.C., *Het wetsbegrip en de beginselen van behoorlijke regelgeving. De verandering van het legaliteitsbeginsel in de twintigste eeuw*, 193.

³⁸ KORTMANN, C.A.J.M., «Behoorlijke wetgeving», in *Regel en Praktijk*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1979, 71.

³⁹ VAN DER VLIJES, I.C., *Het wetsbegrip en de beginselen van behoorlijke regelgeving. De verandering van het legaliteitsbeginsel in de twintigste eeuw*, 194; VAN DER VLIJES, I.C., *Handboek wetgeving*, 190.

⁴⁰ KORTMANN, C.A.J.M., *l.c.*, 71.

⁴¹ VAN DER VLIJES, I.C., *Handboek wetgeving*, 188.

⁴² Nederlandse aanwijzingen voor regelgeving, aanwijzing 7.

⁴³ VAN DER VLIJES, I.C., *Handboek wetgeving*, 186.

⁴⁴ *Ibid.*, 186.

⁴⁵ VAN DER VLIJES, I.C., *Het wetsbegrip en de beginselen van behoorlijke regelgeving. De verandering van het legaliteitsbeginsel in de twintigste eeuw*, 198.

⁴⁶ GUSSELS, J. *l.c.*, 145.

⁴⁷ Nederlandse aanwijzingen voor goede regelgeving, aanwijzing 14; Eijlander, P., *l.c.*, 30; WAALDIJK, C., *Wetgevingswijzer*, Lelystad, Koninklijke Vermande, 1985, 32; COREMANS, H. en VAN DAMME, M., *Beginselen van wetgevingstechniek en behoorlijke regelgeving*, 76; VAN DER VLIJES, I.C., *Handboek wetgeving*, 198.

⁴⁸ Nederlandse aanwijzingen voor regelgeving, aanwijzing 14.

⁴⁹ GUSSELS, J. *l.c.*, 146.

⁵⁰ *Ibid.*, 146.

controle uit te voeren.⁵¹ Als de controle een overtreding aan het licht brengt, moet die overtreding beteugeld worden.

Betreffende de beteugeling dient onderzocht of dit best kan gebeuren langs administratiefrechtelijke, civielrechtelijke of strafrechtelijke weg dan wel op een andere wijze.⁵² Overigens dient wel een onderscheid gemaakt te worden tussen «positieve» en «negatieve» sanctionering.⁵³ Negatieve sanctionering heeft als bedoeling een handeling of het ontbreken ervan te bestraffen terwijl positieve sanctionering stimulerend en belonend wil werken door bijvoorbeeld een subsidiëring te verbinden aan het stellen van een bepaalde handeling. Men kan evenwel dezelfde opmerking formuleren als bij de controle namelijk dat de sanctionering dikwijls in gebreke blijft.⁵⁴

Langs de kant van de rechtssubjecten zijn er ook een aantal hinderpalen. Ten eerste moet nagegaan worden of er voldoende maatschappelijk draagvlak bestaat voor de regel.⁵⁵ Dit wil zeggen dat er in de maatschappij een zekere bereidheid moet bestaan om de gestelde regels na te leven.⁵⁶ Het is immers zo dat, als er minder bereidheid bestaat om aan een regel gevolg te geven, het instrumentarium om de naleving af te dwingen sterker moet zijn.⁵⁷ Overigens moeten niet alleen voor de overheid maar ook voor de rechtssubjecten de lasten beperkt worden.⁵⁸ Enkele voorbeelden⁵⁹ van lasten die kunnen ontstaan als gevolg van nieuwe regelgeving zijn de gevolgen voor een onderneming of instelling, zoals de noodzaak voorzieningen te treffen om te voldoen aan administratieve verplichtingen of om de benodigde deskundigheid in te schakelen, en de hieraan verbonden financiële lasten.

Besluitend kan men stellen dat elke keer dat men tot het treffen van een regeling besluit, men moet nagaan of de personele en financiële middelen vereist voor haar uitvoering voorzien zijn,⁶⁰ of ze op haar naleving kan gecontroleerd worden en of, indien ze wordt overtreden, die rechtsschending kan en zal bestraft worden.⁶¹

b) Nut

Indien de uitvoerbaarheid of handhaafbaarheid van een regel gering is, kan de regel onmogelijk doeltreffend of effectief zijn. Een geldende regel die niet wordt nageleefd, levert rechtsonzekerheid op.⁶² Niet-naleving van een regel betekent ook een aantasting van het gezag van de regelgever,⁶³ zodat het niet respecteren van een bepaalde regel een nefaste invloed kan hebben op het naleven van andere regels. Daarnaast impliceert het niet-naleven van regels ook hoogstwaarschijnlijk vele wijzigingen van de regel. Deze wijzigingen zijn dan een poging om toch een naleving van de regel te verkrijgen.

Er bestaan ook regelingen die nooit werden of worden uitgevoerd, maar toch blijven bestaan. Dit noemt men slapende regelingen. Een betere kennis van de uitvoerbaarheid kan het bestaan van zulke slapende regelingen helpen voorkomen.

c) Voorwaarden voor de realisatie van dit kwaliteitsvereiste

De belangrijkste voorwaarde om dit kwaliteitsvereiste te realiseren is het verwerven van een inzicht in het maatschappelijk en administratief draagvlak van de regel. Zo is het eerst en vooral van belang te weten te komen of er voldoende maatschappelijk draagvlak bestaat voor de regel. Dit kan gepeild worden door een voorafgaande consultatie van de bestemmingen van de regel.⁶⁴ Hier moet wel een nuance aangebracht worden, in die zin dat het maatschappelijk draagvlak eigenlijk op de hele maatschappij slaat, terwijl de bestemmingen van de regel een beperktere groep kunnen zijn.

Naast het maatschappelijk draagvlak moet ook het draagvlak bij de bestuurders, administratief draagvlak genoemd, in acht genomen worden. Ook hier is overleg aangewezen.

Een andere belangrijke pijler van dit kwaliteitsvereiste is de financierbaarheid. Hiervoor moet een idee gevormd worden van de lasten voor het bestuur voor de verschillende alternatieven van handhaving.

Het inzicht in het maatschappelijk draagvlak, dat mede bepaald wordt door de uit de regeling voortvloeiende lasten voor de rechtssubjecten (voor de verschillende alternatieven van handhaving) en het inzicht in de lasten voor de overheid voor de verschillende alternatieven moet dan leiden tot de vaststelling van een systeem van sanctionering.⁶⁵

3° Effectiviteit en efficiëntie

a) Inhoud

Eerst is het hier de plaats om een poging te doen deze twee termen te definiëren. Onder effectiviteit verstaan we het feit dat de regeling de vooropgestelde doelstellingen realiseert.⁶⁶ In tegenstelling tot Wintgens die een onderscheid

⁵¹ *Ibid.*, 146.

⁵² Nederlandse aanwijzingen voor regelgeving, aanwijzing 11; Eijlander, P., *l.c.*, 30

⁵³ COREMANS, H. en VAN DAMME, M., *Beginselen van wetgevings-techniek en behoorlijke regelgeving*, 77.

⁵⁴ GUISSELS, J., *l.c.*, 146.

⁵⁵ COREMANS, H. en VAN DAMME, M., *Beginselen van wetgevings-techniek en behoorlijke regelgeving*, 76; VAN DER VLIES, I.C., *Handboek wetgeving*, 197.

⁵⁶ VAN DER VLIES, I.C., *Handboek wetgeving*, 197.

⁵⁷ *Ibid.*, 197.

⁵⁸ Nederlandse aanwijzingen voor regelgeving, aanwijzing 13.

⁵⁹ *Ibid.*, aanwijzing 13.

⁶⁰ Dit is in principe het geval, daar de richtlijnen legistiek van de Vlaamse regering voorschrijven dat voorontwerpen van decreten, ontwerpen van besluiten enz... voor gemotiveerd advies worden voorgelegd aan de Inspecteurs van Financiën, en voor gemotiveerd akkoord aan de Vlaamse minister, bevoegd voor begroting (richtlijn 197).

⁶¹ GUISSELS, J., *l.c.*, 141.

⁶² VAN DER VLIES, I.C., *Handboek wetgeving*, 197.

⁶³ *Ibid.*, 197.

⁶⁴ COREMANS, H. en VAN DAMME, M., *Beginselen van wetgevings-techniek en behoorlijke regelgeving*, 76.

⁶⁵ VAN DER VLIES, I.C., *Handboek wetgeving*, 198.

⁶⁶ EIJLANDER, P., *l.c.*, 29.

maakt tussen effectiviteit en doeltreffendheid,⁶⁷ beschouwen wij effectiviteit en doeltreffendheid als synoniemen.

Efficiëntie of doelmatigheid daarentegen veronderstelt dat het doel en de middelen in een proportionele verhouding tot elkaar staan, zodat het doel op een optimale wijze bereikt wordt.⁶⁸

Over de afweging tussen verschillende alternatieven van overheidsingrijpen weiden we in het volgende punt eventjes uit.

Betreffende de effectiviteit, de realisatie van de doelstellingen, is het nogal evident dat het om een kwaliteitscriterium gaat.

Wat de effecten van regelgeving betreft, moeten we wel een onderscheid maken tussen bedoelde en onbedoelde effecten van regelgeving.⁶⁹ Ook dient rekening gehouden met mogelijke negatieve effecten die juist tegen de doelstellingen van de regelgever ingaan, onder meer door oneigenlijk gebruik of misbruik van een bepaling.

b) Nut

Het nut van dit kwaliteitscriterium is zeer evident. Wetgeving dient immers om de maatschappij te ordenen en te sturen, een doel dat zonder effectieve wetgeving niet kan bereikt worden. Niet-effectieve wetgeving heeft bijgevolg geen enkele zin en kan bovendien zeer hoge maatschappelijke kosten meebrengen. Een voorbeeld hiervan zijn de financiële en ecologische gevolgen van niet-effectieve milieuregeling.⁷⁰

c) Voorwaarden voor de realisatie van dit kwaliteitsvereiste

De voorwaarden voor de realisatie van dit kwaliteitsvereiste worden hier niet in detail uiteengezet, omdat wetgeving des te effectiever zal zijn naarmate de kwaliteitscriteria meer gerespecteerd worden. Zodoende zijn de voorwaarden voor de realisatie van dit kwaliteitsvereiste eigenlijk een verzameling van de voorwaarden voor alle kwaliteitsvereisten.

Een heel andere zaak is de beoordeling van de effectiviteit van de wetgeving. Hiermee komen we op het terrein van de wetevaluatie,⁷¹ een terrein dat we niet verkennen in deze bijdrage.

⁶⁷ WINTGENS, L.J., «Wetgevingstheorie-Legisprudentie. Een analyse van de stand van zaken», in *Wetgeving in theorie en praktijk*, ADAMS, M. en WINTGENS, L. J. (red.), Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1994, 32; WINTGENS, L.J., «Rationeel recht. Een rechtsfilosofisch en rechtstheoretisch essay over wetgevingstheorie», *T.P.R.*, 1992, 730-731.

⁶⁸ WINTGENS, L.J., «Wetgevingstheorie-Legisprudentie. Een analyse van de stand van zaken», 32.

⁶⁹ DIJKSTRA, G.S.A. en WINTER, H.B., *l.c.*, 23.

⁷⁰ ADAMS, M., «Wetgeving en beleid: Pleidooi voor een heroverweging van de rol van het parlement in het wetgevingsproces en een systeem van wetevaluatie», *R.W.*, 1992-93, (1041), 1048.

⁷¹ *Ibid.*, 1047-1050; WINTER, H.B., «Evaluatie van wetgeving: terugzien en vooruitkijken», *N.J.B.*, 1990, 1374; WINTER, H.B., SCHELTEMA, M. en OOSTING, M., *Evaluatie van wetgeving: terugblik en perspectief*, Deventer, Kluwer, 1990, 248 p.

4° Noodzakelijkheid

a) Inhoud

Het vereiste van noodzakelijkheid omvat drie aspecten. Het eerste aspect is dat men zich steeds moet afvragen of een regeling wel het juiste antwoord is op de gegeven situatie. De regeling is in elk geval overbodig als het doel ook zonder de regel evengoed wordt bereikt.⁷² Dit geldt trouwens niet enkel voor regelgeving, maar voor elke overheidsinterventie. Een voorbeeld van terughoudendeheid inzake overheidsinterventie - althans in eerste instantie - is het geval waarin de overheid slechts regelend gaat optreden als de sociale partners er niet in slagen zélf die regeling tot stand te brengen.⁷³ Het gaat hier dus eigenlijk om de keuze tussen overheidsinterventie en zelfregulering.

Tweede aspect van dit kwaliteitsvereiste is, dat eens de beslissing tot overheidsinterventie genomen is, een keuze moet gemaakt worden tussen de verschillende instrumenten. In het algemeen is het zo dat men een gegeven situatie op verschillende manieren kan aanpakken.⁷⁴ Gijssels⁷⁵ schrijft dat in onze tijd echter, telkens wanneer iemand ergens een probleem ontwaart, die persoon meent het probleem met schriftelijke normen te kunnen regelen. Daarom zou eenieder die zich in dergelijke situatie bevindt, meer zelfbeheersing en zelfbeperking aan de dag moeten leggen.

Binnen de verschillende middelen om een probleem aan te pakken onderscheidt men enerzijds de directe middelen, zoals dwingende reglementering, financiële transfers, enzovoort, en anderzijds de indirecte middelen, zoals informatie, sensibilisering, enzovoort.⁷⁶ Al deze actiemiddelen hebben voor- en nadelen. Daarom moet er telkens een grondige afweging geschieden tussen de verschillende alternatieven tot overheidsinterventie.⁷⁷

Ten behoeve van deze afweging kunnen volgende criteria worden vooropgezet.

Eerste criterium is de mate waarin verwacht mag worden dat een regeling het beoogde doel zal helpen te verwezenlijken.

Tweede criterium zijn de neveneffecten van de regeling. De neveneffecten van een regeling werden hierboven reeds vermeld, zodat een voorbeeld nu welgekomen is.⁷⁸ Subsidies aan landbouwers hebben tot doel hun inkomen te garanderen, maar kunnen als ongewenst neveneffect hebben dat op een volstrekt oneconomische wijze wordt geproduceerd.

Derde criterium zijn de lasten voor de overheid enerzijds en burgers, bedrijven en instellingen anderzijds.

⁷² VAN DER VLIES, I.C., *Handboek wetgeving*, 196.

⁷³ COREMANS, H. en VAN DAMME, M., *Beginselen van wetgevings-techniek en behoorlijke regelgeving*, 73.

⁷⁴ WINTGENS, L.J., «Wetgevingstheorie-Legisprudentie. Een analyse van de stand van zaken», 36.

⁷⁵ GIJSSELS, J., *l.c.*, 139.

⁷⁶ WINTGENS, L.J., «Wetgevingstheorie-Legisprudentie. Een analyse van de stand van zaken», 36.

⁷⁷ Nederlandse aanwijzingen voor regelgeving, aanwijzing 9.

⁷⁸ WINTGENS, L.J., «Wetgevingstheorie-Legisprudentie. Een analyse van de stand van zaken», 36.

Deze drie criteria komen uit de Nederlandse aanwijzingen voor regelgeving en kunnen als volgt samengevat worden. Men moet de vorm van regeling kiezen waarvan het grootst mogelijk effect te verwachten is met de kleinst mogelijke inspanning van zowel overheid als burger, onder handhaving van alle juridische waarborgen.⁷⁹ Efficiëntie dus.

Naast deze drie criteria kunnen er nog enkele⁸⁰ andere een rol spelen. Zo is er het subsidiariteitsbeginsel dat bestaat in de keuze van het minst dwingende middel. Dit subsidiariteitsbeginsel houdt dus de verplichting in om zoveel mogelijk aan te sluiten bij het zelfregulerend vermogen in de sector of sectoren waarin men wil ingrijpen.⁸¹ Er is het proportionaliteitsbeginsel dat inhoudt dat de door de regeling veroorzaakte nadelen of belemmeringen niet buiten verhouding mogen staan tot het nagestreefde doel of het bereikte resultaat.⁸² Ten slotte is er het samenwerkingsbeginsel, dat betekent dat verschillende instrumenten kunnen ingezet worden om een doel te bereiken.

Derde aspect van het noodzakelijkheidsvereiste is dat, wanneer de regeling volledig geëffectueerd is of wanneer blijkt dat het beoogde effect door de regeling niet gerealiseerd wordt, de regeling op dat moment *ingetrokken of bijgesteld* zou moeten worden.⁸³

b) Nut

Het nut van dit kwaliteitsvereiste is de regelgever aan te zetten tot soberheid om zo een dam op te werpen tegen de enorme toename van wetgeving die men de wetgevingsinflatie pleegt te noemen. Andere mooie woorden om deze toename uit te drukken zijn bijvoorbeeld *Gesetzestollwut*, *Legisferitis*,⁸⁴ *Gesetzeflut*⁸⁵ of *hypertrofie*.⁸⁶

Hier wordt nu iets dieper ingegaan op dit fenomeen van wetgevingsinflatie omdat het ons inziens één van de structurele oorzaken is van de ondermaatse kwaliteit van de wetgeving. Nu is dat probleem niets nieuw onder de zon. Wintgens⁸⁷ citeert Tacitus⁸⁸ die al zei: «*corruptissima res publica plurimae leges*» of in het Nederlands: de slechtste republiek is die met de meeste wetten. Op dezelfde plaats citeert hij de Florentijn Alberti die in Firenze leefde van 1404 tot 1472. Deze man schreef het volgende: «Niet meer dan

10 geboden, door Mozes afgekondigd, hielden het gehele Joods volk honderden jaren in godsvrees, in oefening der deugdzaamheid, rechtvaardigheid en vaderlandsliefde. De Romeinen hadden, om de Republiek uit te bouwen en het gehele Rijk te beschermen, genoeg aan twaalf uiterst korte tafels. Wij hebben zestig planken vol met wetten, en elke dag produceren we nieuwe verordeningen». Deze citaten klinken verrassend actueel. Graag staven we dit met enkele cijfers: Dillemans schatte op een conferentie te Brussel op 23 april 1993 het aantal in België van kracht zijnde bepalingen van wetten en reglementen op ongeveer 900.000.⁸⁹

Naast deze klaagzangen over de overregulering zijn er ook auteurs die een andere houding aannemen. Zo is er Fasseur⁹⁰ die stelt dat deze klaagzangen niet terecht zijn omdat de democratie en de rechtszekerheid de dupe zijn als de wetgever geen gelijke tred kan houden met de maatschappelijke ontwikkelingen.

Wat de oorzaken van deze wetgevingsinflatie betreft, lijkt een tweedeling mogelijk tussen enerzijds feitelijke oorzaken en anderzijds nieuwe ideeën en opvattingen over de taak van de staat. Natuurlijk staan deze twee niet los van elkaar en is er een constante interactie.

Enkele van die feitelijke oorzaken zijn de steeds verdergaande industrialisering, de daarmee gepaard gaande problemen van het leefmilieu, de informatisering van de maatschappij, enzovoort. Al deze oorzaken kunnen samengebracht worden onder de noemer van een steeds complexer wordende samenleving.

Langs de andere kant zijn er dan de nieuwe opvattingen en vooral de nieuwe staatsopvatting die we in navolging van Gijssels⁹¹ sociaal-etatisme willen noemen. Deze term houdt in dat de staat zich de opdracht aanmeet een sociaal-economisch programma te ontwikkelen, in de relaties tussen de burgers in te grijpen en de samenleving te herstructureren. Het liberale grondrechtensysteem wordt dus aangevuld met sociale, economische en culturele rechten. Gevolg is ook dat de bevolking niet meer beschouwd wordt als een juridisch homogene bevolking, maar wel als een geheel van gedifferentieerde groepen.⁹² De verzorgingsstaat, gekarakteriseerd door een grote mate van staatsinterventie, is geboren. Deze geboorte vond plaats in de zestiger jaren, terwijl heden ten dage steeds meer melding wordt gemaakt van de crisis en soms zelfs van de dood van de verzorgingsstaat.⁹³

Gevolg van deze veranderde staatsopvatting is een verandering van de functie van het recht. Vroeger ging men er immers vanuit dat het recht een getrouwe weergave was van

⁷⁹ VAN DER VLIES, I.C., *Het wetsbegrip en de beginselen van behoorlijke regelgeving. De verandering van het legaliteitsbeginsel in de twintigste eeuw*, 197.

⁸⁰ WINTGENS, L.J., «Wetgevingstheorie-Legisprudentie. Een analyse van de stand van zaken», 37.

⁸¹ Nederlandse aanwijzingen voor regelgeving, aanwijzing 8.

⁸² POPELIER, P., «Beginselen van behoorlijke wetgeving in de rechtspraak», *T.P.R.*, 1995, 1067.

⁸³ VAN DER VLIES, I.C., *Het wetsbegrip en de beginselen van behoorlijke regelgeving. De verandering van het legaliteitsbeginsel in de twintigste eeuw*, 197.

⁸⁴ VAN DER VELDEN, W.G., «Een middel tegen legisferitis: de ontwikkeling van de wetgevingstheorie», *Bestuurswetenschappen*, 1980, 235.

⁸⁵ NOLL, P., *Gesetzgebungslehre*, Reinbeck, RORO, 1973, 164.

⁸⁶ *Ibid.*, 113.

⁸⁷ WINTGENS, L.J., «Rationeel recht. Een rechtsfilosofisch en rechtstheoretisch essay over wetgevingstheorie», *T.P.R.*, 1992, 719.

⁸⁸ TACITUS, *Annales*, 3, 27, 3.

⁸⁹ Geciteerd bij WITTEVEEN, W. J., «De communicerende wetgever», in *Wetgeving in theorie en praktijk*, ADAMS, M. en WINTGENS, L.J. (red.), Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1994, 12.

⁹⁰ FASSEUR, C., «De wetgever en zijn tijd» in *Kracht van Wet. Opstellen over publiekrechtelijke wetgeving*, Zwolle, W.E.J. Tjeenk Wilink, 1984, 19.

⁹¹ GIJSSELS, J., *Recht, ruim bekeken*, Antwerpen, Kluwer, 1991, 151 en 281-284.

⁹² GIJSSELS, J., «Wetgevingstheorie. Wie normeert wat, op staatsniveau?», *l.c.*, 129.

⁹³ ROSANVALLON, P., *La nouvelle question sociale, repenser l'Etat-Providence*, Seuil, 1995, 223 p.

de fundamentele in de samenleving geldende waarden.⁹⁴ Koopmans⁹⁵ heeft het dan ook over de «codificerende wetgeving». Het recht was dus een middel om te ordenen, terwijl het nu een middel om te sturen is geworden.⁹⁶ Wetgeving is dus een instrument van overheidsbeleid geworden, instrument om in te grijpen in de maatschappij, en wordt dus een «modificerende wetgeving».⁹⁷

Eerste gevolg van die nieuwe staatsopvatting en de daarmee samenhangende instrumentalisering, is dat veel meer aspecten van het leven in normen gegoten worden. Zo zijn er de laatste jaren een groot aantal nieuwe rechtsgebieden ontstaan, zoals het mediarecht, het gezondheidsrecht, het milieurecht, het sportrecht enzovoort. De interveniërende overheid heeft ook meegebracht dat de verwachtingen van de burgers naar de overheid toe enorm toegenomen zijn. Een voorbeeld van een rechtstak die vanuit deze context al indrukwekkende afmetingen⁹⁸ heeft aangenomen, is het welzijnsrecht.

Naast de verschijning van nieuwe rechtsgebieden moet er ook aandacht besteed worden aan de gedaanteverwisseling van klassieke rechtsgebieden.⁹⁹ Zo spreekt men bijvoorbeeld over de socialisering van het privaatrecht.¹⁰⁰ Voorbeeld hiervan is het verbintenissenrecht, waarin de zwakke contractpartij zoals de consument, steeds meer beschermd wordt.

Het ontstaan van de hierboven genoemde nieuwe rechtsgebieden leidt tot een grotere specialisatie. Deze specialisatie impliceert dat de wetgeving moeilijker toegankelijk wordt, want ze wordt meer en meer geschreven door specialisten, waardoor ze moeilijker te begrijpen valt voor leken. Specialisatie van de verschillende rechtstakken heeft ook tot gevolg dat het recht steeds meer vanuit verschillende richtingen ontwikkeld wordt, zodanig dat een grotere diversifiëring van begrippen, woordkeuzes en dergelijke zich doorzet.¹⁰¹

Zoals hierboven reeds werd gesteld, is het nut van het kwaliteitsvereiste van «noodzakelijkheid» de wetgevingsinflatie af te remmen. De wetgevingsinflatie brengt immers negatieve gevolgen voor de kwaliteit van de wetgeving mee. Zo heeft de wetgevingsinflatie tot gevolg dat de kenbaarheid van de regel problematisch wordt.

Een ander gevolg van de toename van de wetgeving zijn de vele wijzigingen die niet evenredig maar exponentieel toenemen, samen met de groei van de wetgeving. Meer wetge-

ving brengt naar evenredigheid ook meer wijzigingen mee, maar door het feit dat meer wetgeving ook meer interferenties en dus mogelijke inconsistenties meebrengt, neemt het aantal wijzigingen dus meer dan evenredig toe. Dit maakt alles nog onoverzichtelijker. Soberheid is dus niet alleen een remedie tegen wetgevingsinflatie, maar ook tegen de problemen die daaruit voortvloeien.

c) Voorwaarden voor de realisatie van deze kwaliteitsvereiste

Om tot een grotere soberheid te komen, is het absoluut noodzakelijk, alvorens iets te regelen, op grondige wijze een afweging te maken tussen de verschillende alternatieven van overheidsinterventie. Als men dan toch besluit tot reglementering, zou daar een studie van de bestaande reglementering, eventueel ook de buitenlandse, aan moeten voorafgaan. Een nieuwe wet of een nieuw besluit is immers maar dienstig indien er geen regelgeving (meer) bestaat of indien de bestaande wet of het bestaande besluit niet meer voldeet.¹⁰² Hiermee zijn we dan verzeild geraakt bij de drie mogelijke oorzaken van wetgeving: er bestaat geen wetgeving, de wetgeving voldoet niet of de wetgeving behoeft verdere uitwerking.

5° Het rechtszekerheids- en vertrouwensbeginsel

a) Inhoud

Het onderscheid tussen het rechtszekerheids- en het vertrouwensbeginsel wordt ook wel eens het onderscheid tussen het objectieve en het subjectieve aspect van rechtszekerheid genoemd.¹⁰³ We definiëren eerst het objectieve aspect van de rechtszekerheid. Het concept van rechtsstaat betekent onder andere dat de burger in alle opzichten zijn rechtspositie hoort te kunnen kennen.¹⁰⁴ De burger die geconfronteerd wordt met normen moet weten waar hij aan toe is.¹⁰⁵ Dit objectieve aspect van rechtszekerheid wil de toegankelijkheid en duidelijkheid van het recht verzekeren.¹⁰⁶ Zowel de toegankelijkheid of kenbaarheid als de duidelijkheid of begrijpelijkheid komen ruim aan bod bij de formele criteria. Andere rechtseisen van objectieve rechtszekerheid zijn onder andere de coherentie, de uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid van wetgeving. Hieruit blijkt hoe de verschillende legistische kwaliteitscriteria naar elkaar verwijzen en onderling samenhangen.

Het vertrouwensbeginsel of het subjectieve aspect van rechtszekerheid wil dat gerechtvaardigde verwachtingen worden gehonoreerd. Rechtsregels moeten precieze normen bevatten, mogen niet zonder adequaat overgangsrecht gewijzigd worden en mogen geen terugwerkende kracht hebben zonder sterke motivering.

⁹⁴ ADAMS, M., «Wetgeving en beleid. Pleidooi voor een heroverweging van de rol van het Parlement in het wetgevingsproces en een systeem van wetsevaluatie», *l.c.*, 58.

⁹⁵ KOOPMANS, T., «De rol van de wetgever», in *Honderd Jaar Rechtsleven*, NEDERLANDSE JURISTENVERENIGING (red.), Zwolle, Tjeenk Willink, 1970, 221 e.v.

⁹⁶ GHUSSELS, J., «Wetgevingstheorie. Wie normeert wat, op staatsniveau?», *l.c.*, 130.

⁹⁷ KOOPMANS, T., «De rol van de wetgever», *l.c.*, 221 e.v.

⁹⁸ SCHEPERS, J., *Overzicht van het welzijnsrecht*, Brugge, die Keure, 1996, 746 p.

⁹⁹ ADAMS, M., «Wetgeving en beleid. Pleidooi voor een heroverweging van de rol van het Parlement in het wetgevingsproces en een systeem van wetsevaluatie», *l.c.*, 59.

¹⁰⁰ KRUIJTHOF, R., «Leven en dood van het contract», *R.W.*, 1985-86, 2731 e.v.

¹⁰¹ VAN HONSTE, V., «Taal, recht en gerecht», *R.W.*, 1978-79, 419.

¹⁰² COREMANS, H. en VAN DAMME, M., *Beginselen van wetgevings-techniek en behoorlijke regelgeving*, 73.

¹⁰³ POPELIER, P., *l.c.*, 1080 en COREMANS, H. en VAN DAMME, M., *l.c.*, 78.

¹⁰⁴ COREMANS, H. en VAN DAMME, M., *l.c.*, 77.

¹⁰⁵ VAN DAMME, M., «Goede trouw van burger en bestuur», *R.W.*, 1989-1990, 1112.

¹⁰⁶ POPELIER, P., *l.c.*, 1080.

b) *Nut*

De kwaliteitsvereiste van materiële rechtszekerheid houdt zeker een stimulanis in voor de ontwerpers van de regelgeving om leesbare, heldere teksten te produceren. Tevens verplicht het vertrouwensbeginsel de regelgever om toch terughoudend te zijn met het verlenen van terugwerkende kracht aan de regel, behalve als deze terugwerkende kracht een duidelijk positief effect heeft. Een voorbeeld daarvan is het opvangen van sociaal behatenswaardige situaties zoals gebeurt bij het retroactief verhogen van uitkeringen. Betreffende de toelaatbaarheid van retroactiviteit dient wel een onderscheid gemaakt tussen enerzijds een wet, decreet en ordonnantie en anderzijds een uitvoeringsbesluit, waarvoor het verbod van retroactiviteit veel klemmender is.¹⁰⁷

c) *Voorwaarden voor de realisatie van dit kwaliteitsvereiste*

Wat de realisatie van de objectieve rechtszekerheid betreft, moeten de normteksten duidelijk geformuleerd zijn en voor het grote publiek leesbaar en begrijpelijk zijn.¹⁰⁸ Om dit te realiseren, is het absoluut noodzakelijk een goed inzicht te hebben in de rechtsstof die men wil behandelen, evenals bekwaam te zijn de geplande regel in duidelijke bewoordingen op schrift te stellen. Daar dit toch wel vrij technische, formele vereisten zijn, lijkt het ons gepaster deze vereisten te behandelen in het stuk over de formele kwaliteitscriteria.

6° *Het rechtsgelijkheids- of niet-discriminatiebeginsel*a) *Inhoud*

Het rechtsgelijkheidsbeginsel is een inhoudelijke kwaliteitsnorm voor de wetgeving. Over dit beginsel werd er al zoveel geschreven dat de omschrijving van het gelijkheidsbeginsel door het Arbitragehof in het eerste arrest van dit Hof inzake gelijkheid, namelijk het schorsingsarrest in de zaak Biorim¹⁰⁹ hier volstaat. Het Hof omschrijft het beginsel als volgt: «De grondwettelijke regels van de gelijkheid der Belgen voor de wet en van de niet-discriminatie sluiten niet uit dat een verschil in behandeling volgens bepaalde categorieën van personen zou worden ingesteld, voor zover voor het criterium van onderscheid een objectieve en redelijke verantwoording bestaat. Het bestaan van een dergelijke verantwoording moet worden beoordeeld met betrekking tot het doel en de gevolgen van de overwogen maatregel; het gelijkheidsbeginsel is geschonden wanneer vaststaat dat de aangewende middelen redelijkerwijze niet evenredig zijn met het beoogde doel.»

Het nut van dit kwaliteitsvereiste is duidelijk, namelijk ontoelaatbare ongelijkheden of discriminaties vermijden.

Om dit kwaliteitsvereiste te kunnen beoordelen, is het in elk geval nodig dat men begint met een juiste omschrijving van het toepassingsgebied van de regeling.

7° *Onderlinge afstemming*a) *Inhoud*

Wetgeving moet een harmonieuze eenheid vormen.¹¹⁰ Inconsistenties en onnodige verschillen moeten voorkomen worden.¹¹¹ Inconsistenties moeten vermeden worden op verschillende niveaus: zowel binnen één en dezelfde regel als met een andere regeling binnen dezelfde materie en ten slotte ook met andere materies.

Er worden twee soorten inconsistenties onderscheiden: enerzijds de inhoudelijke inconsistenties en anderzijds de meer formele inconsistenties, waaronder we een inconsistente terminologie verstaan. Woorden en begrippen mogen niet, behalve bij uitzondering, in verschillende betekenissen gebruikt worden.¹¹² Dit laatste, de consistente terminologie, is echter meer een formeel criterium en komt dus ook daar aan bod.

Wat de inhoudelijke tegenstrijdigheden betreft, kunnen we drie verschillende soorten onderscheiden, namelijk de logische, de axiologische en de teleologische tegenstrijdigheden.¹¹³ Bij een logische tegenstrijdigheid gebiedt norm A wat norm B verbiedt; bij een axiologische tegenstrijdigheid kan bijvoorbeeld de gelijkheid van de mensen geproclameerd zijn, terwijl discriminatie wordt toegelaten, en bij een teleologische tegenstrijdigheid vrijdelt naleving van norm A het doel van norm B.

b) *Nut*

Een eerste evident nut is het vermijden van tegenspraak, inconsistenties en overlappings in de wetgeving. Zo wordt de wetgeving begrijpelijker, wat problemen bij interpretatie en toepassing en de hieruit voortvloeiende geschillen helpt voorkomen.

Een tweede voordeel dat daarmee samenhangt, is dat de onderlinge afstemming de eenvoud van het recht gaat bevorderen. Bovendien gaat de onderlinge afstemming van de normen de rechtszekerheid bevorderen. De rechtzoekende mag van de wetgever immers een coherente wetgeving verwachten.¹¹⁴

Tenslotte maakt een harmonieuze wetgeving een systematische interpretatie mogelijk.¹¹⁵ Zo kan het bestaan van een coherente regeling de onduidelijke formulering van een afzonderlijke tekst of term verduidelijken.¹¹⁶

¹⁰⁷ COREMANS, H. en VAN DAMME, M., *l.c.*, 83.

¹⁰⁸ *Ibid.*, 77.

¹⁰⁹ Arbitragehof, 13 juli 1989, nr. 21/89, *B.S.*, 21 juli 1989, 12781; voor een goed overzicht van de voorwaarden voor een geoorloofde differentiatie, zie VAN HEUVEN, D., «Enkele beschouwingen over het gelijkheidsbeginsel», *R.W.*, 1990-91, 587-590.

¹¹⁰ POLAK, J.M., «Hanteerbare wetgeving», *l.c.*, 70.

¹¹¹ EIJLANDER, P., *l.c.*, 30.

¹¹² POLAK, J.M., «Hanteerbare wetgeving», *l.c.*, 70.

¹¹³ ENGISCH, aangehaald door NOLL, P., *Gesetzgebungslehre*, Reinbeck, RORO, 1973, 207.

¹¹⁴ POPELIER, P., *l.c.*, 1089.

¹¹⁵ POLAK, J.M., «Hanteerbare wetgeving», *l.c.*, 70.

¹¹⁶ POPELIER, P., *l.c.*, 1089.

c) *Voorwaarden voor de realisatie van deze kwaliteitsvereiste*

Bij het creëren van nieuwe wetgeving is allereerst een voorafgaande studie van de bestaande reglementering op z'n plaats.

Een tweede voorwaarde, die zeker in de Belgische context van groot belang is, is de integratie en coördinatie van de toekenning en uitoefening van bevoegdheden, om zo te kunnen komen tot de noodzakelijke beleidsinhoudelijke afstemming.¹¹⁷ Hier wordt het probleem van de bevoegdheidsverdeling tussen de federale overheid enerzijds en de Gemeenschappen en Gewesten anderzijds aangeraakt. Bij de staatsvormingen werden sommige materies opgesplitst en dan verdeeld tussen het federale niveau en de Gemeenschappen en Gewesten. Een schoolvoorbeeld hiervan is de gezondheidszorg. Het probleem van die bevoegdheidsverdeling is dat bij gebrek aan goede samenwerkingsakkoorden de onderlinge afstemming tussen de federale en de deelstatelijke wetgeving wel eens te wensen overlaait. Daarom is het absoluut noodzakelijk dat de bevoegdheidsverdeling wordt herbekeken.

Een goed hulpmiddel om te komen tot onderlinge afstemming in 't algemeen zijn coördinatie en codificatie. Coördinatie¹¹⁸ bestaat in het in één tekst samenbrengen van bepalingen die op hetzelfde onderwerp betrekking hebben, maar over verschillende wetteksten verspreid liggen. De teksten die de oorspronkelijke tekst gewijzigd hebben, worden met deze oorspronkelijke tekst samengevoegd, maar blijven bestaan als onafhankelijke bron. Codificatie¹¹⁹ bestaat in het samenvoegen van verschillende door een gemeenschappelijk begrip verbonden wetten tot één «corpus legum», met aanwending van een doorlopende nummering. Het resultaat van een codificatie is een wetboek.

Een ander hulpmiddel om tot een betere onderlinge afstemming van wetten te komen, is het gebruik van algemene wetten, bij ons ook wel eens kaderwetten genoemd. Deze algemene wetten zouden voor een rechtsdomein de algemene begrippen omschrijven, de algemene principes vastleggen en de algemene normen bepalen.¹²⁰

B. Formele criteria

Bij de formele criteria behandelen we achtereenvolgens de normatieve draagwijdte (a), de begrijpelijkheid (b), de kenbaarheid van de regel (c) en de regelgeving op het juiste niveau (d).

1° *Beginsel van normatieve draagwijdte*

a) *Inhoud*

Dit kwaliteitscriterium stelt dat het bepalend gedeelte van een regeling uitsluitend uit normatieve bepalingen mag bestaan. Dit betekent dus dat een aantal zaken moeten ge-

¹¹⁷ EIJLANDER, P., *l.c.*, 30;

¹¹⁸ DUMORTIER, J., PENNINGCKX, M., TIMMERMANS, Y., «Wie wordt nog geacht de wet te kennen? Een voorstel voor een betere toegankelijkheid van de Belgische wetgeving», *R.W.*, 1992-1993, 943.

¹¹⁹ *Ibid.*, 943.

¹²⁰ GUSSELS, J., *l.c.*, 136-138.

weerd worden. Enkele voorbeelden: bepalingen die enkel een intentie inhouden, richtlijnen voor het bestuur, bepalingen die enkel een feitelijke toestand vaststellen, bepalingen die een wenselijkheid of een mogelijkheid uitdrukken enzovoort, mogen geen deel uitmaken van het bepalend gedeelte van de regeling.¹²¹

b) *Nut*

Het nut van het eerste aspect, zijnde de normatieve inhoud van regels, is dat op deze manier juridisch niet-relevante bepalingen vermeden worden. Op deze manier wordt ook de rechtszekerheid bevorderd, omdat de burger moet weten waar hij aan toe is en dat is met zo'n niet-relevante bepalingen zeker niet het geval.

c) *Voorwaarden voor de realisatie van dit kwaliteitsvereiste*

Om dit kwaliteitsvereiste te kunnen realiseren, is het nodig duidelijk te begrijpen wat een normatieve bepaling is en zich dan aan deze richtlijn houden, wat voor auteurs zonder juridische opleiding wel eens moeilijk is. Zo moet men het werkwoord «moeten» niet gebruiken om een normatieve bepaling te creëren. De tegenwoordige tijd volstaat. Een voorbeeld:¹²² men zegt niet: «Het verzoekschrift moet gemotiveerd worden», men zegt wel: «Het verzoekschrift wordt gemotiveerd». Voor een dwingende bepaling gebruikt men dus de tegenwoordige tijd, terwijl in een aanvullende bepaling het werkwoord «kunnen» gebruikt wordt. Het werkwoord «kunnen» wordt daarnaast ook nog gebruikt voor een machtiging aan de Koning of de regering enzovoort.

2° *Begrijpelijke wetgeving*

a) *Inhoud*

Alvorens de vraag te beantwoorden of wetgeving begrijpelijk is, moet men zich afvragen voor wie de wetgeving begrijpelijk moet zijn en moet er eerst een definitie¹²³ van de term «begrijpelijkheid» gegeven worden.

Een wettekst is begrepen als de informatie (die de wetgever wil overdragen) de burger ongeschonden bereikt. Het overdragen van informatie gebeurt door communicatie. Om tot een effectieve, geslaagde communicatie te komen, moeten drie randvoorwaarden gerealiseerd worden.¹²⁴

Ten eerste moeten de wetgever en de burger dezelfde taal spreken. Het gaat hier niet alleen om de landstaal, maar ook om een specifieke, technische, juridische vaktaal.

Ten tweede is er een gemeenschappelijke kennis van de buitentalige werkelijkheid nodig.

¹²¹ Omzendbrief VR 97/4 van 4 maart 1997 van de minister-president van de Vlaamse regering, richtlijn 111; Omzendbrief nr. C 4/8001, 23 april 1982, Legistiek-Opstellen van reglementaire teksten, *B.S.*, 2 juni 1982, richtlijn 105.

¹²² Nederlandse aanwijzingen voor regelgeving, aanwijzing 53.

¹²³ SEBUS, G., *Wetgevingstechniek en de toegankelijkheid van de wet voor de burger*, 1984, FED, Gouda Quint/Noorduijn, Kluwer, Tjeenk Willink, 3-4.

¹²⁴ VAN HOECKE, M., *De interpretatievrijheid van de rechter*, Antwerpen, Kluwer, 1979, 5.

Ten derde is er informatie uit de linguïstische context nodig: zo moet bijvoorbeeld uit de context blijken of met «bank» een meubel of bankinstelling wordt bedoeld. De communicatie kan geslaagd genoemd worden als de lezer van de wettekst aan de tekst dezelfde betekenis toekent als de auteur. De betekenissen moeten dus samenvallen. Van Hoecke¹²⁵ definieert betekenis als volgt:¹²⁶ «Een tekst heeft die betekenis die de luisteraar, de lezer, de ontvanger eraan toekent op basis van zijn kennis, zijn gevoelens, zijn ervaring en de hele context waarbinnen hij de tekst ontvangt».

Nu is het wel zo dat er een heleboel mensen zijn waarvoor die kennis, ervaring en gevoelens in grote mate verschillen van die van de auteur van de wettekst. Bovendien moet erop gewezen worden dat men een onderscheid moet maken tussen een gesprek en een schriftelijke communicatie zoals ze plaatsvindt bij een wettekst. In een gesprek kunnen misvattingen immers rechtgezet worden door visuele en vocale hulpmiddelen. Bij geschreven teksten is dat niet mogelijk.¹²⁷ Deze onmogelijkheid tot verduidelijking legt een zware verantwoordelijkheid op de schoulers van de wetgever in die zin dat de wetteksten een zo groot mogelijke duidelijkheid en eenduidigheid moeten hebben.

Wat de inhoud betreft is de centrale vraag voor wie de regels nu eigenlijk begrijpelijk moeten zijn. Is dat enkel voor een gespecialiseerd rechtsbeoefenaar of ook voor de niet-juridisch geschoolde lezer op wie de regeling uiteindelijk toch wel van toepassing is. Meningingen hierover lopen uiteen.

Spillebeen¹²⁸ kiest voor de niet-juridisch geschoolde lezer, terwijl van der Vlies zich afvraagt of het schrijven van normen, zodat ze begrijpelijk zijn voor iedereen, wel effectief is.¹²⁹ Toelichting over regels in brochures en de praktijk dat organisaties van bestemmingen van regels hun leden op de hoogte houden, heeft volgens van der Vlies meer zin.

In dezelfde zin stelt Polak¹³⁰ dat de deskundigheid om wetten te begrijpen niet bij alle burgers aanwezig moet zijn. Het is volgens hem voldoende als zich tussen de wetten en de burgers tussenpersonen bevinden die de wetten kunnen «vertalen». Met tussenpersonen bedoelt hij onder anderen advocaten, notarissen, ambtenaren, enzovoort.

Ons inziens mag men de wetgeving niet enkel op de juristen richten omdat de burgers op die manier té afhankelijk worden van de juristen en hulpverleners. Zo zal de rechtszekerheid afnemen en zullen de burgers de indruk krijgen dat alles boven hun hoofd bedisseld wordt. Dit heeft dan weer wantrouwen tot gevolg, gevolgd door een verbreding van de welbekende kloof.

¹²⁵ *Ibidem*, 20.

¹²⁶ Van Hoecke geeft nog een heel aantal definities van betekenis, afhankelijk van de invalshoek. Zie hiervoor VAN HOECKE, M., *o.c.*, 11-29.

¹²⁷ THORNTON, G.C., *Legislative Drafting*, Londen, Butterworths, 1979, 1-2.

¹²⁸ SPILLEBEEN, K., «Een wettekst: kaas met gaatjes», *R.W.*, 1993-1994, 1453-1455.

¹²⁹ VAN DER VLIES, I.C., *Het wetsbegrip en de beginselen van behoorlijke regelgeving. De verandering van het legaliteitsbeginsel in de twintigste eeuw*, 202.

¹³⁰ POLAK, J.M., «Enkele opmerkingen over de relatie tussen recht en taal», *WPNR*, 1979, 471.

Na deze definitie van begrijpelijkheid en de aflijning van voor wie de wetten begrijpelijk moeten zijn, kan met vele auteurs¹³¹ gesteld worden dat in 't algemeen de wetgeving toch moeilijk te begrijpen valt voor de burger en zelfs in vele gevallen voor de jurist zelf. Het is dus belangrijk een poging te ondernemen om de oorzaken daarvan te onderkennen. Deze oorzaken zijn volgens ons: een gebrek aan systematiek, een ingewikkelde zinsbouw, een gebrek aan een duidelijke en consistente terminologie en het moeilijke taalgebruik.

Eerste oorzaak is het gebrek aan systematiek binnen de enorme hoeveelheid van wetten. Met systematiek bedoelen we zowel de relatie tussen verschillende wetten als de systematiek binnen één en dezelfde wet. Wat de systematiek tussen de verschillende wetten betreft kan volstaan worden met een verwijzing naar de bedenkingen betreffende de onderlinge afstemming.¹³²

Bij de systematiek binnen één en dezelfde wet draait het om de logische en eenvormige indeling van de tekst. Voor deze systematiek van de regelingen zijn de richtlijnen voor wetgevingstechniek van groot belang. Richtlijnen betreffende de structuur, de nummering en dergelijke zijn terug te vinden in de Omzendbrief van de Vlaamse regering van maart 1997 en in de legistieke richtlijnen van de federale regering van juni 1982.

Tweede oorzaak van de moeilijk begrijpbare wetteksten betreft de zinsbouw. Volgens Spillebeen¹³³ bestaan wetten vaak uit ellenlange zinnen, dikwijls met inbeddingen op drie, vier niveaus, overspannen tangconstructies (woorden of zinsdelen die bij elkaar horen, staan te ver uiteen) enzovoort. De redenen hiervoor zijn volgens de auteur de ingewikkelde materie en het feit dat de wetgever alle mogelijke gevallen en uitzonderingen in de tekst wil opnemen. De bedoeling zou moeten zijn om geen al te lange zinnen te bouwen, niet teveel ideeën in één zin te stoppen en een bondige, heldere en zakelijke stijl te gebruiken. Dikwijls is er in één zin ook een opeenstapeling van voorzetsels aanwezig. Een voorbeeld:¹³⁴ (...) *aan de met de opsporing van de in dit besluit strafbaar gestelde feiten belaste ambtenaren* (...).

Derde oorzaak is het gebrek aan een duidelijke en consistente terminologie. Dit punt raakten we al even aan bij het kwaliteitsvereiste van de onderlinge afstemming. Dit betekent dus dat woorden en begrippen, behalve bij uitzondering in één en dezelfde betekenis moeten gebruikt worden. Deze vereiste impliceert ook dat het gebruik van synoniemen vermeden moet worden.¹³⁵ Dit geldt zeker en vast binnen één regel en in de mate van het mogelijke tussen verschillende regels. Deze plicht tot het uniforme gebruik van woorden wordt wel genuanceerd door Sebus.¹³⁶ Zo moet er volgens haar een onderscheid gemaakt worden tussen woorden die zonder omschrijving gebruikt worden en woorden waaraan door een definitie in de wet een bepaalde beteke-

¹³¹ Zie daarvoor o.a. voetnoot 1.

¹³² Bij de systematiek zijn ook de verwijzingen van groot belang. Over de verwijzingen wordt uitgebreid in de volgende titel betreffende de kenbaarheid van de wetgeving.

¹³³ SPILLEBEEN, K., «Een wettekst: kaas met gaatjes», *R.W.*, 1993-94, 1453.

¹³⁴ SEBUS, G., *o.c.*, 49.

¹³⁵ *Ibid.*, 45.

¹³⁶ *Ibid.*, 45-48.

nis gegeven wordt. Voor het eerste type van woorden zijn verschillende betekenissen mogelijk. Woorden zoals «schuld» en «arbeid» mogen immers een verschillende betekenis hebben al naargelang de context waarin ze gebruikt worden. Het gebruik van woorden die gedefinieerd worden in een wet en een andere definitie krijgen in een andere wet, moet daarentegen vermeden worden. Voor deze woorden moet in het tweede geval best een ander woord gebruikt worden.

Een vierde en laatste oorzaak betreft het moeilijk taalgebruik waarmee het juridisch taalgebruik en het steeds meer voorkomende technische taalgebruik bedoeld wordt. Zo onderscheidt Sebus¹³⁷ bij het juridisch taalgebruik de overgeleverde vreemde woorden, de geheimaal (het typische juristenjargon), de neologismen en de interfererende termen.

Sebus pleit er sterk voor om zoveel mogelijk niet-Nederlandse woorden (de overgeleverde vreemde woorden) te bannen, net als ze pleit voor de omzetting van wat zij geheimaal noemt in «gewoon» Nederlands.

Dit resoluut pleiten voor een omzetting lijkt ons een toch iets te puristische instelling. Bovendien waarschuwt ze voor de mogelijke verwarring die interfererende woorden kunnen veroorzaken. Dit zijn woorden die niet alleen in het juridisch taalgebruik voorkomen, maar ook in het algemene taalgebruik, zoals risico, opzet, enzovoort. Die verwarring zou alleen maar groter worden indien men al de vreemde termen en «geheimaal» omzet in «gewoon» Nederlands.

b) Nut

Het nut van de begrijpelijkheid in 't algemeen is duidelijk. Hier geldt ook het argument van de rechtszekerheid en zodoende het feit dat de burger moet weten waar hij aan toe is, wat dus niet het geval is bij onbegrijpelijke wetgeving. Als de wetgeving onbegrijpelijk is, zal in een toenemend aantal gevallen rechtsdwaling worden ingeroepen en ook het aantal beroepen op rechtshulp zal dan toenemen.¹³⁸ Men mag immers niet uit het oog verliezen hoeveel invloed een wettekst heeft of kan hebben. Zo komen de wetteksten dikwijls in andere geschriften terug: vonnissen, dagvaardingen, vergunningen, belastingaanslagen, contracten, enzovoort.

Een ander groot nut bestaat erin dat een goede systematiek tussen de verschillende wetten de onderlinge afstemming van de wetten bevordert. Een consequente opbouw en indeling van de wet maakt het de lezer van de wet gemakkelijker. Een vaste opbouw- en indelingswijze kan daarnaast helpen voorkomen dat de wetgever bepaalde zaken vergeet te regelen.

Wat een duidelijke en consistente terminologie betreft, is het evident dat dit kwaliteitsvereiste onmiskenbaar de harmonisatie van de wetgeving bevordert.

c) Voorwaarden voor de realisatie van dit kwaliteitsvereiste

Wat duidelijk wordt uit onze verkenning is dat voor een goede wetgeving goede wetgevingsambtenaren nodig zijn.¹³⁹

¹³⁷ *Ibid.*, 50-53.

¹³⁸ *Ibid.*, 29-32.

¹³⁹ POLAK, J.M., «Aandachtspunten voor de wetgever», *Bestuurswetenschappen*, 1980, 275.

Het is echter wel zo dat niet alleen wetgevingsambtenaren de wetten schrijven.

Naast de wetgevingsambtenaren zijn er ook medewerkers op kabinetten, advocatenkantoren, leden van drukkingsgroepen en anderen die in meer of mindere mate wetten schrijven.

Bij het stuk over de «noodzakelijkheid» vermeldden we reeds het probleem van de steeds toenemende specialisatie. Gevolg van deze specialisatie is dat steeds meer domeinexperten instaan voor de redactie van de wetgeving.

Deze ontwikkeling heeft een nefaste invloed op de kwaliteit van wetgeving. Deze domeinexperten hebben immers dikwijls geen juridische opleiding genoten en zijn daardoor niet vertrouwd met wetgevingstechniek.

Voor al deze categorieën van wetschrijvers, de wetgevingsambtenaren inbegrepen, zou een gespecialiseerde opleiding in de wetgevingstechniek zeker welgekomen zijn. De wetgevingstechniek wordt echter niet in het rechtsonderwijs behandeld, al gaan er wel steeds meer stemmen op om dat wel te doen.¹⁴⁰

Als hulpmiddel voor al deze categorieën wettenschrijvers dienen ook legistische richtlijnen ontworpen te worden, zoals ze reeds bestaan voor de Vlaamse regering¹⁴¹ en tevens voor de federale regering,¹⁴² al dienen deze laatste dringend bijgewerkt.¹⁴³

Als verder hulpmiddel kan een informaticasysteem worden aangereikt dat de legistische richtlijnen zo goed mogelijk informatiseert, om zo het werk van de ambtenaren te ondersteunen. Een onderzoek terzake loopt op dit ogenblik aan het Instituut voor Sociaal Recht van de Katholieke Universiteit Leuven, in opdracht van de Vlaamse overheid.

Naast deze legistische richtlijnen dienen deze wettenschrijvers over een goede taalkennis te beschikken en kunnen woordenlijsten eventueel een grote hulp zijn. Het is de bedoeling ook deze lijsten in het ondersteunend informaticasysteem te integreren.

3° Kenbaarheid van de regel

a) Inhoud

Vertrekpunt is het algemeen rechtsbeginsel dat stelt dat «iedereen geacht wordt de wet te kennen». Dit impliceert dat de regel voor iedereen voor wie hij van belang kan zijn, kenbaar moet zijn. Het minimumvereiste voor de kenbaarheid van de regeling is dat zij wordt bekendgemaakt.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Zo werd op de faculteitsraad van de Faculteit Rechten van de Katholieke Universiteit Leuven op 20 mei 1997 voorgesteld om volgend academiejaar een keuzevak «regelgeving en wetgevingstechniek» in te richten voor de studenten van het tweede en derde licentiaat rechten.

¹⁴¹ Omzendbrief VR 97/4 van 4 maart 1997 van de minister-president van de Vlaamse regering.

¹⁴² Omzendbrief nr. C 4/8001, 23 april 1982, Legistiek-Opstellen van reglementaire teksten, *B.S.*, 2 juni 1982.

¹⁴³ De ministerraad van 18 juli 1997 heeft hiervoor zijn goedkeuring verleend aan de oprichting van een redactiecomité en een commissie met het oog op een aanpassing en uitbreiding van de «Handleiding bij de wetgevingstechniek», die al dateert van 1982.

¹⁴⁴ VAN DER VLIES, I.C., *Handboek wetgeving*, 208.

De bekendmaking van wetgeving wordt voorgeschreven door artikel 190 van de Grondwet en voor het gemeenschapsrecht door artikel 191 E.E.G.-Verdrag.

De bekendmaking alleen volstaat echter niet. Zo spreekt Kortmann over bepaalde wetgeving als een «ondoordringbaar oerwoud». ¹⁴⁵ Hiervoor bestaan verschillende redenen.

Een belangrijke reden is het chronologische systeem. Hierdoor wordt in het Belgisch Staatsblad alleen de wijziging opgenomen. De lezer van het Staatsblad weet dus niet hoe de gewijzigde tekst luidt, tenzij hij zelf de oude tekst erbij haalt. ¹⁴⁶ Het reconstrueren van de geldende tekst leidt zo wel eens tot een puzzelwerk dat verscheidene uren in beslag neemt.

Een andere reden is het gebruik van verwijzingen. De verwijzing wordt gebruikt om herhalingen te vermijden, maar brengt ook een moeilijkere leesbaarheid teweeg. Bovendien kunnen bij verwijzingen andere problemen opduiken. Verandert bijvoorbeeld norm A waarnaar in norm B wordt verwezen, dan vormt dat een bezwaar wanneer hetzelfde effect helemaal niet voor norm B is bedoeld. ¹⁴⁷

Een ander probleem betreffende de kenbaarheid zou zich bij de pseudo-wetgeving kunnen bevinden. Dit dient echter gerelativeerd, daar de Raad van State gesteld heeft dat verordende omzendbrieven algemene en dwingende rechtsgevolgen buiten de interne bestuursfeer sorteren en dus eigenlijk werken als een reglement. Daarom moeten deze verordende omzendbrieven voor advies voorgelegd worden aan de afdeling wetgeving van de Raad van State en bovendien impliceert dit dat het algemeen verbindend voorschrift dat vervat ligt in de omzendbrief moet bekendgemaakt worden om tegenwerpbaar te zijn en dit in dezelfde vorm als de wet bepaalt voor verordende besluiten. ¹⁴⁸

b) Nut

Er bestaat dus een noodzaak tot «kenbaarheid», omdat de rechtszekerheid onbestaande zou zijn als het rechtssubject gebonden zou zijn door niet-bekendgemaakte normen. ¹⁴⁹

De «kenbaarheid» is niet alleen noodzakelijk voor de vrijwaring van de rechtszekerheid maar ook voor de effectiviteit. Een niet-bekendgemaakte norm blijft immers nog minder dan dode letter.

c) Voorwaarden voor de realisatie van dit kwaliteitsvereiste

De belangrijkste voorwaarde voor de realisatie van dit kwaliteitsvereiste is de bekendmaking. Zoals hoger reeds gesteld werd, volstaat dit echter niet.

Als eerste probleem werd het chronologisch systeem van het Staatsblad gehaald. Om dit te verhelpen, is het Zwit-

serse voorbeeld nuttig. Zo is in Zwitserland het bundelen en coördineren van de wetgeving een wettelijke verplichting voor de overheid. Daarnaast heeft de overheid ook de wettelijke verplichting om alle wetgeving op systematische wijze te bundelen en deze op regelmatige tijdstippen bij te werken. ¹⁵⁰

Een ander probleem betreft het gebruik van verwijzingen. Het veelvuldig gebruik van verwijzingen kan leiden tot zeer onoverzichtelijke wetgeving. Daarom is herhalen in de plaats van verwijzen misschien beter voor de duidelijkheid. Sebus ¹⁵¹ stelt enkele eisen aan verwijzingen.

Ten eerste stelt ze dat verwijzingen niet mogen verwijzen naar complete rechtsinstituten met hun hele detailregelingen, omdat dat te veel verwarring meebrengt. Anderzijds heeft het verwijzen naar zo'n rechtsinstituten wel het voordeel dat men naar alle regelingen betreffende het instituut verwijst.

Ten tweede mogen verwijzingen niet onder voorwaarden plaatsvinden, omdat dat ook te veel verwarring veroorzaakt.

Ten derde wordt de begrijpelijkheid van een verwijzing verhoogd als men naar woordbegrippen verwijst in plaats van naar artikelnummers. Een fictief voorbeeld: «op ruilvereenkomsten vinden de regels inzake koop overeenkomstig toepassing» in plaats van «het gestelde in artikel... is van overeenkomstige toepassing op ruilvereenkomsten».

Ten slotte mag de wetgever natuurlijk niet verwijzen naar artikelen die bij de inwerkingtreding van de verwijzende norm al niet meer bestonden.

4° Regelgeving op het juiste niveau

a) Inhoud

Als men het heeft over regelgeving op het juiste niveau, moet men twee aspecten onderscheiden. ¹⁵² Zo is er enerzijds het aspect betreffende de bevoegdheidsverdeling en anderzijds het «delegatie-aspect».

Met de bevoegdheidsverdeling wordt natuurlijk bedoeld dat een materie enkel kan geregeld worden door het orgaan dat daartoe de zelfstandig regelgevende bevoegdheid heeft. Over deze bevoegdheidsverdeling en dan vooral de bevoegdheidsverdeling tussen de federale overheid enerzijds en de Gemeenschappen en Gewesten anderzijds werd al uitgeweid in het kwaliteitsvereiste van de «onderlinge afstemming». Het delegatie-aspect slaat dan op de vraag of een orgaan, eenmaal dat het over de zelfstandig regelgevende bevoegdheid beschikt, deze bevoegdheid kan delegeren. Zo stelt men vast dat de wetgevende macht steeds meer bevoegdheden delegeert aan de uitvoerende macht. Men noemt dit de verplaatsing van de machtsintensiteit van parlement naar regering.

Wat de federale wetgeving betreft zijn er nog andere interessante machtsverplaatsingen. Zo kan natuurlijk niet ontkend worden dat Europa een steeds belangrijker rol gaat spelen in de normgeving. Daarnaast kan men ook een machtsverplaatsing waarnemen in de richting van de sociale partners en de beroepsgroepen, zoals gebeurt door het aan de

¹⁴⁵ KORTMANN, C.A.J.M., *l.c.*, 72.

¹⁴⁶ DUMORTIER, J., PENNINGCKX, M., TIMMERMANS, Y., *l.c.*, 940.

¹⁴⁷ SEBUS, G., *o.c.*, 72.

¹⁴⁸ LEUS, K., «Omtrent «pseudo-wetgeving»: het rechtskarakter en de rechtswaarde van bestuurlijke omzendbrieven: stand van zaken anno 1993» in *Wetgeving in theorie en praktijk*, ADAMS, M. en WINTGENS, L.J. (red.), Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1994, 107-108.

¹⁴⁹ DE JONGHE, J., *De staatsrechtelijke verplichting tot bekendmaking van normen*, Kluwer, Antwerpen, 1985, 5-6.

¹⁵⁰ DUMORTIER, J., PENNINGCKX, M., TIMMERMANS, Y., *l.c.*, 947.

¹⁵¹ SEBUS, G., *o.c.*, 72.

¹⁵² WAALDIJK, *o.c.*, 10.

Algemene Raad van het R.I.Z.I.V. over te laten om inzake de ziekteverzekering te beslissen waar er in de uitgaven gesnoeid moet worden. Men moet deze laatste situatie wel situeren in de context van het Belgisch overlegmodel, waarin men ervoor kiest normen te laten ontstaan door overleg tussen de betrokkenen. Bovendien is het onze mening dat deze laatste vorm van machtsverplaatsing niet echt een probleem hoeft te zijn als deze machtsverplaatsing formeel goed geregeld is, zoals het het geval is bij de C.A.O.'s.

In deze bijdrage wordt dieper ingegaan op de eerste machtsverplaatsing, namelijk die van het parlement naar de regering. Met parlement en regering worden hier de wetgever en de uitvoerende macht op federaal niveau bedoeld, al kan alles wat hierna daarover beweerd wordt zonder moeite getransponeerd worden op de deelstaten.¹⁵³ Met de verplaatsing van de machtsintensiteit wordt bedoeld dat de respectieve rol van parlement en regering in het wetgevingsproces sterk gewijzigd is.

Eerste vraag is wat nu eigenlijk de taken zijn van parlement en regering in het wetgevingsproces. Hiervoor bestaan geen wettelijke scheidingslijnen, slechts enkele summier grondwettelijke scheidingslijnen kunnen vermeld worden.¹⁵⁴ Zo kan de Koning, behalve in enkele specifieke gevallen, slechts optreden indien de Grondwet of de wet hem daartoe een rechtsgrond biedt (art. 105 G.W.). Het is wel zo dat zonder nadere uitdrukkelijke opdracht of machtiging «Hij de verordeningen maakt en de besluiten neemt die voor de uitvoering van de wetten nodig zijn» (art. 108 G.W.). De wetgever daarentegen beschikt over de «volheid van bevoegdheden» en is dus houder van de «residuaire bevoegdheid».¹⁵⁵ De wetgever kan dan wel vanuit die residuaire bevoegdheid machten overdragen aan de Koning. De enige beperking op deze mogelijkheid zijn de bevoegdheden die krachtens de Grondwet specifiek zijn voorbehouden aan de wetgever. Hoe de verdeling van de bevoegdheden tussen wetgever en bestuur in de praktijk dan geregeld worden, is voornamelijk een politieke kwestie.¹⁵⁶

De verschuiving van de machtsintensiteit in het wetgevingsproces van het parlement naar de regering kan met enkele cijfers aangetoond worden.¹⁵⁷ Zo komt in de periode 1981-1985 op het totaal aantal formele wetten 80 % voort uit een regeringsontwerp en 20 % uit het parlementair initiatief, terwijl het aantal wetsontwerpen toch veel lager ligt dan het aantal wetsvoorstellen. Wat het aantal normatieve teksten betreft, is er slechts 4 % wet en zijn 96 % verordeningen in de vorm van koninklijke en ministeriële besluiten. Deze laatste cijfers komen voort uit een steekproef uitgevoerd in 1990. Deze cijfers duiden op een grote delegatie van

de wetgevende bevoegdheden van de wetgevende naar de uitvoerende macht.

De oorzaken voor deze machtsverschuiving zijn niet moeilijk te vinden. De hierboven reeds vermelde nieuwe staatsopvatting en de daaruit voortvloeiende gewijzigde functie van het recht nopen tot een grotere technische deskundigheid en snellere besluitvorming dan vroeger het geval was en het is enkel de regering die over deze expertise beschikt.

Op deze delegatie wordt nu nader ingegaan. Onder delegatie wordt hier verstaan de overdracht van regelgevende bevoegdheden door de wetgever aan de Koning.¹⁵⁸ Deze delegatie kan op heel wat verschillende manieren¹⁵⁹ plaatsvinden: kaderwetgeving, opdrachtwetgeving, volmachtwetgeving, impliciete delegatie door het stellen van open normen enzovoort.

Het veelvuldig voorkomen van deze delegatiefiguur stemt tot nadenken. Zo stelt Vanistendael bijvoorbeeld dat een essentiële regeling als het tarief van de belasting niet meer in het wetboek te vinden is, maar wel in de uitvoeringsbesluiten.¹⁶⁰

Men kan zich dan de vraag stellen hoever deze delegatie mag gaan. Hierover is de laatste jaren al wat literatuur gepleegd en in Nederland werd er in 1981 zelfs een commissie ingesteld om dit probleem te bestuderen. Uit het rapport van de commissie en commentaren van verschillende auteurs¹⁶¹ op dit rapport blijkt dat zij resoluut uitgaat van het primaat van de wetgever. Dit primaat van de wetgever in zijn meest extreme vorm zou dan willen zeggen dat alle algemeen verbindende voorschriften bij de wet in formele zin zouden moeten worden vastgesteld. De commissie beseft dat dit standpunt niet te houden was en gaf daar ook enkele redenen voor op: zo is er de fysieke onmogelijkheid van de wetgever om alle regels van de centrale overheid uit te vaardigen en de behoefte aan flexibiliteit en slagvaardigheid. De commissie stelt dan dat de wet zelf ten minste de reikwijdte, de structurele elementen en de voornaamste duurzame normen van een regeling dient te bevatten. De commissie wil dus tot een taakverdeling tussen wetgevende en uitvoerende macht komen op basis van inhoudelijke kenmerken van de regeling waarbij dan de voornaamste zaken van een regeling, voorbehouden blijven aan de wetgever.

Dit denkspoor verdient alle aanmoediging, evenals het denkspoor dat door Adams¹⁶² uitengezet wordt. Zo aanvaardt Adams wel de delegatiefiguur maar tegelijkertijd stelt

¹⁵⁸ KORTMAN, C.A.J.M., «Lagere wetgeving en uitvoering», *Bestuurswetenschappen*, 1980, 202.

¹⁵⁹ ADAMS, M., «Wetgeving en beleid. Pleidooi voor een heroverweging van de rol van het Parlement in het wetgevingsproces en een systeem van wetsevaluatie», *l.c.*, 62.

¹⁶⁰ VANISTENDAEL, F., «Fiscale legistiek en wat daarbij komt kijken», in *Wetgeving in theorie en praktijk*, ADAMS, M. en WINTGENS, L.J. (red.), Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1994, 159-181.

¹⁶¹ VAN DER VLIES, I.C., «Wetgevingsvraagstukken», *RegelMaat*, 1987, 775-780; KONINENBELT, W., «Ordnung muss sein: het eindrapport van de commissie wetgevingsvraagstukken», *RegelMaat*, 1986, 42-45; EIJLANDER, PH., «De regelgeving geordend? Enkele kanttekeningen bij het eindrapport van de commissie wetgevingsvraagstukken orde in de regelgeving».

¹⁶² ADAMS, M., «Wetgeving en beleid. Pleidooi voor een heroverweging van de rol van het Parlement in het wetgevingsproces en een systeem van wetsevaluatie», *l.c.*, 66.

¹⁵³ Het is wel zo dat de deelregeringen, in tegenstelling tot de federale regering, waarin bevoegdheden aan ministers kunnen gedelegeerd worden, gezamenlijk beslissingen moeten nemen.

¹⁵⁴ GUISSELS, J., «Wetgevingstheorie. Wie normeert wat, op staatsniveau?», *l.c.*, 149.

¹⁵⁵ De residuaire bevoegdheid slaat hier enkel op de relatie wetgevende-uitvoerende macht op federaal niveau en heeft dus niets te maken met de bevoegdheidsverdeling tussen de federale overheid en de deelstaten.

¹⁵⁶ GUISSELS, J., «Wetgevingstheorie. Wie normeert wat, op staatsniveau?», *l.c.*, 149.

¹⁵⁷ GUISSELS, J., *Recht, ruim bekeken*, Antwerpen, Kluwer, 1991, 27-28, voetnoten 36 en 37.

hij voor om de invloed van het parlement groter te maken op de uitvoeringswetgeving door middel van gecontroleerde reglementering, voorwaardelijke reglementering, tijdelijke reglementering en reglementering met inspraak.

b) Nut

Het nut van het respecteren van de bevoegdheidsverdeling is evident. Bevoegdheidsoverschrijding leidt tot bevoegdheidsconflicten en deze bevoegdheidsconflicten leiden op hun beurt dan weer tot onzekerheid en in 't slechtste geval tot het niet regelen van bepaalde materies.

Het veelvuldig delegeren van bevoegdheden naar de uitvoerende macht kan de ondoorzichtigheid van de wetgeving in de hand werken, omdat de wetgeving op verschillende plaatsen moet gezocht worden. Deze ondoorzichtigheid kan dan leiden tot rechtszekerheid. Betere afspraken betreffende de delegatie, waardoor elk niveau zich aan z'n eigen taak houdt, kunnen deze problemen helpen voorkomen.

Men kan zeker niet stellen dat wetgeving die afgeleverd wordt door de uitvoerende macht *in se* kwalitatief gezien slechter is dan de door de wetgever opgestelde wetgeving. Wat men wel kan stellen, is dat de totstandkoming van de wetgeving, «gefabriceerd» door de uitvoerende macht, met minder democratische en ook kwalitatieve waarborgen omringd is. De K.B.'s komen immers tot stand zonder tussenkomst van het parlement. Sommige K.B.'s komen zelfs tot stand zonder tussenkomst van de Raad van State en deze afwezigheid van het advies van de Raad van State kan natuurlijk een weerslag hebben op de kwaliteit van het betreffende K.B.

c) Voorwaarden voor de realisatie van dit kwaliteitsvereiste

Om dit kwaliteitsvereiste te kunnen realiseren, zijn er dus een duidelijke bevoegdheidsverdeling nodig én een duidelijke taakaflijning tussen de wetgevende en uitvoerende macht.

III. Besluit

In deze bijdrage werd een poging ondernomen om de vereisten waaraan «goede» wetgeving zou moeten voldoen, op een rijtje te zetten.

De ondermaatse kwaliteit van onze wetgeving, zowel op federaal als deelstatelijk niveau, is immers een gegeven waarmee velen onder ons dagelijks geconfronteerd worden. Daarom werd er in dit artikel resoluut voor gekozen om de problematiek vanuit een positieve invalshoek te benaderen. Positief in die zin dat er niet geklaagd wordt over de huidige situatie, maar wel geprobeerd wordt om voorstellen te formuleren om deze situatie om te buigen.

Het ombuigen van die situatie begint dan met het definiëren van wat goede wetgeving is. Een eensluidende definitie van goede wetgeving bestaat niet, maar men kan wel proberen om op een min of meer systematische wijze crite-

ria aan te geven waaraan goede wetgeving zou moeten voldoen.

Het bestaan van deze criteria werd gerechtvaardigd door telkens het nut van de criteria expliciet te vermelden.

Daarenboven werd er bij elk kwaliteitsvereiste de aanzet gegeven tot de realisatie van dit vereiste, in die zin dat telkens de voorwaarden voor de realisatie van de vereiste aangegeven werden.

Wat oplossingen voor het kwaliteitsprobleem betreft, komt er steeds meer beweging. Zo verleende de Ministerraad van 18 juli 1997 zijn goedkeuring aan de herwerking van de «Handleiding bij de wetgevingstechniek» en tegelijkertijd keurde dezelfde Ministerraad een voorontwerp van wet goed voor de instelling van een procedure voor de evaluatie van de wetgeving.

Daarnaast was er het wetsvoorstel van Geert Bourgeois van 22 juli 1997 betreffende de medewerking van het Hof van Cassatie aan de wetsevaluatie.

Ook het wetsvoorstel van Jean-Jacques Viseur van 10 oktober 1997 is nog het vermelden waard. Viseur stelt voor een dienst wetgevingstechniek op te richten als bijzondere dienst van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. De taak van de juristen die deze dienst zouden bevolken, zou er dan in bestaan de volksvertegenwoordigers in hun wetgevend werk bij te staan.

In opdracht van de Vlaamse overheid wordt daarnaast door het Instituut voor Sociaal Recht van de K.U.Leuven een computerhulpmiddel, Solon genaamd, ontworpen om het wetgeven te ondersteunen. Kern van het systeem worden de richtlijnen wetgevingstechniek die opgesteld werden door de afdeling Kanselarij van de Vlaamse regering.

Bij deze oplossingen is een tweesporenbeleid merkbaar: enerzijds kan men proberen *a priori* het wetgevingsproces te rationaliseren en anderzijds kan men inwerken op de kwaliteit van de wetgeving door *a posteriori* deze wetgeving te evalueren.

In deze bijdrage werd vooral het accent gelegd op de rationalisatie van het wetgevingsproces. Grof geschetst valt deze rationalisatie steeds terug op hetzelfde toverwoord: kennis. Kennis van de situatie die men wil regelen, kennis van het maatschappelijk en administratief draagvlak, kennis van de financierbaarheid, kennis van de alternatieven van overheidsingrijpen, kennis van de bestaande reglementering en *last but not least* kennis van de wetgevingstechniek. Kennis staat natuurlijk niet alleen. Deze kennis moet ook nog in het ontwerpproces van normen ingevoerd worden. Of dit enkel door legistische richtlijnen kan verwezenlijkt worden, lijkt twijfelachtig. Daarom is het de bedoeling in het raam van het Solon-project ook onderzoek te wijden aan de geïnformatiseerde ondersteuning van de concrete activiteit van de ontwikkeling van normen zelf.

Stijn DEBAENE

Raf VAN KUYCK

Bea VAN BUGGENHOUT

RECHTSPRAAK

ARBITRAGEHOF

8 JULI 1997

Voorzitter: de h. De Grève

Rapporteurs: mevr. Delruelle en de h. Arts

Advocaten: mrs. Baltus, Druart en Goblet

Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – Vennootschapsbelasting – Aftrekken van de belastbare winst – Dividenden

De artt. 11, 12 en 28, eerste lid, van de wet van 20 december 1995 houdende fiscale, financiële en diverse bepalingen, die de aftrek van de interesten van professionele aard verbieden in zoverre die overeenstemmen met sommige door de belastingschuldige ontvangen dividenden, houden geen schending in van de artt. 10, 11 en 172 Gw.

Arrest nr. 37/97

Ten aanzien van de bestreden bepalingen

B.1. Artikel 198 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen 1992 maakt deel uit van titel III (Vennootschapsbelasting), hoofdstuk II (Grondslag van de belasting), afdeling IV (Vaststelling van het netto-inkomen), onderafdeling I (Beroepskosten) van het Wetboek. Het bepaalt de kosten die niet als beroepskosten worden beschouwd.

Het bestreden artikel 11 van de wet van 20 december 1995 houdende fiscale, financiële en diverse bepalingen voegt een 10° toe aan het eerste lid van dat artikel 198:

«10° onverminderd de toepassing van artikel 55, de interest, tot een bedrag gelijk aan dat van de krachtens de artikelen 202 tot 204 aftrekbare dividenden verkregen uit aandelen door een vennootschap welke die aandelen, op het ogenblik van hun overdracht, niet gedurende een ononderbroken periode van minstens een jaar heeft behouden».

In dat artikel 11 wordt voorts bepaald: «Het eerste lid, 10°, is evenwel niet van toepassing op de aandelen in verbonden vennootschappen of in vennootschappen waarmee een deelnemingsverhouding bestaat, zelfs al hebben die aandelen de aard van geldbeleggingen, noch op de andere aandelen die onder de financiële vaste activa zijn opgenomen».

Artikel 12 van de wet van 20 december 1995 bepaalt:

«In artikel 205, § 2, van hetzelfde wetboek, vervangen door artikel 20 van de wet van 28 juli 1992, worden de woorden «artikel 198, 1° tot 3° en 7°» vervangen door de woorden «artikel 198, eerste lid, 1° tot 3°, 7° en 10°».

De artikelen 202 tot 205 maken deel uit van onderafdeling III (Aftrekken van de belastbare winst) van afdeling IV. Zij bepalen de voorwaarden waaronder winsten zoals dividenden kunnen worden afgetrokken. In artikel 205 is gepreciseerd dat de aftrek bepaald in artikel 202 (met name de dividenden) beperkt wordt tot het bedrag van de winst van het belastbare tijdperk dat overblijft na toepassing van artikel 199, verminderd met de kosten en uitgaven die niet als beroepskosten worden aangemerkt, behoudens uitzonde-

ring, met name artikel 198, eerste lid, zoals gepreciseerd is in artikel 12 van de bestreden wet.

Artikel 28, eerste lid, van de wet van 20 december 1995 bepaalt dat de artikelen 11 en 12 in werking treden met ingang van het aanslagjaar 1996.

Ten aanzien van de exceptie van niet-ontvankelijkheid

B.2. Om te voldoen aan de vereisten van artikel 6 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Arbitragehof, moeten de middelen van het verzoekschrift te kennen geven welke van de regels waarvan het Hof de naleving waarborgt, zouden geschonden zijn, alsook welke de bepalingen zijn die deze regels zouden schenden, en uiteenzetten in welk opzicht die regels door de bedoelde bepalingen zouden zijn geschonden.

B.3. In hun verzoekschrift voeren de verzoekende partijen de schending aan van de artikelen 10 en 172 van de Grondwet.

In zijn memorie oordeelt de Ministerraad dat zes van de zeven discriminaties die door de verzoekende partijen worden aangeklaagd, hun oorsprong niet vinden in de schending van artikel 10 van de Grondwet, maar wel van artikel 11 van de Grondwet, dat niet door de verzoeksters wordt aangevoerd.

B.4. Artikel 10 van de Grondwet bevat de regel van de gelijkheid voor de wet, terwijl artikel 11 de regel van de niet-discriminatie in het genot van de rechten en vrijheden vastlegt, maar die twee grondwettelijke regels zijn de uitdrukking van eenzelfde beginsel en zijn dus onlosmakelijk met elkaar verbonden.

B.5. Het beroep is bijgevolg ontvankelijk en dient niet te worden onderworpen op grond van het feit dat de schending van artikel 11 van de Grondwet niet uitdrukkelijk in het verzoekschrift is aangevoerd.

Ten aanzien van het eerste middel

B.6. Het eerste middel is afgeleid uit de schending van de artikelen 10 en 172 van de Grondwet, doordat artikel 11 van de bestreden wet de aftrek van de interesten van professionele aard verbiedt in zoverre die overeenstemmen met sommige door de belastingschuldige ontvangen dividenden, terwijl het recht op aftrek van interesten die beroepskosten zijn in beginsel is toegekend aan alle belastingschuldigen die dergelijke interesten betalen.

B.7. De grondwettelijke regels van de gelijkheid en de niet-discriminatie sluiten niet uit dat een verschil in behandeling tussen bepaalde categorieën van personen wordt ingesteld, voor zover dat verschil op een objectief criterium berust en het redelijk verantwoord is.

Het bestaan van een dergelijke verantwoording moet worden beoordeeld rekening houdend met het doel en de gevolgen van de betwiste maatregel en met de aard van de ter zake geldende beginselen; het gelijkheidsbeginsel is geschonden wanneer vaststaat dat geen redelijk verband van even-

redigheid bestaat tussen de aangewende middelen en het beoogde doel.

De artikelen 10 en 11 van de Grondwet hebben een algemene draagwijdte. Zij verbieden elke discriminatie, ongeacht de oorsprong ervan. Zij zijn eveneens toepasselijk in fiscale aangelegenheden, wat overigens wordt bevestigd door artikel 172 van de Grondwet, dat een bijzondere toepassing inhoudt van het in artikel 10 vervatte gelijkheidsbeginsel.

B.8. Uit de parlementaire voorbereiding van de bestreden wet blijkt dat de wetgever de bedoeling heeft gehad een einde te maken aan een mechanisme dat voor vennootschappen een dubbele fiscale aftrek mogelijk maakt:

«De fiscale operatie die erin bestaat de tijdelijke verkrijging van aandelen van Belgische of buitenlandse vennootschappen te financieren door een lening waarvan de interest in hoogte gelijk is aan de ontvangen dividenden, laat toe andere door de vennootschap verwezenlijkte winst fiscaal weg te werken. Deze operatie doet inderdaad een dubbele aftrek ontstaan, enerzijds de interest van leningen en anderzijds, ten belope van 95%, de als definitief belaste inkomsten (DBI) aftrekbare dividenden. Teneinde dit oneigenlijk gebruik van het stelsel van de DBI's te verhinderen, wordt voorgesteld de in principe als beroepskosten aftrekbare interest van leningen als verworpen uitgaven aan te merken tot het bedrag van de DBI die betrekking hebben op aandelen verworven door een vennootschap die ze, op het ogenblik van hun overdracht, gedurende een ononderbroken periode van minder dan een jaar heeft behouden» (*Gedr. St.*, Kamer, 1995-1996, nr. 208/1, p. 7).

De wetgever heeft verrichtingen willen treffen waarbij «enkel een fiscaal doel wordt nagestreefd en de werkelijke wil om aandeelhouder te worden ontbreekt» (*Gedr. St.*, Kamer, 1995-1996, nr. 208/8, p. 4).

B.9. Aan de wetgever komt het toe te bepalen welke doelstellingen hij op fiscaal vlak wil nastreven. Hij vermag zich erom te bekommeren een abnormaal gebruik te bestrijden dat zou kunnen worden gemaakt van de aftrek van de definitief belaste inkomsten. Aldus is het legitiem dat de wetgever weigert dat vennootschappen een dubbele aftrek kunnen genieten bij de vennootschapsbelasting voor verrichtingen die enkel zouden worden uitgevoerd wegens het fiscaal voordeel dat ze opleveren. Het Hof dient evenwel te onderzoeken of de maatregel die de wetgever heeft genomen, objectief en in redelijkheid kan worden verantwoord ten aanzien van die doelstelling.

B.10. Uit de tekst van artikel 11 van de bestreden wet vloeit voort dat de maatregel niet van toepassing is op de vennootschappen die de aandelen gedurende een ononderbroken periode van ten minste een jaar hebben behouden. De maatregel raakt evenmin de vennootschappen die aandelen bezitten in verbonden vennootschappen of in vennootschappen waarmee een deelnemingsverhouding bestaat.

Uit de parlementaire voorbereiding volgt dat de wetgever ervan heeft afgezien een rechtstreekse band te leggen tussen de aankoop van aandelen en de financiering van die verrichting, wegens de praktische moeilijkheid om de concrete band tussen de financiering van de verrichting en het aangekochte goed te leggen. «Het betreft immers elementen van de balans die men aan de passivazijde (het eerste element) en aan de activazijde (het tweede element) aantreft zonder dat het, uit een boekhoudkundig oogpunt, nodig is enig causaal verband aan te wijzen aangezien de boekingen

nooit rechtstreeks tussen die twee posten zullen gebeuren» (*Gedr. St.*, Kamer, 1995-1996, nr. 208/8, p. 20). Het criterium dat de wetgever heeft gehanteerd om sommige financiële lasten van het voordeel van aftrek als beroepskosten uit te sluiten, is de aard van de overwegingen die de beslissing van de belastingplichtige bij het aangaan van de lening hebben gedragen: «Als de aankoop van de aandelen een beslissing in het belang van de groep was, die tot doel had de beoogde onderneming (dochter) te leiden, er een participatie in te nemen of een duurzame band tot stand te brengen, kan het verzoek tot aftrek niet worden verworpen aangezien de belastingplichtige de economische beweegredenen van zijn aankoop heeft aangetoond» (*ibidem*, pp. 20-21). De wetgever heeft aldus geoordeeld dat uitsluitend in die twee gevallen de economische beweegredenen van de verrichting waren aangetoond.

Die verantwoording – geconcretiseerd in de bepalingen van het bestreden artikel 11, dat erin voorziet dat het beoogde voordeel van aftrekbaarheid behouden blijft wanneer de met externe middelen gekochte aandelen meer dan één jaar in bezit blijven en dat erin voorziet dat de bestreden maatregel niet van toepassing is op de vennootschappen die aandelen kopen in vennootschappen waarmee zij een bepaalde binding hebben – doet ervan blijken dat de wetgever bij het aannemen van de bestreden maatregel als uitgangspunt heeft genomen dat uitgaven ter financiering van een activiteit die gericht is op het verwezenlijken van een specifieke fiscale aftrekmogelijkheid, te dezen de aftrek van definitief belaste inkomsten, ingegeven zijn door louter fiscale bekommernissen en vreemd zijn aan die welke verantwoordt dat een uitgave de aard van bedrijfslasten verkrijgt.

Het door de wetgever aangewende criterium van onderscheid is objectief en staat in een redelijke verhouding tot het nagestreefte doel, te weten voorkomen dat middelen waarop een beroep wordt gedaan met de enkele bedoeling om langs een andere weg een fiscaal voordeel te verkrijgen om hun beurt voor fiscale aftrek in aanmerking komen.

De maatregel doet geen afbreuk aan de regel van de fiscale aftrekbaarheid van definitief belaste inkomsten en doet niet op onverantwoorde wijze afbreuk aan de regels die de vaststelling van de netto belastbare winst regelen.

Het middel kan niet worden aangenomen.

Ten aanzien van het tweede middel

B.12. De verzoekende partijen formuleren een tweede vernietigingsmiddel tegen artikel 28, eerste lid, van de wet van 20 december 1995, afgeleid uit de schending van de artikelen 10 en 172 van de Grondwet, doordat die bepaling artikel 11 van de wet toepasselijk maakt vanaf het aanslagjaar 1996, en dus op verrichtingen die de belastingplichtigen hebben gedaan in 1995, vóór de bekendmaking van de wet. Hieruit zou een discriminatie onder de vennootschappen voortvloeien volgens de modaliteiten van de verrichtingen die zij in 1995 op legitieme wijze hebben gedaan.

B.13. Wanneer de wetgever een maatregel neemt om te vermijden dat belastingplichtigen uit de combinatie van verrichtingen een door de wetgever niet beoogd fiscaal voordeel halen en hij er zorg voor draagt enkel de verrichtingen te raken die slechts kunnen worden verklaard door de wil dat voordeel te genieten, schendt hij het beginsel van de gelijkheid voor de belasting niet door die maatregel onmid-

dellijk toepasbaar te maken, gegeven het feit dat hij daarbij niet van de algemene regels betreffende de vaststelling van het aanslagjaar afwijkt.

Het tweede middel moet bijgevolg worden verworpen.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 17 MAART 1997

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Parmentier

Openbaar ministerie: de h. Leclercq

Advocaten: mrs. Draps en Geinger

Rechtsmiddelen – Hoger beroep – Getuigenverhoor – Appeltermijn

De kennisgeving van het vonnis dat het getuigenverhoor heeft toegestaan of bevolen, die met toepassing van art. 919, tweede lid, Ger.W. is gedaan, doet de appeltermijn tegen dat vonnis niet lopen.

S. t/ M.

Gelet op de bestreden arresten, op 25 januari 1995 en 25 oktober 1995 door het Arbeidshof te Luik gewezen;

Over het eerste middel: schending van de artikelen 57, 919, 920, 1051, 1055 en 1496 van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat het arrest van 25 januari 1995 de rechtspraak van het arrest van 9 maart 1993 van het Hof van Beroep te Bergen overneemt luidens welke «uit de lezing van de artikelen 919 en 920 van het Gerechtelijk Wetboek in hun onderlinge samenhang volgt dat de kennisgeving van het vonnis dat het getuigenverhoor beveelt of toestaat – die door de griffier met toepassing van voormeld artikel 919 moet worden gedaan – eveneens beoogt de appeltermijn te doen lopen» en, na erop te hebben gewezen dat die beslissing enkel uitspraak deed over een hoger beroep dat beperkt was tot de beschikkingen van een vonnis die een getuigenverhoor toestonden, de heropening van het debat beveelt om de partijen de mogelijkheid te bieden hun standpunt uiteen te zetten nopens de mogelijkheid om het in die beslissing vervatte beginsel op een gemengd vonnis toe te passen;

en doordat het arrest van 25 oktober 1995 het principaal hoger beroep van eiseres niet ontvankelijk verklaart op grond «dat er blijkbaar geen argumenten zijn om bij een gemengd vonnis af te wijken van de rechtsleer en rechtspraak inzake de ontvankelijkheid van het hoger beroep tegen een beslissing waarvan met toepassing van artikel 919, tweede lid, Ger.W. kennis is gegeven (Cass. 12 februari 1990, *A.C.*, 1989-90, nr. 362; Bergen, 9 maart 1993, *J.L.M.B.*, 1993, 975; A. Fettweis, *Manuel de procédure civile*, 1985, nr. 489)»;

terwijl, eerste onderdeel,

(...)

Wat betreft het eerste onderdeel:

Overwegende dat artikel 57 Ger.W. bepaalt dat de termijn voor hoger beroep begint bij de betekening, tenzij de wet anders bepaalt;

Dat artikel 1051, eerste lid, van dat wetboek dat de duur van de appèltermijn bepaalt, een toepassing van artikel 57 uitmaakt;

Dat het in artikel 57 gemaakte voorbehoud geen uitdrukkelijke afwijkende beschikking vereiste; dat het voldoende is dat de afwijking uit de op de betrokken rechtspleging toepasselijke wettelijke bepalingen kan worden afgeleid;

Overwegende dat artikel 919 Ger.W. bepaalt dat het vonnis waarbij het getuigenverhoor wordt toegestaan of bevolen, niet vatbaar is voor verzet en dat de griffier er aan de partijen kennis van geeft bij gerechtsbrief; dat die kennisgeving met zich meebrengt dat de partijen worden opgeroepen;

Dat artikel 920 de rechtspleging vastlegt die moet worden gevolgd indien het vonnis in hoger beroep wordt bevestigd en er voor het hof geen reden is om de zaak aan zich te trekken;

Overwegende dat de bepalingen van de artikelen 919 en 920 een snelle en weinig dure rechtspleging beogen zonder dat daaruit kan worden afgeleid dat daartoe van het in artikel 57 vermelde beginsel wordt afgeweken;

Dat immers, enerzijds, ingevolge artikel 1496 Ger.W., de voorlopige tenuitvoerlegging van het vonnis dat het getuigenverhoor heeft toegestaan of bevolen, van rechtswege geschiedt wat die onderzoeksmaatregel betreft; dat tegen het vonnis, in zoverre het alvorens recht te doen is gewezen, ingevolge artikel 1055 van hetzelfde wetboek, hoger beroep kan worden ingesteld tegelijkertijd als tegen het eindvonnis, zelfs als de termijn van hoger beroep tegen de beslissing alvorens recht te doen is verstreken;

Dat, anderzijds, wanneer het vonnis dat het getuigenverhoor heeft toegestaan of bevolen, andere beslissingen omvat, inzonderheid eindbeslissingen in de zin van artikel 19, eerste lid, Ger.W., het belangrijk is dat het door de partijen ingestelde hoger beroep de eenheid van het geschil niet schaadt en dat tegen het geheel van die beslissingen die al dan niet betrekking hebben op de beschikking inzake de onderzoeksmaatregel, bijgevolg hoger beroep kan worden ingesteld binnen dezelfde termijn, te weten de in artikel 1051 Ger.W. bepaalde termijn;

Overwegende dat daaruit volgt dat, in tegenstelling tot hetgeen de arresten beslissen, de kennisgeving van het vonnis dat het getuigenverhoor heeft toegestaan of bevolen, die met toepassing van artikel 919, tweede lid, Ger.W. is gedaan, de appeltermijn tegen dat vonnis niet doet lopen;

Dat het onderdeel gegrond is;

...

NOOT – *Anders:* Closset-Marchal, G., «Le rôle du juge en matière d'enquête et d'expertise», in *La preuve*, 1987, 12, nr. 14; Fettweis, A., *Manuel de procédure civile*, 1987, 369, nr. 489; Verhaegen, L., in *Comm. Ger.*, art. 919, nr. 7; Verhaegen, L., *Het getuigenbewijs*, Mys & Breesch, 1995, 54, nr. 57.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 16 MEI 1997

Voorzitter-rapporteur: de h. Verougstraete

Openbaar ministerie: de h. De Riemaecker

Advocaten: mrs. De Bruyn en De Gryse

**Persoonlijkheidsrechten – Persoonlijke levenssfeer –
Verwerking van persoonsgegevens – Bestand – Dossier**

Er is slechts sprake van een bestand in de zin van de wet, als de logisch gestructureerde wijze waarop een geheel van persoonsgegevens wordt samengesteld en bewaard, een systematische raadpleging ervan mogelijk is.

H. t/ Belgische Staat

Gelet op het bestreden arrest, op 27 september 1995 gewezen door het Hof van Beroep te Antwerpen;

Over het eerste middel, gesteld als volgt:

schending van de artikelen 1, in het bijzonder van § 1, § 2 en § 4, 3, § 1, 1°, 10 en 11 van de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens (voortaan afgekort als privacywet);

doordat het arrest het hoger beroep van eiseres toelaatbaar doch ongegrond verklaart, dientengevolge het beroepen vonnis, deels om andere redenen, bevestigt en eiseres veroordeelt in de kosten, op grond: «dat om te voldoen aan het begrip «bestand» in de zin van art. 1 van de wet van 8 december 1992 niet alleen is vereist dat het door appellante (eiseres) bedoelde «dossiervacature» op een logische gestructureerde wijze samengesteld werd met het geheel van haar persoonsgegevens, doch daarenboven ook vereist is dat het geheel van deze persoonsgegevens op een duurzame wijze wordt bewaard met het oog om systematisch geraadpleegd te worden; dat zulks in dezen voorzeker niet het geval is, nu de samenstelling van dat «dossiervacature» wellicht bepaalde persoonsgegevens van appellante bevat, en zulks mogelijk op een gestructureerde en logische wijze werd aangelegd, doch in genendele in staat stelt deze gegevens te verwerken, te wijzigen, uit te wisselen en/of te verspreiden, noch ze op een duurzame wijze te bewaren met het oog op een systematische raadpleging ervan;

dat het dossiervacature van appellante in wezen een occasionele aard bezit, waartoe appellante zelf door haar kandidatuurstelling is toegetreden; dat de finaliteit van dat dossier daarenboven onmiddellijk teloor gaat van zodra in de open verklaarde vacatuur van voorzitter in de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel is voorzien; dat derhalve uitgesloten is dat dit manueel aangelegde dossier in aanmerking komt voor een systematische raadpleging ervan;

dat het hof ten dezen genoegzaam ingelicht is door de eigen door appellante ingenomen standpunten om te beslissen dat het «dossiervacature», waarvan appellante kennis wil nemen, geen in de zin van art. 1 van de wet van 8 december 1992 «bestand» is, noch kan zijn»;

...

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat artikel 1, § 2, van de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van de persoonsgegevens, luidt: «onder bestand wordt een geheel van persoonsgegevens verstaan, samengesteld en bewaard op een logisch gestructureerde wijze met het oog op een systematische raadpleging ervan»;

Dat er slechts sprake is van een bestand in de zin van de wet, als door de logisch gestructureerde wijze waarop een

geheel van persoonsgegevens wordt samengesteld en bewaard, een systematische raadpleging ervan mogelijk is;

Overwegende dat het arrest oordeelt dat het dossier «vacature» te dezen in genendele in staat stelt de gegevens te verwerken, te wijzigen, uit te wisselen of te verspreiden, noch op een duurzame wijze te bewaren met het oog op een systematische raadpleging ervan en dat uitgesloten is dat dit manueel aangelegde dossier in aanmerking komt voor een systematische raadpleging ervan; dat het hieruit afleidt dat het manueel aangelegde dossier te dezen, ook al is het mogelijk logisch gestructureerd, geen bestand is;

Dat het zodoende geen voorwaarde toevoegt aan het begrip bestand en dit begrip niet schendt;

Dat het onderdeel niet kan worden aangenomen;

...

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 20 JUNI 1997

Voorzitter-rapporteur: de h. Verougstraete

Openbaar ministerie: de h. De Riemaecker

Advocaten: mrs. Delahaye en Bützler

Geneeskunde – Tuchtzaak – Hoger beroep – Termijn voor de arts

De artt. 10, 11 en 159 Grondwet worden geschonden door de raad van beroep die voor het hoger beroep van de geneesheer een kortere termijn toepast dan die welke geldt voor andere personen die hoger beroep kunnen instellen.

V. t/ Orde der Geneesheren

Gelet op de bestreden beslissing op 12 februari 1996 gewezen door de Raad van Beroep van de Orde der Geneesheren, met het Nederlands als voertaal;

...

Overwegende dat het koninklijk besluit nr. 79 van 10 november 1967 genomen is krachtens artikel 1, 8°, a, van de wet van 31 maart 1967 tot toekenning van bepaalde machten aan de Koning; dat de wet van 31 maart 1967 geen preciseringen inhoudt over de wijze waarop de Koning de werking van de raden moet inrichten;

Overwegende dat, krachtens artikel 25, § 1, van het koninklijk besluit nr. 79 van 10 november 1967, het hoger beroep wordt ingesteld, hetzij door de geneesheer binnen vijftien dagen vanaf de kennisgeving van de beslissing, hetzij door de bijzitter van de provinciale raad, hetzij door de voorzitter van de nationale raad samen met een ondervoorzitter, binnen dertig vrije dagen vanaf die kennisgeving;

Dat het tweede lid van die paragraaf nader preciseert dat, indien die beslissing bij verstek is gewezen, de termijn van hoger beroep eerst aanvangt na het verstrijken van de termijn van verzet; dat die verlenging van termijn slechts geldt voor de geneesheer maar niet voor de Orde, tegen wie een beslissing niet bij verstek kan worden gewezen, en die aldus in alle omstandigheden over een termijn van dertig vrije dagen beschikt;

Overwegende dat de met een eigenlijke rechtspraak belaste organen de besluiten en verordeningen enkel toepassen in zoverre ze met de wetten overeenstemmen;

Overwegende dat de artikelen 10 en 11 van de Grondwet inhouden dat eenieder die zich in dezelfde toestand bevindt op dezelfde wijze wordt behandeld, maar niet uitsluiten dat een verschil in behandeling tussen bepaalde categorieën van onderscheid een objectieve en redelijke verantwoording bestaat; dat het bestaan van een dergelijke verantwoording beoordeeld moet worden met betrekking tot het doel en de gevolgen van de maatregel; dat het gelijkheidsbeginsel ook geschonden is wanneer vaststaat dat tussen de aangewende middelen en het beoogde doel geen redelijk verband van evenredigheid bestaat;

Overwegende dat die langere termijn die voor het instellen van het hoger beroep aan anderen dan de arts is toegestaan, redelijk verantwoord is als de zaak bij verstek wordt behandeld ten aanzien van de arts, nu zij kan verhinderen dat de arts verzet aantekent terwijl de overige mogelijke appellanten in dezelfde termijn hoger beroep zouden instellen; dat er evenwel geen redelijke verantwoording bestaat om aan de bijzitter van de provinciale raad of aan de voorzitter van de nationale raad samen met een ondervoorzitter een bijkomende termijn van vijftien dagen te verstrekken als de beroepen beslissing op tegenspraak is geweest, vooral nu de zaak in elk geval in haar geheel gebracht wordt voor de raad van beroep zelfs indien alleen de geneesheer hoger beroep instelt;

Overwegende dat de raad van beroep het hoger beroep van eiser ingesteld tegen een beslissing gewezen op tegenspraak laattijdig verklaart omdat het ingesteld is meer dan vijftien vrije dagen na kennisgeving van de beslissing; dat de raad van beroep door voor eiser een kortere termijn voor het hoger beroep toe te passen dan die welke geldt voor andere personen die hoger beroep kunnen instellen, de artikelen 10, 11 en 159 van de Grondwet schendt;

...

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

8e KAMER – 24 OKTOBER 1996

Voorzitter: de h. Blondeel

Advocaten: mrs. Theuwissen en Vastersavendts

Erfrecht – Ouderlijke boedelverdeling – Verdeling tussen alle kinderen – Nietigheid (art. 1079 B.W.) – Benadeling voor meer dan een vierde

De ouderlijke boedelverdeling betreft een verdeling die de ascendent met betrekking tot (een deel van) zijn vermogen met alle kinderen en de afstammelingen van de vooroverleden kinderen doorvoert. Het doel bestaat erin anticipatief een verdeling tot stand te brengen, waarbij aan alle erfgeëchtigden een kavel toegekend wordt, zodat zij allen deelgenoten worden.

Indien een van de deelgenoten voor meer dan een vierde is benadeeld, rekening houdend met de waarde van de goederen ten tijde van het overlijden van de ascendent-verdeler, kan hij overeenkomstig art. 1079 B.W. de nietigverklaring van de ouderlijke boedelverdeling vorderen. Tijdens het leven van de

ascendent-verdeler kan van voormelde bepaling niet afgeweken worden.

P. t/ P.

Overwegende dat de partijen de twee kinderen zijn geboren uit het huwelijk van wijlen P. J. en B. M., die in leven gehuwd waren onder het stelsel van algehele gemeenschap van goederen ingevolge hun huwelijkscontract van 12 juli 1928, en die overleden zijn op 21 juli 1971, respectievelijk 14 december 1989;

Overwegende dat op 27 april 1966 door notaris M. te H. een akte werd verleden in aanwezigheid van de vooroverleden ouders en de beide gedingvoerende partijen, waarbij van het volgende akte werd genomen:

– dat de ouders verklaarden gift onder levenden te doen, vooruit, buiten deel en met ontslag van terugbrengst in hun nalatenschap,

aan hun zoon, geïntimeerde: 1) een huis met stal, schuur, remise, hof, land en boomgaard, gelegen te H.-B., met een oppervlakte volgens titel van 50 are en 32 ca;

2) een deel boomgaard eveneens gelegen te H.B., met een oppervlakte van 36 are en 45 ca;

aan hun dochter, appellante: 1) een perceel land gelegen te H.-B. met een oppervlakte van 38 are, 50 ca;

2) een perceel land gelegen te H.-B., met een oppervlakte van 14 are, 70 ca;

– dat de begiftigden uitdrukkelijk en met dankbaarheid verklaarden te aanvaarden en de gift aan hun medebegiftigde gedaan goed te keuren en er zich nimmer tegen te verzetten;

– dat de begiftigden meteen het genot van de goederen verkregen, met voorbehoud voor twee kamers, wat geïntimeerde betreft;

– dat de waarde van de geschonken goederen in volle eigendom begroot werd op 733.000 frank wat geïntimeerde betreft en op 158.500 frank wat appellante aangaat;

– dat de volgende te dezen relevante lasten werden opgelegd aan geïntimeerde:

a) binnen zes maanden na het overlijden van de langstlevende van de schenkers aan zijn zuster een som te betalen van 225.000 frank, zonder interest;

b) aan zijn ouders levenslang het kosteloos gebruik te laten van twee kamers gelegen op de gelijkvloerse verdieping van het huis dat hem werd geschonken;

Overwegende dat appellante beweert dat niettegenstaande de gebruikte terminologie de akte van 27 april 1966 geen schenking met last, maar wel een ouderlijke boedelverdeling inhoudt;

Overwegende dat de boedelverdeling – bij schenking of testamentair – neerkomt op een verdeling die de ouder onder al zijn kinderen doorvoert met betrekking tot zijn vermogen of een deel ervan (J. Sace, *Partage d'ascendant*, nrs. 1 & 28, in *Répertoire Notarial*, Larcier, 1991; G. Baert, *Ouderlijke boedelverdeling*, A.P.R., 1974, nr. 140; Dillemans R., *Testamenten*, reeks *Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, Deel VII, nr. 143, p. 282);

Overwegende dat de doelstelling van de ouderlijke boedelverdeling er wezenlijk in bestaat anticipatief een verdeling tot stand te brengen en dat daarbij determinerend is dat aan alle erfgeëchtigden een kavel wordt toegekend waardoor deze deelgenoten worden (Cass. 23 mei 1982, *T. Not.*,

1982, p. 177-179; Dillemans R., Puelinckx-Coene M., Pintens W., & Torfs N., «Overzicht van rechtspraak, Schenkingen en Testamenten», *T.P.R.*, 1985, nr. 177; M. Puelinckx-Coene, «Overzicht van rechtspraak. Giften (1985-1992)», *T.P.R.*, 1994, nr. 443; vgl. ook Cass., 22 maart 1968, *R.W.*, 1967-'68, 1918, met conclusie van advocaat-generaal F. Dumon, en Brussel, 19 november 1985, *J.T.*, 1987, p. 142 e.v.);

dat overigens bij pluraliteit van erfgenamen de schenking door de ouder-verdeler zelfs van een enig onroerend goed aan één kind tegen betaling van een opleg ten voordele van de andere kinderen, aan een boedelverdeling niet in de weg hoeft te staan, nu een kavel geldig kan worden gevormd door de toekenning van een schuldvordering op termijn aan een deelgenoot, ten laste van de deelgenoot die het onroerend goed ontvangt (Cass. 23 mei 1982, *loc.cit.*; Dillemans R., e.a., «Overzicht van rechtspraak», geciteerd, nrs. 175-177, pp. 662-665; J. Sace, *Le Partage d'ascendant*, *loc.cit.*, nr. 45; M. Puelinckx-Coene, «Overzicht van rechtspraak», geciteerd, nr. 461, p. 1846);

Overwegende dat partijen niet beweren dat hun ouders in leven andere goederen bezaten dan die welke het voorwerp waren van de akte van 27 april 1966, zodat aangenomen dient te worden dat wijlen de echtgenoten P.-B. met de voormelde akte blijkbaar alle goederen hebben weggeschonken die zij in algehele huwelijksgemeenschap bezaten;

Overwegende dat aan geïntimeerde schenking werd gedaan van de hoeve met omliggende percelen waar hij toen met zijn gezin en ouders – die anno 1966, 74 en 73 jaar oud waren – al samenwoonde;

dat hem kennelijk tot zekerheid van verdere samenwoning de last werd opgelegd om de ouders het kosteloos gebruik van twee kamers te geven;

dat appellante schenking werd gedaan van twee percelen landbouwgrond die verder afgelegen waren;

Overwegende dat de waarde van de hoeve met omliggende grond anno 1966 begroot werd op 733.000 frank, terwijl aan de twee percelen van appellante slechts een waarde van 158.500 frank werd toegekend;

dat geïntimeerde werd opgelegd om, niet meteen, maar eerst binnen zes maanden na het overlijden van de langstlevende der ouders, een oplegsom van 225.000 frank te betalen aan appellante, zonder interest;

dat, na betaling van de oplegsom, de begrote nettowaarde van de goederen die geïntimeerde verkreeg aldus 508.000 frank bedroeg, terwijl appellante met die oplegsom een waarde van 383.500 frank bereikte;

dat het geraamde verschil tussen beide kinderen anno 1966 aldus 124.500 frank beliep, maar geïntimeerde zijn ouders levenslang onderdak diende te verschaffen, hetgeen eveneens een in geld waardeerbare last *in natura* vormt, waarvan aangenomen kan worden dat die het voormelde verschil zou neutraliseren;

Overwegende dat wijlen de ouders van partijen met de akte van 27 april 1966 onmiskenbaar beoogd hebben om al hun onroerende goederen tussen hun twee kinderen te verdelen, derwijze dat de bij hen inwonende zoon – zelf landbouwer – met diens gezin de reeds door hem geëxploiteerde hoeve in eigendom zou verwerven, terwijl hun dochter, die met een landbouwer gehuwd is, landbouwgrond verkreeg;

dat in dit verband ook typerend is dat de beide kinderen in één akte werden betrokken én verklaarden het geheel van

de schikkingen, ook die ten voordele van hun «medebegiftigde» te aanvaarden, een clause waarmee kennelijk werd tegemoetgekomen aan het vereiste dat de doorgevoerde verdeling in al haar onderdelen door de twee rechthebbenden zou zijn aanvaard;

Overwegende dat partijen aldus wel degelijk een kavel hebben toegewezen gekregen waardoor ze deelgenoot werden en de akte van 27 april 1966 niettegenstaande de erin gebruikte bewoordingen van schenking met last opgedragen aan één begiftigde, terwijl de andere zulks aanvaardde, in werkelijkheid een ouderlijke verdeling inhoudt;

Overwegende dat appellante de vernietiging vordert van de verdeling vervat in de akte van 27 april 1966 op grond van artikel 1079 B.W.;

dat geïntimeerde de ontvankelijkheid van die vordering betwist, omdat partijen in de voormelde akte verklaarden de gedane giften uitdrukkelijk goed te keuren en zich nimmer tegen de uitvoering ervan te zullen verzetten;

Overwegende dat krachtens artikel 1079 B.W. een ouderlijke boedelverdeling kan worden vernietigd wegens benadeling voor meer dan één vierde;

Overwegende dat de reeds geciteerde clause waarbij de partijen verklaarden in te stemmen met de verdeling hun recht om toepassing te vorderen van artikel 1079 onverlet laat, omdat zij tijdens het leven van de ascendent-verdeler niet geldig kunnen bedingen over een nalatenschap (zie M. Puelinckx-Coene, «Overzicht van rechtspraak», *T.P.R.*, 1994, nrs. 442 en 470; Brussel 19 november 1985, *J.T.*, 1985, 142);

dat de eis van appellante, gebaseerd op artikel 1079 B.W., ontvankelijk is;

Overwegende dat het appellante toekomt aan te tonen dat zij voor meer dan één vierde werd benadeeld, hetgeen vereist dat de onroerende goederen die de nalatenschap van de ouders zouden vormen, worden geschat;

dat er aanleiding bestaat om een schatter aan te stellen;

Overwegende dat ter beoordeling van de vraag of benadeling aanwezig is, de goederen dienen te worden gewaardeerd op het ogenblik van het overlijden van de ouder-verdeler, en niet op het ogenblik van de verdeling zelf (cfr. M. Puelinckx-Coene, *loc.cit.*, nrs. 442 en 469);

Overwegende dat, gelet op de aan geïntimeerde opgelegde last om een oplegsom van 225.000 frank te betalen, partijen in het licht van de beweerde benadeling overigens ook een standpunt zullen dienen in te nemen omtrent de vraag of die anno 1966 vastgestelde som, rekening houdend met de munterosie al dan niet naar actuele waarde dient te worden begroot;

Overwegende dat de beide ouders in de akte van 27 april 1966 beschikt hebben over hun aandeel in de algehele huwelijksgemeenschap die contractueel tussen hen bestond;

dat met het oog op de waardebepaling de geschonken goederen voor de helft dienen te worden gewaardeerd met als referentiedatum 21 juli 1971 en voor de andere helft op datum van 14 december 1989, data waarop de ouders achtereenvolgens zijn overleden;

Overwegende dat, gelet op de doorgevoerde verdeling die alle onroerende goederen betrof en waarbij duidelijk een totaal evenwicht in waarde werd nagestreefd, zoals hierboven weergegeven, het beding dat de goederen werden geschonken *vooruit, buiten deel en met ontslag van terugbrengst in nalatenschap*, geen andere draagwijdte toegekend kan worden dan dat bedoeld werd aan te geven dat de schenkingen defi-

nitief waren en dat de waarde ervan enkel toegerekend kon worden op het voorbehouden deel van de twee kinderen;

Overwegende dat uit de akte van 27 april 1966 blijkt dat de begiftigden het genot van de hen geschonken goederen verkregen vanaf de datum van die akte;

dat de omstandigheid dat geïntimeerde al vanaf zijn huwelijk in 1959 van zijn kavel genoten zou hebben niet dienend is, nu de schenkers tot vóór de datum van die akte als eigenaars van de hoeve naar eigen goeddunken konden beslissen dat geïntimeerde bij hen kon inwonen, zodat het beweerd genot vanaf 1959 in elk geval vreemd is aan de rechtsgevolgen van de voormelde notariële akte;

...

Overwegende dat geïntimeerde verder verwijst naar de toepassing van artikel 891 B.W., en aldus impliciet maar zeker aanbiedt om een opleg te betalen mocht daartoe aanleiding zijn;

dat appellante verklaart zulk een aanbod voor zoveel als nodig te aanvaarden;

dat het past daarvan akte te verlenen;

Overwegende dat de andere door partijen besproken geschilpunten actualiteit missen zolang het resultaat van de schatting niet bekend is;

dat zij het hof omtrent eventuele geschilpunten zullen kunnen adiëren binnen het bestek van de toepassing van artikel 1219 Ger.W.

Overwegende dat de eis van appellante inzake de boedelverdeling ten onrechte werd afgewezen;

dat het hoger beroep zodoende thans reeds deels gegrond voorkomt;

...

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

4e KAMER – 7 APRIL 1997

Voorzitter: de h. Verstreken

Raadsheren: de hh. Dirix en Bergs

Advocaten: mrs. De Decker, Diercxsens loco Coens en Bosmans loco Tricot

Onrechtmatige daad – Aansprakelijkheid – Uitvoeringsagent – Quasi-immuniteit van de uitvoeringsagent – Voorwaarden – Aanspraak van een derde

De zgn. quasi-immuniteit van uitvoeringsagenten en hulp-personen geldt alleen wanneer zij worden aangesproken door de wederpartij van hun opdrachtgever. Hun buitencontractuele aansprakelijkheid is daarentegen onbeperkt ten aanzien van andere derden.

V. t/ N.V. S.

Overwegende dat de oorspronkelijke vordering uitging van geïntimeerde bij exploit van 4 april 1986 en gericht was tot appellante strekkende tot betaling van een schadevergoeding ten belope van 135.385, 34 Fl. en 187.610 fr., te vermeerderen met de vergoedende interesten sedert 24 juli 1985; dat deze vordering strekt tot de vergoeding van de schade

aangericht aan de duwtanklichter «Remon» van appellante bij laadverrichtingen aan de installaties van geïntimeerde;

Overwegende dat de eerste rechter deze vordering niet ontvankelijk verklaarde; dat onder verwijzing naar de zgn. stuwadoorsrechtspraak wordt beslist dat geïntimeerde geldt als uitvoeringsagent; dat evenwel niet wordt gepreciseerd van wie geïntimeerde dan wel uitvoeringsagent zou zijn en wat de verhouding van die overeenkomst is met de positie van appellante;

...

Overwegende dat appellante aanvoert dat omtrent de feitelijke omstandigheden, de oorzaak of de aansprakelijkheid enige discussie bestaat tussen de partijen, maar dat deze zich enkel toespitst op de vraag naar de toepassing van de «Müller-Thomsen-leer»; dat appellante betoogt dat zij niet is opgetreden als uitvoeringsagent of wederpartij van E. of P.; dat zij haar opdracht kreeg van N.V. A.; dat zij S. beschouwde als inlader en E. als geadresseerde;

Overwegende dat geïntimeerde betoogt dat het schip door haar werd beladen en dat zij hierbij is opgetreden als uitvoeringsagent van de inlader; dat appellante haar wederpartij (E.) dient aan te spreken;

Overwegende dat het bestreden vonnis niet kan worden gehandhaafd; dat het niet voldoende is dat men een uitvoeringsagent is om aanspraak te kunnen maken op een quasi-immuniteit op buitencontractuele grondslag tegenover om welke derde ook; dat deze quasi-immuniteit enkel geldt ten gunste van de uitvoeringsagent wanneer die wordt aangesproken door de wederpartij van zijn opdrachtgever;

Overwegende dat de juridische verhoudingen tussen de procespartijen en E. en P. door hen op uiteenlopende wijzen worden uitgelegd; dat wel buiten betwisting lijkt te staan dat er geen contractueel verband bestaat tussen de procespartijen zelf;

Overwegende dat uit de overgelegde stukken blijkt dat tussen P. (verkoper) en E. (koper) een FOB-verkoop plaatsvond van een partij van 2.000 ton p.f.f.; dat klaarblijkelijk door E. een bevrachtingsovereenkomst werd gesloten met appellante; dat derhalve appellante niet kan gevolgd worden in haar betoog dat er tussen haar en E. geen contractueel verband zou bestaan; dat verder P. geldt als inlader en geïntimeerde als diens uitvoeringsagent;

...

Overwegende dat appellante derhalve niet kan gelden als een wederpartij van de opdrachtgever voor wiens rekening geïntimeerde als uitvoeringsagent optrad; dat er geen contractueel verband bestaat tussen appellante en P.;

Overwegende dat – geheel ten overvloede – zelfs indien aangenomen zou worden dat geïntimeerde beschouwd moet worden als een uitvoeringsagent van E. (*quod non*), de stuwadoorsrechtspraak niet past op de verhouding die in die hypothese zou ontstaan tussen appellante (een wederpartij van E.) en geïntimeerde (een uitvoeringsagent van E.); dat ook in die hypothese geïntimeerde niet beschouwd kan worden als een uitvoeringsagent ter zake van verbintnissen die door appellante aan E. zouden zijn opgelegd;

Overwegende dat geïntimeerde en appellante derhalve gelden als volkomen derden jegens elkaar;

Overwegende dat, zelfs indien de onderlinge rechtsposities van appellante en geïntimeerde zouden beantwoorden aan de hypothese beoogd door de stuwadoorsrechtspraak (*quod non*), dan nog de voorwaarde voor de immuniteit op

buitencontractuele grondslag niet is vervuld; dat immers apellante opkomt voor de aantasting van het eigendomsrecht van haar duwbak; dat het hier om de krenking van rechten c.q. belangen gaat die geheel vreemd zijn aan de aard en de strekking van de door partijen gesloten overeenkomsten; dat de schade aan de duwbak enkel maar naar aanleiding van de uitvoering van die overeenkomsten is ontstaan;

...

HOF VAN BEROEP TE GENT

4e KAMER – 23 SEPTEMBER 1997

Voorzitter: de h. Decorte

Raadsheren: de hh. Desmet en Van Damme

Openbaar ministerie: de h. Cool

Advocaten: mrs. P. en J. Eeckhaut

1. Ontucht en prostitutie – Sodomasochisme – 2. Opzettelijke slagen en verwondingen – Vrije en voorafgaande toestemming van de deelnemers – Rechtvaardigingsgrond

1. *De in het concrete geval beoefende sodomasochistische praktijken moeten, ook heden ten dage, als liederlijke en ontuchtige daden worden beschouwd.*

Die handelingen blijven de openbare zedelijkheid schokken, zelfs al hebben de deelnemers uitdrukkelijk hun toestemming verleend en al is er geen winstbejag aanwezig.

2. *Het toebrengen van lichte slagen en verwondingen aan meerderjarigen in het raam van een sodomasochistische beleving van de seksualiteit is, gelet op de ongedwongen en voorafgaande toestemming van de deelnemers, gerechtvaardigd.*

D. e.a.

...

Het hoeft geen betoog dat de sodomasochistische praktijken zoals deze zich op het adres van beklaagden voordeden, ook heden ten dage als liederlijke en ontuchtige daden beschouwd moeten worden. Het doorprikken of laten doorprikken met naalden van borsten of geslachtsdelen, het aanbrengen van klemmen en gewichtjes aan tepels of schaamlippen, het toebrengen van zweepslagen op de intieme delen, het toedienen van stroomstoten erop, dit alles zijn nog steeds handelingen die de openbare zedelijkheid blijven schokken, zelfs al heeft iedere deelnemer uitdrukkelijk zijn toestemming ertoe verleend en al zou er bij de beklaagden geen winstbejag aanwezig zijn geweest en alles een zeer gecontroleerd karakter vertonen.

Dat in casu de sodomasochistische praktijken steeds een emotionele inhoudelijkheid zouden hebben gehad, wordt tegengesproken door onder meer de verklaring van X., waaruit duidelijk blijkt dat zij *met om het even wie* bereid was de rol van slavin aan te nemen, en dit louter ter voldoening van haar SM-geaardheid. Van enige emotie en/of affectie ten aanzien van de partner is er geen sprake (...). Aldus blijkt dat enkel het wederzijds genot – weliswaar in een vooraf gepland en overeengekomen rollenspel – van tel was.

Daarenboven staat vast dat X. voor de seksuele diensten die ze aan de klanten leverde ten huize van de beklaagden, gelden ontving waarvan een deel bestemd was voor D. Al-

dis is er niet alleen sprake van ontucht, maar ook van prostitutie (...).

Zoals dit in iedere strafzaak het geval is, zij ook hier opgemerkt dat de strafrechter geen algemene uitspraken doet, maar zich enkel een oordeel moet vormen omtrent hetgeen specifiek in een bepaald dossier ten laste gelegd wordt aan bepaalde personen. Niet de strafbaarheid als zijnde schendingen van de artikelen 392 en 398 Sw., van sodomasochistische praktijken moet worden vastgesteld; wel moet nagegaan worden of D. e.a., door het beoefenen van bepaalde sodomasochistische praktijken zoals die uit het huidige straf dossier blijken, voornoemde strafbepalingen geschonden hebben.

...

De «slachtoffers» stellen allen uitdrukkelijk dat zij aan de beklaagde geheel ongedwongen hun toestemming gaven hen tot in een bepaalde mate te pijnigen. Meer nog, zij spoorde de beklaagden aan dit te doen. Alle «slachtoffers» waren meerderjarig en enig wilsgebrek was bij niemand aanwezig.

Alle betrokkenen stellen dat de feiten zich voordeden in het raam van het sodomasochistische spel van meester(es)/ slaaf(slavin). De beklaagden waren ervan overtuigd dat de slagen en/of verwondingen rituele seksuele daden betroffen; dat ze een uiting waren van het vrij beleven van hun seksualiteit; dat – gelet op de toestemming en de meerderjarigheid van eenieder – er geen sprake kon zijn van enige overtreding van de wetgeving betreffende de «aanranding van de eerbaarheid en verkrachting». Niemand dacht er dan ook maar aan dat door het plegen der feiten de bepalingen van art. 392, 398 Sw., overtreden zouden kunnen worden. Hierbij merkt het Hof nog op dat blijkbaar tot op heden in ons land er geen rechtspraak (in kracht van gewijsde gegaan vonnis of arrest) bekend is waarbij sodomasochistische praktijken bestraft werden als «opzettelijke slagen en verwondingen», hoewel het Strafwetboek toch reeds dateert van 8 juni 1867. In talloze Belgische perspublicaties wordt ongehinderd reclame gemaakt voor SM-seks.

...

De pijnigingen zoals ze *in casu* toegebracht werden, brachten geenszins de volksgezondheid in gevaar. Niemand behoefde ooit enige medische verzorging. Nergens is bewezen dat littekens achterbleven.

Gelet op wat hierboven gezegd werd, moet dan ook worden besloten tot de niet-strafbaarheid van de feiten zoals deze hierboven werden omschreven. Hoewel de voorschriften van de artikelen 392 en 398 Sw. geen bijzonder opzet vereisen en het algemeen opzet volstaat, is het Hof van oordeel dat bij de beklaagden dit algemeen opzet niet aanwezig was.

Alle gegeven omstandigheden in acht genomen, hebben de beklaagden weliswaar willens en wetens de persoon van de andere aangerand, maar zij wisten niet dat de door hen verrichte gedragingen – die moeten gezien worden als verricht in het kader van een niet-verboden seksuele beleving (nl. met toestemming en onder meerderjarigen) – wederrechtelijk waren. Zij overtraden niet willens en wetens (= algemeen opzet) de wet. De door de eerste rechter verleende vrijspraken moeten derhalve worden bevestigd.

Daarenboven is het Hof van oordeel dat, gelet op de hierboven geschetste lichte vormen van fysiek geweld, de voorafgaande toestemming van de «slachtoffers» als een recht-

vaardigingsgrond beschouwd kan worden. Algemeen moet worden aangenomen dat eenieder over bepaalde rechtsgoederen een gehele of gedeeltelijke beschikking heeft. Zo beschikt eenieder over zijn eigendomsrecht. Iedere vorm van anderszins strafbare eigendomsbenaming wordt door toestemming van de eigenaar gerechtvaardigd. Ook beschikt men vanaf 16 jaar over het recht op seksuele vrijheid. Hoewel men niet over zijn leven beschikt (doden op verzoek blijft strafbaar), moet aanvaard worden dat eenieder toch in beperkte mate en ter bereiking van een redelijk doel over zijn lichamelijke integriteit beschikt. Als voorbeelden kunnen worden vermeld: gewelddaden eigen aan bepaalde vormen van sportbeoefening (gevechtssporten) die niet strijdig zijn met de aanvaarde spelregels, bloedtransfusies, esthetische chirurgie.

Het toebrengen van voormelde *lichte* slagen en/of verwondingen aan meerderjarigen in het kader van een sadomasochistische beleving van seksualiteit moet, gelet op de ongedwongen en voorafgaande toestemming van de «slachtoffers», gerechtvaardigd kunnen zijn.

NOOT – Over sadomasochisme

1. Bovenstaand arrest, dat de beslissing van de Correctionele Rechtbank te Gent van 26 maart 1997 bevestigt, is wellicht de eerste beslissing van het Belgische gerecht inzake sadomasochisme. Het betreft een afwijking waarbij de agressiviteit tot seksuele lust wordt. De actieve vorm is het sadisme, de passieve het masochisme.

De benaming is afkomstig van R. von Krafft-Ebing (*Psychopathia sexualis*, Stuttgart, 1924) en genoemd naar twee romanschrijvers die deze afwijkingen beschreven – en zelf adepten van deze praktijken waren – nl. markies de Sade (1740-1814) en Leopold von Sacher-Masoch (1835-1890).

2. Of de beklaagden te dezen zo zwakhoofdig, stumperig of breinloos zijn dat ze niet eens beseften dat hun gedragingen wederrechtelijk waren, laten we best aan de feitenrechter over. Men had ook twijfels over hun toerekeningsvatbaarheid kunnen koesteren ...

Maar de stelling dat eenieder «in beperkte mate en ter bereiking van een redelijk doel (lees: sadomasochistische praktijken) over zijn lichamelijke integriteit kan beschikken of laten beschikken, lijkt me op zijn minst controversieel.

3. Dit is des te meer het geval als de strafrechter er de sportbeoefening, de bloedtransfusie en de esthetische chirurgie bijleurt om te adstrueren dat bepaalde spelregels nu eenmaal een zeker gevaar inhouden of dat sommige medische ingrepen, pijn of onlust veroorzaken. De gelijkstelling met sadomasochisten zal de sportlui, de verpleegsters en de chirurgen wel doen steigeren.

Wordt hier niet uit het oog verloren dat het opwekken van de seksuele lust zich hier beweegt binnen de onderwerping aan en de mishandeling door anderen? Het gaat uiteraard toch om een streven tot actieve wreedheid, kwelling, vernedering en bezoddeling en anderzijds tot het passief ondergaan daarvan.

4. Het is mogelijk dat het slechts een onschuldige boertierij betrof, dat het een schijnvertoning, een trucage of gewoon boerenbedrog was – zoals we dat soms meemaken bij catch of karategevechten – en zolang het maar om een rollenspel gaat, zelfs als de instemmende partner daarbij vernederd wordt, zijn de feiten inderdaad niet strafwaardig.

Zodra de seksuele perversie echter ontaardt in mishandeling, pijniging en marteling, worden deze handelingen geïncrimineerd als opzettelijke slagen en verwondingen, eventueel met voorbedachte rade.

5. Het Hof geeft toe dat het doden op verzoek strafbaar blijft, maar waarom zou het mishandelen «op verzoek» ten einde zijn seksuele neigingen te voldoen straffeloos moeten blijven? Of gaat het om de «*Umwertung aller Werte*» die aan de seksuele vrijheidsroes een alibi verschaft om over andermans fysieke integriteit – met diens instemming – te beschikken?

Elk gebruik van geweld, elke ingreep, elke aantasting van de menselijke persoon vereist een ethische verantwoording en als deze beperkt blijft tot het voldoen van seksuele genotzucht, valt de bewuste handeling ongetwijfeld onder vigor van de strafwet.

Geldt ook hier niet het adagium: «*ludere non ledere*»?

A. Vandeplass

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

1e B KAMER – 15 NOVEMBER 1996

Voorzitter: de h. Destrijcker

Openbaar ministerie: de h. Jacques

Advocaten: mrs. Janssens, Stockman *loco* Verschueren en Nuyens

Afstamming – Overgangsrecht – Onderzoek naar het vaderschap – Verjaring

Krachtens art. 119, § 1, van de overgangsbepalingen van de wet van 31 maart 1987 «tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming» is de in het (nieuwe) art. 331ter B.W. bepaalde dertigjarige verjaringstermijn ook toepasselijk op rechtsvorderingen die nog niet zijn ingesteld bij de inwerkingtreding van voormelde wet. Krachtens art. 119, § 6, van voormelde overgangsbepalingen kunnen voormelde rechtsvorderingen echter niet meer ingesteld worden, indien de hiertoe vóór de inwerkingtreding van voormelde wet geldende verjaringstermijn verstreken is.

Laatstgenoemde bepaling kan evenwel slechts toepassing vinden op vorderingen tot onderzoek naar het vaderschap die vóór de inwerkingtreding van voormelde wet toelaatbaar waren. Dienengevolge verjaren de vóór de inwerkingtreding van voormelde wet ontstane rechtsvorderingen tot onderzoek naar het vaderschap slechts na dertig jaar, tenzij het een rechtsvordering betreft die overeenkomstig het oude art. 340, a B.W. uitzonderlijk toelaatbaar was.

D. t/ D. en G.

Overwegende dat de vordering ertoe strekt te horen zeggen voor recht dat verwerende partij sub 1 de vader is van eisende partij;

Overwegende dat volgens de tekst van art. 322, eerste lid, B.W., wanneer het vaderschap niet vaststaat krachtens de artikelen 315 of 317 B.W., noch op grond van een erkenning, het (vaderschap) bij vonnis kan worden vastgesteld;

Dat de afstamming wordt bewezen door het bezit van staat ten aanzien van de vermeende vader;

Dat bij gebreke van bezit van staat, de afstamming van vaderszijde door alle wettelijke middelen wordt bewezen (art. 324 B.W.);

Overwegende dat, wanneer de wet geen kortere termijn stelt, de vorderingen betreffende de afstamming verjaren door verloop van 30 jaar te rekenen van de dag waarop het kind de staat die hij aanvoert is ontzegd, of van de dag waarop hij in het bezit van de betwiste staat is gekomen (art. 331ter B.W.);

Overwegende dat volgens art. 119, § 1 (overgangsbepalingen) van de wet van 31 maart 1987 tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming, de artt. 331ter, 332, vierde lid, 332ter, tweede lid en 337, § 1, B.W., mede van toepassing zijn op de rechtsvorderingen die nog niet zijn ingesteld bij de inwerkingtreding van deze wet;

Overwegende dat verwerende partij sub 1 de ontoelaatbaarheid van de vordering opwerpt op grond van de oude afstammingswetgeving, om reden dat, indien bij de inwerkingtreding van de wet van 31 maart 1987, de termijn die vroeger gold voor een rechtsvordering verstreken is, het vorderingsrecht vervallen blijft;

Dat onder gelding van de oude afstammingswet de vordering tot gedwongen erkenning op straffe van verval moest worden ingesteld ten laatste vijf jaar nadat het kind meerderjarig was geworden (oud art. 341 B.W.);

Dat *in casu* eisende partij, geboren op 23 november 1952, meerderjarig is geworden op 23 november 1973 zodat de bijkomende termijn van vijf jaar na de meerderjarigheid verstreken is op 23 november 1979;

Overwegende dat echter een vordering tot gedwongen erkenning onder de oude afstammingswet niet gelijkstaat met een vordering m.b.t. de afstamming zoals geregeld in de nieuwe afstammingswet van 31 maart 1987;

Dat immers het oude art. 340, a, B.W. het onderzoek naar het vaderschap in principe verbood en slechts in twee uitzonderlijke gevallen toeliet nl.:

- wanneer het kind het bezit van staat had van onwettig kind t.o.v. de beweerde vader;
- wanneer gedurende het wettelijk tijdperk der bevruchting hetzij schaking met geweld, list of bedreiging, hetzij willekeurige hechtenis of opsluiting, hetzij verkrachting had plaatsgehad;

Dat onder de oude afstammingswet de vordering tot erkenning (vrijwillig of gedwongen) de vaststelling beoogde van de onwettige vaderlijke of moederlijke afstamming;

Dat daarentegen onder de nieuwe afstammingswet het onderscheid tussen wettige en onwettige afstamming en de discriminatie tussen wettige, natuurlijke, en in overspel verwekte kinderen niet meer gehandhaafd wordt;

Dat onder de oude afstammingswet de vordering van eisende partij niet ontvankelijk geweest zou zijn, aangezien zij geen voortdurend en ongestoord bezit van staat kon laten gelden noch de bijzondere omstandigheden bedoeld in het oude art. 340, a, B.W. kon laten gelden.

Dat immers het «bezit van staat» blijkt uit het geheel van feiten die de betrekking van afstamming en van bloedverwantschap tussen een bepaalde persoon en de familie waartoe hij beweert te behoren, voldoende aantonen (oud art. 321, eerste lid, B.W.);

Dat *in casu* eisende partij slechts haar eerste drie levensjaren doorgebracht zou hebben bij verwerende partij sub 1;

Dat zij nooit diens naam gedragen heeft en nergens uit blijkt dat verwerende partij sub 1 haar als zijn kind behandeld heeft, als zodanig in haar opvoeding en onderhoud heeft voorzien en het kind een stand heeft verschaft, noch dat eisende partij in de maatschappij als zodanig werd erkend;

Dat eisende partij vóór de wet van 31 maart 1987 over geen vorderingsrecht tot vaststelling van de vaderlijke afstamming beschikte;

Overwegende dat de regeling van art. 119, § 6, van de nieuwe afstammingswet slechts toepassing kan vinden op vorderingen tot onderzoek naar vaderschap die onder het oude afstammingsrecht toelaatbaar waren (*T.P.R.*, 1994, n° 376, p. 2256);

Overwegende dat niet kan worden beweerd dat het vorderingsrecht *in casu* reeds vervallen was op het ogenblik van de inwerkingtreding van de nieuwe afstammingswet (Rb. Brussel, 8 april 1988, *T.B.B.R.*, 1989, 263);

Overwegende dat volgens art. 331ter B.W., tenzij de wet een kortere termijn bepaalt, de vorderingen betreffende de afstamming verjaren door verloop van 30 jaar te rekenen vanaf de dag waarop het kind de staat die het inroept is ontzegd of vanaf de dag waarop hij in het bezit van de betwiste staat is gekomen;

Dat m.a.w. indien het kind het bezit van staat geniet ten aanzien van de ouder t.a.v. wie hij zijn afstamming wenst vast te stellen, de dertigjarige termijn pas begint te lopen vanaf het ogenblik waarop dit bezit van staat is afgebroken;

Dat in het geval het kind nooit het bezit van staat ten opzichte van die ouder heeft genoten, de dertigjarige termijn begint te lopen vanaf zijn geboorte (*T.P.R.*, 1994, n° 373, p. 2254; De Gavre, J., «Réflexions sur la prescription des actions en matière de filiation», *Rev. Trim. Dr. Fam.*, 1991, 465-474);

Overwegende dat, gelet op de expliciete bewoordingen van de wettekst, voornoemde termijn een «verjaringsstermijn» betreft;

Dat ten aanzien van het kind zelf de loop van de verjaringsstermijn geschorst wordt tijdens zijn minderjarigheid (art. 2252 B.W.), waarvan niet wordt afgeweken in het afstammingsrecht;

Dat dus, zelfs ingeval het kind nooit bezit van staat gehad heeft, het de vordering tot afstamming kan instellen tot aan zijn 48e verjaardag (Senaeve, P., *Compendium van Personen- en Familierecht*, n° 749, 771, 885);

Overwegende dat, gelet op het voorafgaande en rekening houdend met de geboortedatum van eisende partij, namelijk 23 november 1952, het vorderingsrecht van eisende partij niet vervallen was op het tijdstip van het inleiden van de vordering op 14 september 1995;

Overwegende dat de vordering toelaatbaar en ontvankelijk is;

...

ARBEIDSRECHTBANK TE ANTWERPEN

3e KAMER – 19 MAART 1997

Voorzitter: de h. Goemans

Rechters in sociale zaken: de hh. Descheemaeker en Peeters

Advocaten: mrs. Buysens en Cools loco Gielen

Arbeidsovereenkomst – Loon – Betaling in het zwart – Fiscale documenten – Bedrijfsvoorheffing – Misdrijf – Onrechtmatige daad – Schade en schadeloosstelling – Werknemer – Vergoeding – Belasting – Belastingssupplement

Indien de werkgever zwart loon uitbetaalt, zonder het bedrag te vermelden op de fiscale fiche 281.10 en zonder bedrijfsvoorheffing in te houden, begaat hij een misdrijf.

De veroorzaakte schade is niet de door de werknemer later te betalen belasting. De werknemer kan wel als schadevergoeding het bedrag van het belastingssupplement dat hij zonder de fout van de werkgever niet had hoeven te betalen, terugvorderen van de werkgever.

G. t/ B.B.T.K. en P.

...

Belastingssupplementen

Door de verwerende partijen wordt niet betwist dat eiseres in de loop van haar tewerkstelling tot einde 1993, geen maandelijks loonbrieven of uittreksels uit de individuele loonrekening ontving, maar alleen jaarlijks een fiscale fiche 281.10.

Eiseres brengt een aantal voorbeelden voor van de overschrijvingsformulieren die zij met haar bankrekeninguittreksels kreeg en waarop telkens de maand en het jaar waarop het haar betaalde bedrag betrekking had, zonder enig detail staat vermeld.

Daarnaast ontving eiseres ook briefomslagen waarin de apart ontvangen nettobedragen stonden aangegeven en waarbij hiervan haar persoonlijke bijdrage tot de pensioenverzekering werd afgetrokken.

Ten onrechte stellen de verwerende partijen dat eiseres in de gegeven omstandigheden perfect in staat was haar belastbare inkomsten te bepalen en aan te geven.

Er mag evenwel niet uit het oog worden verloren dat eiseres als administratief bediende was tewerkgesteld en enkel op de hoogte was van de bedragen die zij netto ontving, zonder in kennis te zijn gesteld van het belastbare bedrag van haar maandloon en van de bedrijfsvoorheffing die hierop was ingehouden.

Eiseres is te goeder trouw ervan uitgegaan dat B.B.T.K. fiscaal het volledige loon correct behandelde en dat de jaarlijks bezorgde fiscale fiche 281.10 door B.B.T.K. correct werd opgemaakt, rekening houdende met alle uitbetaalde lonen.

Eiseres was bovendien niet in staat te controleren of dit correct gebeurde, maar evenmin was het haar taak om, bij ontstentenis van loonstroken en een uittreksel uit de individuele rekening aan de hand van de ontvangen nettobedragen, een poging te ondernemen de hiermee overeenstemmende brutobedragen te reconstitueren met het oog op de controle van de juistheid van de verstrekte fiscale fiche.

De afgifte van de fiscale fiche 281.10 is op grond van art. 93 K.B. W.I.B. 1992 verplicht. Ook de inhouding van de verschuldigde bedrijfsvoorheffing is een wettelijke verplichting die op de werkgever rust. De hierboven vermelde wettelijke verplichtingen zijn strafrechtelijk beteugeld.

Eiseres vordert met toepassing van art. 1382 B.W., de terugbetaling van de belastingssupplementen die zij heeft dienen te betalen tengevolge van de handelwijze van verweerster.

De rechtbank is van oordeel dat, terwijl enerzijds niet kan worden betwist dat de werkgever een overtreding heeft begaan van de strafrechtelijk beteugelde verplichting om de bedrijfsvoorheffing in te houden op de uitbetaalde lonen en om fiscale fiches 281.10 af te geven die in overeenstemming waren met het belastbare inkomen, anderzijds dient te worden vastgesteld dat eiseres ook zonder die fout van de werkgever in ieder geval gehouden was de belasting te betalen op de niet aangegeven inkomsten. Wanneer eiseres nadien belastingen heeft moeten betalen op de door haar niet aangegeven inkomsten, heeft zij niets anders gedaan dan haar eigen schuld betaald.

De werkgever is bijgevolg niet gehouden tot terugbetaling van de belasting die eiseres heeft betaald op het niet door haar aangegeven bedrijfsinkomen.

Wat de verhogingen betreft, is de rechtbank evenwel van oordeel dat eiseres deze niet verschuldigd geweest zou zijn indien de werkgever de bedrijfsvoorheffing had ingehouden op de aan eiseres uitgekeerde lonen, en fiscale fiches had verstrekt in overeenstemming met de werkelijk ontvangen belastbare bedragen.

Deze fout is de oorzaak van de aan eiseres door de fiscus opgelegde verplichting om verhogingen te betalen op het niet aangegeven belastbare inkomen.

Eerste verweerder is bijgevolg gehouden tot terugbetaling van de belastingverhogingen ten bedrage van 65.931 fr., waarvan de becijfering niet wordt betwist.

De vergoedende interesten zijn verschuldigd vanaf de respectieve data van betaling door eiseres van de belastingverhogingen.

De vergoedende interesten zijn verschuldigd vanaf de respectieve data van betaling door eiseres van de belastingverhogingen.

POLITIERECHTBANK TE GENT

3 OKTOBER 1996

Rechter: de h. Van Trimont

Advocaten: mrs. Dupont en De Roeck

Geneeskundige verzorging en uitkeringen – Verzekeringsinstelling – Indeplaatsstelling – Burgerlijke aansprakelijkheid – Excepties – Tegenwerpbaarheid – Verzekerde – Consolidatie van de letsels – Latere medische prestaties

De excepties die tegen de verzekerde zijn ontstaan na de indeplaatsstelling van de verzekeringsinstelling, d.i. na het verstrekken van de verzekeringsprestaties, kunnen de verzekeringsinstelling niet tegengeworpen worden. Dat prestaties betaald zijn na de consolidatie van de letsels van de getroffen, is op zich niet beslissend.

Landsbond der Christelijke Mutualiteiten t/ De V.
en De L.

Eerste comparante vordert de veroordeling van tweede en derde comparant tot betaling van 50.599 frank, samenge-steld als volgt:

- uitgavenstaat nr. 2 van 27 maart 1995	
geneeskundige kosten	34.447 fr.
- uitgavenstaat nr. 3 van 27 maart 1995	
geneeskundige kosten	16.152 fr.
	<u>50.599 fr.</u>

Voorts vordert eerste comparante de vergoedende inte-rest vanaf de datum van de uitgaven en de gerechtelijke in-terest.

De vordering gaat terug op een verkeersongeval dat zich voordeed te Oosterzele op 4 februari 1989, waarbij mevrouw I., ZIV-verzekerde van eerste comparante, letsels opliep.

Bij vonnis van de Politierechtbank te Gent van 28 juni 1990 werd tweede comparant uit hoofde van genoemd ongeval strafrechtelijk veroordeeld en op burgerlijk gebied volledig aansprakelijk gesteld, terwijl derde comparante burger-rechtelijk aansprakelijk voor tweede comparant werd ver-klaard.

Hetzelfde vonnis kende mevrouw I. een provisie toe en stelde dr. X. aan als deskundige voor de evaluatie van de op-gelopen letsels.

Bij vonnis van 31 maart 1994 besliste de Politierechtbank te Gent definitief over de aan mevrouw I. toekomende be-dragen.

In dat vonnis worden de kosten voor kinesitherapie van na de consolidatiedatum als ongegrond afgewezen.

Eerste comparante deed voor haar verzekerde uitgaven voor dagelijkse vergoedingen en geneeskundige kosten. Een eerste uitgavenstaat werd door de verweerders terugbetaald, de thans gevorderde tweede en derde uitgavenstaat worden geweigerd.

Het punt van betwisting is de tegenwerpbaarheid aan eerste comparante van laatstgenoemd vonnis en van het deskundig verslag, waarin eerste comparante zelf geen par-tij was, nu de teruggevorderde uitgavenstaten precies op kinesitherapeutische prestaties betrekking hebben en vol-gens tweede en derde comparant van na de consolidatie-datum dateren.

Eerste comparante wijst erop dat in het deskundig ver-slag van Dr. X. vermeld staat dat mevrouw I. nog steeds kinesitherapeutische behandelingen volgde en vraagt sub-sidiar een deskundige opdracht om het causaal verband tus-sen de prestaties en het ongeval na te gaan.

Beoordeling

1. Ingevolge de wettelijke bepalingen inzake ziekte- en in-validiteitsverzekering treedt de verzekeringsinstelling in de plaats van haar gerechtigde doordat zij verzekeringspresta-ties heeft verstrekt.

Determinerend voor de tegenwerpbaarheid van excep-ties is hun al dan niet anterioriteit ten opzichte van de subrogatie die plaatsheeft op het ogenblik van de uitgave.

De excepties die tegen de gerechtigde na het verstrekken van de prestaties en dus na de subrogatie zijn ontstaan, kun-nen de verzekeringsinstelling niet worden tegengeworpen. Omgekeerd kunnen alle excepties die *vóór* de indeplaats-stelling ontstonden, verder tegen de indeplaatsgestelde wor-den aangevoerd (Cass., 22 juni 1988, *R.W.*, 1988-89, 846; Cass., 23 februari 1990, *R.W.*, 1990-91, 468).

2. Dat de kosten eventueel werden uitgegeven na de con-solidatie is, de excepties die uit de subrogatie van de verze-

keringsinstelling voortvloeien buiten beschouwing gelaten, op zich niet bepalend (Cass., 4 mei 1988, *R.W.*, 1988-89, 644).

3. Gelet op het bovenstaande dient de rechtbank thans in eerste instantie te beoordelen waar de prestaties van eerste comparante zich in de tijd voordoen ten opzichte van de subrogatie.

...

NOOT – Zie hierna het eindvonnis van 5 december 1996.

POLITIERECHTBANK TE GENT

5 DECEMBER 1996

Rechter: de h. Van Trimont

Advocaten: mrs. Dupont en De Roeck

1. Onrechtmatige daad – Schade en schadeloosstelling – Gelaedeerde – Consolidatie van de letsels – Latere medische prestaties – Gesubrogeerde verzekeraar – Verhaal – 2. Geneeskundige verzorging en uitkeringen – Verzeke-ringsinstelling – Indeplaatsstelling – Burgerlijke aanspra-kelijkheid – Verzekerde – Consolidatie van letsels – Latere medische verzorging – Verhaal

1 en 2. Consolidatie van de letsels van de gelaedeerde bete- kent niet dat verdere medische verzorging niet meer noodzake- lijk is. De consolidatie houdt in dat de letsels een stabilisatie- punt hebben bereikt waarop verdere ingrepen geen invloed meer kunnen hebben op het herwinnen van arbeidscapaciteit. De ge- subrogeerde verzekeraar heeft verhaal op de aansprakelijke der- de voor de uitgaven die werden gedaan na de consolidatie en die nodig waren om de bereikte toestand te behouden of de res- terende pijnen te verhelpen.

Landsbond der Christelijke Mutualiteiten t/ De V.
en De L.

Het voorwerp en de grondslagen van de vordering even- als de elementen van de betwisting en de middelen ter be- oordeling van het geschil werden uiteengezet in het tussen- vonnis, zodat de rechtbank kan volstaan met op dat vlak naar het tussenvonnis te verwijzen.

Tweede en derde comparant, hierna te noemen de ver- weerders, verwijzen in hun conclusie andermaal naar het deskundigenverslag van Dr. X.

Onder punt 2 van de beoordeling heeft de rechtbank er in het tussenvonnis reeds op gewezen – met verwijzing naar de rechtspraak van het Hof van Cassatie – dat voor de beoor- deling van de terugvordering van de prestaties door de ziek- teverzekeraar op zich niet bepalend is dat de kosten even- tueel werden uitgegeven na de consolidatie.

Consolidatie betekent niet dat verdere medische verzor- ging niet meer noodzakelijk is, die overigens nodig kan blijken om de bereikte toestand te behouden of de resterende pijnen weg te nemen (Corr. Ieper, 7 december 1995, *De Verzekering*, 1996, 450).

Onder consolidatie wordt verstaan de toestand waarop de letsels van het slachtoffer in die mate geëvolueerd zijn dat een stabilisatiepunt werd bereikt, zodat verdere medische of

andere tussenkomst geen invloed meer kan hebben op de recuperatie van de werkcapaciteit, wat geenszins betekent dat de consolidatie samenvalt met het einde van de medische behandeling (Vanhoren, noot onder genoemd vonnis, *De Verzekering*, 1996, p. 457-458).

De wettelijke verzekeraar kan dan ook terugbetaling vragen van de kosten gedaan na consolidatie en nodig om de bereikte toestand te behouden of de resterende pijnen weg te nemen (Corr. Ieper, *gecteerd*; in de geciteerde noot van Vanhoren wordt verwezen naar een niet gepubliceerd vonnis van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Gent van 27 november 1995 in dezelfde zin).

De enkele bepaling van een consolidatiedatum in het deskundigenverslag van Dr. X. is dus niet voldoende als exceptie om de aanspraken van eiseres voor uitgaven van vóór 31 maart 1994 te bestrijden.

De enige exceptie die tegen eiseres *als gesubrogeerde* in de rechten van haar verzekerde *in casu* kan worden opgeworpen, is dan ook het vonnis van de Politierechtbank te Gent van 31 maart 1994 (zie tussenvonnis), en dit vanaf de datum van dat vonnis, daar vanaf toen de exceptie bestond.

Dat vonnis, dat tegen eiseres kan worden aangevoerd omdat zij in de rechten trad van haar verzekerde die in het vonnis partij was, sluit de prestaties na consolidatie uit van vergoeding.

Uit de overgelegde gedetailleerde staten blijkt evenwel dat enkel een uitgave van 3.360 frank van na 31 maart 1994 dateert.

Uit de overgelegde voorschriften kan met toereikende zekerheid worden uitgemaakt dat de kinesitherapiebeurten noodzakelijk waren voor de door het ongeval opgelopen letsels.

Derhalve is de eis gegrond ten belope van in hoofdsom 50.599 fr. – 3.360 fr. (zijnde de prestatie na consolidatie geleverd na datum van de aan eiseres tegenwerpbare exceptie van 31 maart 1994) = 47.239 fr.

De vergoedende interest kan toegekend worden vanaf de datum der uitgaven, als gevorderd.

NOOT – Zie hierboven ook het tussenvonnis van 3 oktober 1996.

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (2e Kamer), 30 april 1997

Herstel in eer en rechten – Uitwissing – Veroordeling tot vervallenverklaring of ontzetting – Verbod het beroep van privé-detective uit te oefenen

Op de volgende gronden verwerpt het Hof de voorziening tegen een arrest van het Hof van Assisen van de provincie Henegouwen van 13 februari 1997:

«Overwegende dat het middel de schending aanvoert van de wet van 9 januari 1991 betreffende de uitwissing van veroordelingen en het herstel in eer en rechten in strafzaken, op grond dat het dossier van de rechtspleging een op 29 januari 1997 afgegeven uittreksel uit het strafregister bevat, dat melding maakt van drie correctionele veroordelingen

die, op grond van de voornoemde wet, er niet in hadden mogen worden vermeld:

«Overwegende dat artikel 619, tweede lid, Sv. bepaalt dat de wet betreffende de uitwissing van veroordelingen niet van toepassing is op de veroordelingen die vervallenverklaringen of ontzettingen inhouden waarvan de gevolgen zich over meer dan 3 jaar uitstrekken;

«Overwegende dat artikel 3 van de wet van 19 juli 1991 tot regeling van het beroep van privé-detective bepaalt dat zij die, zelfs met uitstel, veroordeeld zijn tot een correctionele straf, onder meer wegens diefstal of heling, waarop de in voornoemd uittreksel uit het strafregister vermelde veroordelingen betrekking hebben, dat beroep niet mogen uitoefenen.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. Ghislain – Openbaar ministerie: de h. Piret – Advocaat: mr. Attout – In de zaak: C. t/ L.)

NOOT – *Betreffende de uitwissing*

1. Artikel 619, eerste lid, Sv. bepaalt dat veroordelingen tot politiestrafen, veroordelingen tot correctionele hoofd-gevangenisstraffen van ten hoogste zes maanden, tot correctionele geldstraffen van ten hoogste 500 fr. en tot geldstraffen, ongeacht hun bedrag, opgelegd krachtens de Wegverkeerswet van 16 maart 1968 worden uitgewist na verloop van drie jaar vanaf de dag van de rechterlijke eindbeslissing waarbij ze zijn uitgesproken. Het tweede lid van art. 619 Sv. verklaart het eerste lid in beginsel niet toepasselijk op veroordelingen die vervallenverklaringen of ontzettingen inhouden waarvan de gevolgen zich over meer dan drie jaar uitstrekken.

2. Opschorting, zowel de gewone als de probatieopschorting, komt per definitie niet in aanmerking voor uitwissing, daar er in dat geval geen veroordeling voorligt. Wel is art. 619 Sv. van toepassing, ongeacht of het gaat om veroordelingen tot effectieve straffen of tot uitgestelde straffen. Een eventuele herroeping van het uitstel verhindert niet dat de veroordeling uitwisbaar blijft na verloop van drie jaar (A. Winants, «De uitwissing van veroordelingen en het herstel in eer en rechten in strafzaken», *R.W.*, 1991-92, 1419; M. De Busscher en Ph. Traest; «Uitwissing van veroordeling en herstel in eer en rechten: een kritische benadering», in *Liber Amicorum Jules D'Haenens*, 313).

3. Volgens Winants bedoelt artikel 619, tweede lid, Sv. enkel die ontzettingen of vervallenverklaringen die door de wet van rechtswege worden verbonden aan bepaalde veroordelingen of die als (bijkomende) straf worden uitgesproken (A. Winants, *l.c.*, 1418). Zo is De Schepper van mening dat de vervallenverklaring van het recht om een jachtverlof te verkrijgen nooit een beletsel voor de uitwissing vormt, daar deze sanctie niet uit de wet voortspuit, maar enkel bij K.B. is bepaald, namelijk in de artt. 6 en 7 van het K.B. van 28 februari 1977 betreffende de afgifte van jachtverloven en jachtvergunningen (L. De Schepper, «De uitwissing van veroordelingen», in *Liber Amicorum A. Vandeplas*, (145), 154).

4. Evenmin zal een ontzetting of vervallenverklaring die niet als straf, maar als beveiligingsmaatregel werd uitgesproken, de uitwissing van de veroordeling zelf kunnen verhinderen, zelfs als de duur van de sanctie drie jaar overschrijdt. Dit geldt bv. voor het verval van het recht tot sturen wegens

lichamelijke ongeschiktheid (art. 619, tweede lid, Sv.; L. Dupont en R. Verstraeten, *Handboek Belgisch strafrecht*, p. 805, nr. 1485) of het verbod een motorvoertuig te besturen alvorens onderzoeken te hebben ondergaan, dat krachtens art. 38, § 3, Wegverkeerswet werd opgelegd aan hem die van het recht tot sturen vervallen is verklaard (Cass., 8 december 1992, *Arr.Cass.*, 1991-92, 1399; Cass., 7 oktober 1980, *Arr.Cass.*, 1980-81, 128).

5. De beveiligingsmaatregel zelf blijft echter bestaan, ook na de uitwissing van de veroordeling, totdat deze op haar specifieke wijze tot een einde komt. Zo volgt uit de uitwissing geenszins dat de betrokkene wordt vrijgesteld van de hem krachtens art. 38, § 3, Wegverkeerswet opgelegde onderzoeken. Werd het herstel in het recht tot sturen afhankelijk gemaakt van het slagen in één of meer in genoemd art. 38, § 3, bepaalde onderzoeken, dan zal, behalve het verstrijken van de termijn in geval van tijdelijk verval, slechts de vervulling van deze voorwaarde aan het verval een einde maken (art. 47, eerste lid, Wegverkeerswet). Bestuurt de veroordeelde een motorvoertuig zonder met goed gevolg de hem opgelegde onderzoeken te hebben ondergaan, dan zal hij ondanks de uitwissing van de vorige veroordeling kunnen worden veroordeeld (Cass., 8 december 1992, *l.c.*).

6. De veroordeling wegens diefstal en heling zou *in casu* in aanmerking komen voor uitwissing, ware het niet dat de wet van 19 juli 1991 tot regeling van het beroep van privé-detective dit onmogelijk maakt. De wegens deze misdrijven correctioneel veroordeelde kan nl. op grond van art. 3, § 1, 1°, van de Privé-detectivewet geen vergunning verkrijgen die hem toestaat het beroep van privé-detective uit te oefenen of zich als dusdanig bekend te maken: daar dit een blijvend gevolg is, verbonden aan zijn veroordeling, is de uitwissing van de veroordeling overeenkomstig art. 619, tweede lid, Sv. onmogelijk.

7. De kans dat de veroordeling door uitwissing tenietgaat wordt dus sterk ingeperkt door de veelvuldigheid aan soms weinig bekende wetgeving van allerlei aard, die krachtens art. 619, tweede lid, Sv. toepasselijk wordt. Daardoor vindt vaak geen uitwissing plaats en worden de doelstellingen van de wetgever aldus onvolkomen ingewilligd, maar tevens zijn wellicht ook de verwachtingen van de veroordeelde doorkruist, vooral wanneer de veroordeling van rechtswege ontzettingen of vervallenverklaringen meebrengt.

8. Geen toepassing van art. 619, eerste lid, Sv. inzake uitwissing is er o.a. ook voor veroordelingen waaraan de volgende vervallenverklaringen of ontzettingen verbonden zijn;

a. De vervallenverklaringen of ontzettingen die van rechtswege door de wet aan bepaalde veroordelingen zijn verbonden en die een blijvend karakter hebben (verbod van toegang tot een beroep of functie, of definitief verbod tot uitoefening van een beroep of werkzaamheid) bv.:

- het verbod van onbepaalde duur om persoonlijk of door een tussenpersoon bepaalde ambten of werkzaamheden uit te oefenen voor hen die zijn veroordeeld als dader van of medeplichtige aan of poging tot een reeks misdrijven, o.a. diefstal en heling, vermeld in art. 1 K.B. nr. 22 van 24 oktober 1934 (zie Cass., 28 juni 1994, *Arr.Cass.*, 1994, 666);

- het verbod om de functie van zaakvoerder, bestuurder of directeur uit te oefenen of om vennootschappen te vertegenwoordigen die zo een functie uitoefenen voor personen veroordeeld tot de misdrijven vermeld in artikel 19, tweede lid, van de wet van 22 maart 1993 op het statuut van en het

toezicht op de kredietinstellingen (zie Cass., 28 juni 1994, *l.c.*);

- de vervallenverklaring van het recht slijter te zijn van ter plaatse te verbruiken gegiste dranken, opgelegd aan personen die veroordeeld zijn wegens bepaalde misdrijven opgesomd in het K.B. van 3 april 1953 tot coördinatie van de wetsbepalingen inzake de slijterijen van gegiste dranken (L. Dupont en R. Verstraeten, *o.c.*, p. 805, nr. 1485);

- sinds de wijziging van de artikelen 5 en 6 van de wet van 10 april 1990 op de bewakingsondernemingen, de beveiligingsondernemingen en de interne bewakingsdiensten brengt de veroordeling wegens o.a. enig misdrijf bepaald bij de Drugwet van 24 februari 1921 en haar uitvoeringsbesluiten een vervallenverklaring mee voor een leidende of enige andere functie binnen zulke entiteiten (wet van 18 juli 1997 tot wijziging van de wet van 10 april 1990 op de bewakingsondernemingen, de beveiligingsondernemingen en de interne bewakingsdiensten, e.a., *B.S.*, 28 augustus 1997);

b. De vervallenverklaringen of ontzettingen die als een bijkomende straf door de rechter worden uitgesproken voor een duur, zelfs met uitstel, die drie jaar overschrijdt bv.:

- het krachtens art. 103 van de wet van 12 juni 1991 op het consumentenkrediet opgelegde verbod om, zelfs voor rekening van een ander, door deze wet gereglementeerde verichtingen uit te oefenen;

- het verval van het recht tot sturen met toepassing van art. 38 Wegverkeerswet (Cass., 13 november 1991, *Arr.Cass.*, 1991-92, 234);

- het definitief ontzeggen van het recht tot het houden van dieren op grond van art. 40 wet van 14 augustus 1986 betreffende de bescherming en het welzijn van dieren voor personen die veroordeeld zijn wegens misdrijven bepaald in die wet (L. Dupont en R. Verstraeten, *o.c.*).

9. M.b.t. de vervallenverklaringen en ontzettingen die door de wet zelf als automatisch gevolg aan een veroordeling worden gekoppeld, is het irrelevant of deze sanctie al dan niet een straf is (R.v.St., 28 februari 1995, arrest nr. 51.835, *T.B.P.*, 1995, 746).

Een lijst van een reeks ontzettingen of vervallenverklaringen verscheen in *Les Codes belges, Matières pénales*, II, 1, V° Code pénal, *sub art.* 31.

Mike Gelders

KANTTEKENING

JUSTITIE EN EEN NIEUW CIVISME

Het is gemeengoed geworden kritiek te spuien op Justitie. Sommigen vinden blijkbaar een bijzondere voldoening in het ondermijnen van zogeheten traditionele pijlers van de maatschappij. De staatsorganen fungeren er als zondebok, terwijl bij de critici de bekommernis over de eigen rechten die om de hieraan gekoppelde plichten niet zelden overschaadwt.

Dat Justitie uiteraard niet volmaakt is, zal niemand echt betwisten. Te lang heeft men zich gekoesterd in een zeker immobilisme, terwijl beginselvastheid en aanpassingsvermogen op zich niet tegenstrijdig zijn. De na te streven verbeteringen zullen mitsdien voornamelijk gestalte moeten geven aan de structurele functie die van openbare diensten mag

worden verwacht. Dit gebeurt dan bij voorkeur echter niet met ontmoedigde of in vertwijfeling gebrachte medewerkers. Een opbouwende dialoog tussen alle betrokkenen, wars van elk corporatisme, is daartoe vereist langs bestaande en herstellende, maar ook via nieuwe communicatielijnen.

Een eigentijdse, laat staan toekomstgerichte Justitie, heeft natuurlijk behoefte aan bekwaame menselijke en aangepaste materiële middelen. Luidens een elementaire economische wet hangt aan kwaliteit een prijskaart en de gemeenschap moet bereid zijn hiervoor te betalen. Bovendien zullen de inspanningen voor een betere Justitie tijd en moeite vragen, gezien de achterstand opgelopen ingevolge de grondige verwaarlozing in het verleden.

Nu zijn een aantal verwijten en verdachtmakingen, geuit aan het adres van Justitie, klaarblijkelijk te wijten aan onwetendheid, aan een slordige, oppervlakkige of eenzijdige visie op haar werking. Dat is op zichzelf niet abnormaal, rekening gehouden met de alsmar toenemende complexiteit van de instellingen, maar het zou de niet-specialisten moeten aanzetten tot een zekere voorzichtigheid en terughoudendheid in hun ongenueanceerde beoordelingen over zaken die ze niet ten volle beheersen. Een opvoedende, respectievelijk informerende taak is hier spijs allerhande wettelijke of feitelijke beperkingen ongetwijfeld weggelegd voor het onderwijs en de Justitiediensten zelf.

Ofschoon onkunde in enigerlei mate niet gerechtvaardigde kritiek kan verschonen, belet zulks niet dat de bespelers van het forum van de publieke opinie zich toch moeten bezinnen over hun verantwoordelijkheid m.b.t. de vraag hoe een objectieve informatieplicht zich verhoudt tot het in stand houden of het aanwakkeren van de onrust en het wantrouwen in de organen van de rechtsstaat.

Zelfs voor sommige juristen is het bon-ton om, onder het mom van een misleidend wetenschappelijk aureool, de wetgeving niet te benaderen vanuit het oogpunt van haar toepassing te goeder trouw, maar wel met het versluisde opzet de wetsbepalingen zoveel mogelijk onwerkzaam te maken. Of nog, door quasi geïnstitutionaliseerde verdachtmakingen te suggereren t.o.v. het gerechtelijk overheidsoptreden, met politie en Openbaar Ministerie in de vuurlijn. Een enkele onzorgvuldigheid of individuele uitschuiver, trouwens meestal rechtgezet binnen het systeem zelf, mag geen aanleiding worden om uitzonderingen tot algemene regel te verheffen, op gevaar af de doelmatigheid van Justitie nog verder in het gedrang te zien komen.

Justitie heeft bijgevolg behoefte aan een herijkte burger- en gemeenschapszin van zowel de beroepsbeoefenaars als de niet-juristen.

M. De Swaef

BOEKEN

P. DE VROEDE, **De wet tot bescherming van de economische mededinging**, Gent, Mys & Breesch, 1997, 410 pp.

De Belgische wet tot bescherming van de economische mededinging van 5 april 1991 is nu een viertal jaar in werking (sinds 1 april 1993). Toch werd hieraan naar mijn weten nog maar één afzonderlijk handboek gewijd, het in 1994 gepubliceerde *De mededingingswet* van Dirk Vandermeersch, dat intussen het statuut van standaardwerk verwierf (en niet enkel wegens zijn uniciteit). Daar dit werk zich noodgedwongen beperkt(e) tot een grondige bespreking van

de (toen nog) nieuwe wet, en er intussen wel degelijk artikelen, commentaren, noten en annotaties verschenen over de wet in werking, bleef de rechtspracticus en in het mededingingsrecht geïnteresseerde jurist intussen toch wel een beetje op zijn honger. De bijna pijnlijk wordende persberichten over de moeilijkheden waarmee De Dienst en de Raad voor de Mededinging te kampen hebben bij de toepassing van dit belangrijk en in wezen goed rechtsinstrument kunnen alleen maar dit gevoel versterken. Het besproken werk vult dat ook zeker een lacune. Blijkens het woord vooraf heeft het een dubbele bedoeling. «Enerzijds beschrijft het de wet tot bescherming van de economische mededinging en verstrekt het informatie over de toepassing ervan. Anderzijds beoogt het boek te verduidelijken waarom na meer dan drie jaar toepassing voornoemde wet de in haar gestelde en wellicht overtrokken verwachtingen niet heeft ingelost» (Woord vooraf, v). Deze dubbeldoelstelling is zonder meer bereikt. Het werk bevat een schat aan informatie. Hierbij komen zowel de ontstaansgeschiedenis van de wet, de toepassing en de becommentariëring ervan uitvoerig aan bod. Persoonlijke stellingnames ontbreken evenmin, zij het niet in heel het werk. Echt evenwichtig is het werk evenwel niet. Terwijl sommige onderdelen een bijzonder boeiende analyse bieden (zie bv. het onderdeel over de prejudiciële vraagstelling (blz. 323-361), overstijgen andere delen het puur beschrijvende niet, en krijgt men bijna de indruk een bundeling annotaties of «weergaves» te zitten lezen. Jammer is bv. dat in het onderdeel handelend over concentraties, het overzicht van de verschillende soorten concentraties (blz. 108-136), niet afgerond wordt met een soort dwarsdoorsnede, waarin kort zou worden aangeduid binnen welke sectoren de Belgische concentratieactiviteit zich in hoofdorde afspeelt. Tegelijk komt het een beetje eigenaardig voor een onderafdeling 4. «Het belang voor de Belgische economie» te vinden (blz. 223), waarin op geen enkele wijze even wordt stilgestaan bij de «nationaliteit» van de bij de Belgische concentratieactiviteit betrokken ondernemingen. Ook qua opbouw lijkt er een en ander te zijn misgelopen. Sommige passages komen met een verschil van één bladzijde woordelijk opnieuw voor (zie bv. blz. 51 randnummer 67, en identiek, blz. 52, randnummer 70). Elders ontbreekt iedere terugverwijzing naar reeds behandelde thema's (zo bv. op blz. 189), of komen hervattingen voor zonder dat onmiddellijk duidelijk is waarom (zo bv. de bespreking van de Bekaert-zaak, zowel op blz. 210 e.v. als op blz. 232 e.v., waarbij daarenboven dezelfde passages een verschillende bronvermelding krijgen). Sommige formuleringen doen ronduit vreemd aan (zo bv. op blz. 63, het genot van een individuele vrijstelling; of blz. 77, noot 268, het treffen van een prejudiciële beschikking door het Hof van Justitie), terwijl elders zinsconstructies moeilijk te volgen zijn door het ontbreken van een werkwoord, of door verwijzingen zonder voorwerp. Daarnaast bevat het werk net iets teveel tikfouten om nog aanvaardbaar te zijn én een dt-fout (op blz. 86). De overheersende indruk wordt hierdoor bijna een van haast en achteloosheid, zowel qua inhoud als qua vorm. Dit is bijzonder jammer, omdat het haaks staat op de intrinsieke waarde van het boek.

Anne-Marie Van den Bossche

N. UILDRIKS, **De normering en beheersing van politiegeweld**, s.l., SIEUR-reeks, Sanders Instituut, Gouda Quint, 1997, XI + 236 + 14 pp.

Het voorliggende proefschrift sluit direct aan bij het deelonderzoek dat tot stand kwam naar aanleiding van een door het Nederlandse Ministerie van Binnenlandse zaken in 1992 bevolen onderzoek naar de interactie tussen politie en publiek. Dit onderzoek werd door dezelfde auteur reeds in boekvorm gepubliceerd onder de titel *«Geweld in de interactie politie-publiek» Een onderzoek naar opvattingen en ervaringen binnen de politie* (SI-EUR-reeks, deel 14, Erasmus Universiteit Rotterdam, Sanders Instituut, Gouda Quint, 1996). Daar de tekst van het thans besproken boek in de meeste hoofdstukken dezelfde is als de tekst van deze vroegere uitgave, kan grotendeels worden volstaan met te verwijzen naar de desbetreffende bespreking (*R.W.*, 1996-97, 1415-1416). Wel schrapt de auteur in het onderhavige werk de vele voorbeelden die in de publicatie van het deelonderzoek werden gepubliceerd, terwijl voorts slechts het gebruik van geweld *door* (en niet meer *tegen*) de politie aan bod komt.

In vergelijking tot het deelonderzoek ligt de nadruk thans op de wijze waarop het gebruik van geweld door de politie zo optimaal mo-

gelijk kan worden genormeerd en beheerst. Hierbij wordt o.m. aandacht besteed aan de daadwerkelijke impact van de juridische normering (o.m. m.b.t. het proportionaliteits- en het subsidiariteitsbeginsel, de rechtvaardigings- en de schuldsluitingsgronden), zoals vastgelegd in de Nederlandse Politiewet van 9 december 1993 (inz. art. 8 dat betrekking heeft op het geweldgebruik en de veiligheidsfouillering) en in de bij besluit van 8 april 1994 vastgelegde «Ambtsinstructie» voor de politie, de koninklijke marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar. In dit verband wordt behalve de jurisprudentie i.v.m. politiegeweld ook nader ingegaan op de reactie van de Nationale Ombudsman op specifieke gevallen van politiegeweld.

In een afzonderlijk hoofdstuk worden de concrete mogelijkheden tot een optimale normering en beheersing van politiegeweld nader omschreven (pp. 191-208). Hierbij gaat het niet alleen om het optimaliseren van het proportionaliteitsbeginsel en het subsidiariteitsbeginsel, maar ook om de vraag in hoeverre «geweldsklachten» – en vooral de strafrechtelijke gevolgen die daaraan worden gegeven – als instrument tot beheersing van het geweld kunnen dienen. Ook wordt nader ingegaan op de vraag hoe het «geweldrisico» kan worden geminimaliseerd, alsook op mogelijke sociale en organisatorische maatregelen die het geweld kunnen helpen beheersen.

Een afsluitende achtste hoofdstuk – waarvan ook een Engelse vertaling is opgenomen – bevat een samenvatting van de bevindingen van het proefschrift.

Steven Van Overbeke

La nouvelle réglementation des marchés publics, Ed. Collection Scientifique de la Faculté de Droit de Liège, 1997

Het boek bevat een bundeling van acht referaten tijdens de studiedag, georganiseerd op 6 maart 1997.

In een eerste bijdrage geeft P. Lewalle een uitvoerige synthese van de nieuwe wet van 24 december 1993 en haar uitvoeringsbesluiten. Na een schets van de wetgeschiedenis volgt een bespreking van de wijzigingen, van het toepassingsgebied, van de totstandkoming van de overeenkomst en van de uitvoering van de opdracht. Ph. Flamme behandelt kort de selectie- en gunningscriteria: gewezen wordt op het essentieel verschil tussen beide. Ph. Mathei bespreekt de hervorming doorgevoerd met de wet van 30 maart 1991 in de erkenningsreglementering van aannemers van werken. Interessant is het hoofdstuk inzake de problemen die de toepassing ervan heeft meegebracht, zoals de verdeling van de bevoegdheden tussen het federaal en regionaal niveau en de problematiek van de groepsmaatschappijen en van de tijdelijke verenigingen. In een kort verslag van F. Walschot worden de overheidsopdrachten economisch bekeken: de bijzondere situatie van de K.M.O.'s krijgt aandacht. A. Durviaux heeft het over de doorzichtigheid in de gunningsprocedures. Na het weergeven van de specifieke bepalingen daarover en de nieuwe reglementering, wordt de impact van de formele motiveringswet van 29 juli 1991 op de overheidsopdrachten besproken. Hetgeen mij steeds het meest aanspreekt, vind ik in deze bijdrage, kritische beschouwingen: zo wordt de vraag gesteld of de opgelegde informatieplicht na de totstandkoming van de overeenkomst conform de beroepsrichtlijnen is en het blijft niet bij de vraag maar er volgt ook, zij het voorzichtig, een antwoord. De verslaggeefster blijkt ook een voorstander te zijn van een wettelijke regeling van een «standstill»periode tussen de toewijzingsbeslissing en de betekening ervan: waar we dat nog gehoord hebben, wordt niet vermeld. M. Lejeune bespreekt twee voorbeelden van inmenging van buitenaf in de materie van de overheidsopdrachten, nl. het Waalse decreet inzake de afvalstoffen en het openbaar domein; in dit laatste komt de problematiek van de domeinconcessies aan de orde. In een uitvoerig verslag wordt door A. Delvaux het moeilijke onderwerp van de beroepsmogelijkheden in het kader van de geschillenregeling van de gunning van een overheidsopdracht aangesneden. De revue passeren: de respectieve bevoegdheid van de gewone rechtbanken en van de Raad van State, de draagwijdte van een arrest tot vernietiging van de afscheidbare akte, de procedure voor de Raad van State, het administratief kortgeding, de invloed van het sluiten van de overeenkomst op het geschil van de toewijzing van een overheidsopdracht, de inbreng van de beroepsrichtlijnen en de schade-loosstelling van een uitgewonnen inschrijver. Verheugend, in ieder geval voor uw recensent, is vast te stellen dat de auteur – Franstalig

– niet akkoord gaat met de «abstracte» toepassing door de Franstalige kamers van de Raad van State van de voorwaarde van het moeilijk te herstellen ernstig nadeel in het administratief kortgeding. De auteur is wel niet te vinden voor de rechtspraak van de Nederlandstalige IVe (nu XIIe) kamer van de Raad die het ontstaan van de overeenkomst geen beletsel vindt om een beslissing tot toewijzing van een opdracht te schorsen (cf. het EGTA-arrest nr. 40.734 van 13 oktober 1992); hij blijkt verwonderd te zijn dat «la 4ème chambre persiste» (hopelijk niet in de boosheid). Hij bekritiseert die rechtspraak met de argumentatie dat de Raad zelf de draagwijdte van een gesloten overeenkomst en de mogelijkheid om het contract op de helling te zetten door tussenkomst van een derde apprecieert terwijl enkel de gewone rechtbanken daartoe bevoegd zijn. Deze laatste, aldus de auteur, huldigen in zekere zin (?) de immuniteit van het contract. Begaat de auteur evenwel niet dezelfde fout als die hij aan de Raad toeschrijft, nl. zelf de draagwijdte van een gesloten overeenkomst appreciëren i.p.v. dat over te laten aan degene die daar alleen voor bevoegd is? Daarbij, in welk opzicht zou die rechtspraak van de Raad dan wel in de bevoegdheid van de gewone rechter ingrijpen? De Raad schorst een afscheidbare akte, de toewijzingsbeslissing, als de overeenkomst reeds gesloten is zoals hij die al jaren vernietigt, ook als zij reeds gesloten en meestal zelfs uitgevoerd is. De gewone rechter, indien geadieerd, kan en zal zelf uitspraak doen over wat er, op vordering van een derde of van het bestuur, zal gebeuren met de gesloten overeenkomst, na schorsing van de Raad van de toewijzingsbeslissing: aan zijn bevoegdheid wordt gezinszins geraakt; doet hij niets, dan is het schorsingsarrest platonisch en wat dan nog? Zijn de vernietigingsarresten dat niet bijna allemaal, de mogelijkheid om ze als basis voor het eisen van schadevergoeding te gebruiken, buiten beschouwing gelaten? Bovendien, recentelijk blijkt de zogenoemde «dominante» rechtspraak van de immuniteit van het contract ietwat van zijn dominantie aan het verliezen te zijn. Als de auteur dan toch zo'n tegenstander is van «le fait accompli», zou hij toch niet ongevoelig mogen zijn voor de rechtspraak van de IVe kamer: hij moet toch weten dat het creëren van het voldongen feit vlug is gebeurd.

Ten slotte mag de tussenkomst van D.-B. Floor niet onbesproken blijven: hij geeft een heldere uiteenzetting over de moeilijke kwestie van de onverenigbaarheden en verboden in het overheidsopdrachtenrecht.

Een meer dan interessant boek!

J. Stevens

ERRATUM

Grondwet - Deskundigenonderzoek

In het op p. 713 van deze jaargang gepubliceerd arrest van het Arbitragehof dient het beschikkend gedeelte als volgt te worden gelezen: «De artikelen 43, 44 en 148 van het Wetboek van Strafvordering en de artikelen 962 en volgende van het Gerechtelijk Wetboek, in die zin geïnterpreteerd dat zij de door een strafrechter, handelend in de hoedanigheid van feitenrechter, aangestelde deskundige niet zouden verplichten de in de voormelde artikelen van het Gerechtelijk Wetboek vervatte regels betreffende het contradictoir karakter in acht te nemen, *schenden* de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, afzonderlijk of in samenhang gelezen met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens...»

MEDEDELINGEN

Kennisgeving van hoger beroep

Het vonnis van de Rechtbank van Koophandel te Leuven dd. 7/10/1997 gepubliceerd in deze jaargang p. 721. is niet definitief; er werd hoger beroep aangetekend bij het Hof van Beroep te Brussel.

Studieavond: Actualia Milieu- en Stedenbouwrecht

Op maandag 9 maart 1998 organiseert het Centrum voor Beroepsvervolmaking in de Rechten (CBR) te Antwerpen een studieavond waarop prof. W. Lambrechts een overzicht zal geven over de stand van zaken binnen de domeinen van milieu- en stedenbouwrechtgeving.

Voorzitter van deze studieavond is mr. M. Van Passel.
Inlichtingen en inschrijvingen: CBR, mevr. P. Buyck, tel. 03/820.29.38 en fax 03/820.29.08.

Leerstoel Migratie- en Migrantenrecht

Het thema van de collegereeks «Migratie- en migrantenrecht» is voor het academiejaar 1997-1998 toegespitst op de nieuwe verblijfsvergunning. Het is de bedoeling een artikelsgewijze commentaar bij de Vreemdelingenwet (en uitvoeringsbesluiten) te leveren.

De colleges lopen van 10 maart tot 12 mei 1998 telkens op dinsdagmiddag van 14 tot 17u.

Inlichtingen en inschrijvingen: CBR, mevr. P. Buyck, U.I.A.-campus, Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk.

Voordracht: Sociaal overleg

ASSOCIARE, de vereniging van Alumni en Specialisten Sociaal Recht rond de Universiteit Gent, organiseert op donderdag 19 maart 1998 om 17 uur te Gent, een voordracht van de heer Kris Peeters met als titel «Naar een nieuw sociaal overlegmodel in België en in Vlaanderen. Een onderzoek naar de wenselijkheid en operationaliteit».

Inlichtingen en inschrijvingen: Vakgroep Sociaal Recht, Universiteitstraat 4, 9000 Gent, tel. 09/264.68.43 en fax 09/264.69.94 en E-mail willy.vaneeckhoutte@rug.ac.be

Symposium: Faillissement en sanering van ondernemingen

Op donderdag 19 maart 1998 organiseert het Center for Company Law (Tilburgse Onderzoeksgroep Goederen en Insolventierecht van het Schoordijk Instituut) een symposium over «Faillissement en sanering van ondernemingen, de veranderende functie van het faillissement in rechtsvergelijkend perspectief».

Inlichtingen en aanmelding: Katholieke Universiteit Brabant, secretariaat Schoordijk Instituut, tel. 013/466.27.39, fax 013/466.25.37.

Symposium: De nieuwe procedure collectief ontslag

Het VvA (Vereniging voor Arbeidsrecht) organiseert op 20 maart 1998 te Antwerpen onder het voorzitterschap van mr. B. Mergits een studienamiddag rond de nieuw collectief ontslagprocedure.

Inlichtingen en inschrijvingen: U.I.A., mevr. E. Peeters, tel.: 03/820.29.41 en fax: 03/820.29.29

Lustrumviering: 25 jaar Licentie Notariaat K.U.Leuven

Op 25 maart 1998 wordt er een Lustrumviering gehouden omwille van het 25-jarig bestaan van de Licentie Notariaat te Leuven.

De academische zitting handelt over het thema van de techniek van het vruchtgebruik en de blote eigendom bij de verkrijging of vreemding van onroerende en roerende goederen.

Inlichtingen en inschrijvingen: mevr. G. Liekens, tel.: 016/32.52.61

Oprichting v.z.w. Vereniging van Educatieve en Wetenschappelijke Auteurs (VEWA)

Op 6 januari 1998 werd VEWA, de Vereniging van Educatieve en Wetenschappelijke Auteurs opgericht, onder impuls van de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR), de Vlaamse Hogeschool Raad (VLHORA) en de groepering van de schoolboekenauteurs. De vereniging richt zich tot alle auteurs van educatieve en wetenschappelijke studies, al dan niet verbonden aan het hoger, secundair en lager onderwijs.

De vereniging heeft tot doel de belangen te verdedigen van auteurs, o.m. in verband met het kopiëren van educatieve en wetenschappelijke werken. Op 1 januari 1998 is de wet (1994) inzake de reproductie in werking getreden. De inkomsten van de reproductie (op fotocopieerders e.a.) zullen voor 50% naar de uitgever gaan en voor 50% naar de auteurs. Alleen aangesloten auteurs

kunnen hun rechten laten gelden. Vandaar de noodzaak een representatieve vereniging op te richten. Dit geschiedde in overleg met de vertegenwoordigers van de uitgever.

De universiteiten, de hogescholen en instellingen van secundair en lager onderwijs zullen hun medewerkers uitnodigen lid te worden van de vereniging.

Het bestuur van de vereniging is samengesteld als volgt: R. Blanpain, Gewoon Hoogleraar, K.U.Leuven, voorzitter; G. Aelterman, Algemeen Directeur Autonome Hogeschool Gent; E. Bosmans, Bibliothecaris K.U.Leuven; R. Comms, Hoofddocent V.U.Brussel; F. D'Hertefemd, Auteur Leerboeken; F. Gotzen, Gewoon Hoogleraar K.U.Brussel; E. Jennekens, Auteur Leerboeken; P. Martens, Algemeen Directeur Katholieke Hogeschool Kempen, Voorzitter Vlhora; L. Simons, Hoogleraar Universiteit Antwerpen; K. Tavernier, Algemeen Beheerder K.U.Leuven, Voorzitter Werkgroep V.L.I.R.; H. Vanhees, Hoofddocent U.I.Antwerpen, Docent R.U.C. Antwerpen en R.U.Gent; D. Voorhoof, Hoogleraar R.U.Gent.

Elke auteur van educatieve en/of wetenschappelijke werken wordt uitgenodigd om toe te treden tot VEWA.

Inschrijvingsformulieren en verdere informatie kunnen verkregen worden op het secretariaat van VEWA, College De Valk, Tienestraat, 41, B-3000 Leuven, tel.: 016/32.54.81 en fax: 016/32.54.80 en e-mail: vewa@law.kuleuven.ac.be

K.U.Leuven-vacatures

De Faculteit Rechtsgeleerdheid wenst over te gaan tot de aanwerving van twee voltijdse leden van het zelfstandig academisch personeel.

1) Het te benoemen Z.A.P.-lid zal ingeschakeld worden in het onderwijs en onderzoek in het *volkenrecht* en de *internationale instellingen*. De leeropdracht bestaat uit de volgende colleges:

- Volkenrecht en internationale instellingen
- Seminarie volkenrecht en internationale instellingen
- Werkcollege volkenrecht en internationale instellingen
- Vraagstukken van volkenrecht en van internationale instellingen
- Selected Problems of the Law in International Organisations
- Internationale Organisatie I

Van de kandidaat wordt verwacht dat zij/hij onderzoekservaring (doctoraat en publicaties) heeft op het gebied van het volkenrecht en de internationale instellingen. Het onderzoek zal gebeuren in de afdeling Internationaal Recht. De kandidaat moet doctor in de rechten zijn. Van de kandidaat wordt bovendien een actieve inzet verwacht in de bestuurlijke raden en structuren van de faculteit.

Onderwijsvaardigheid in de Engelse taal is vereist. In het bijzonder gelet op het plichtvak in de tweede en derde licentie rechten wordt van de kandidaat op onderwijskundig vlak een sterk aansprekend en boeiend profiel verwacht. Afhankelijk van de kandidaten die zich aandienen bestaat de mogelijkheid dat alle opleidingsonderdelen afzonderlijk toegekend worden.

2) Het te benoemen Z.A.P.-lid zal ingeschakeld worden in het onderwijs en onderzoek in het *arbeidsrecht*. De leeropdracht bestaat uit de volgende colleges:

- Arbeidsrecht
- Seminarie arbeidsrecht
- Werkcollege arbeidsrecht
- Comparative and European Labour Law

Van de kandidaat wordt verwacht dat zij/hij onderzoekservaring (doctoraat en publicaties) heeft op het gebied van het arbeidsrecht. De kandidaat moet doctor in de rechten zijn. Het onderzoek zal gebeuren in het Instituut voor Arbeidsrecht. Van de kandidaat wordt bovendien een actieve inzet verwacht in de bestuurlijke raden en structuren van de faculteit.

Onderwijsvaardigheid in de Engelse taal is vereist. In het bijzonder gelet op het plichtvak in de tweede en derde licentie rechten wordt van de kandidaat op onderwijskundig vlak een sterk aansprekend en boeiend profiel verwacht. Afhankelijk van de kandidaten die zich aandienen bestaat de mogelijkheid dat alle opleidingsonderdelen afzonderlijk toegekend worden.

Meer informatie betreffende deze vacature kan verkregen worden bij prof. J. Herbots, decaan Faculteit Rechtsgeleerdheid, Tienestraat 41, 3000 Leuven, tel. 016/32.51.51.

BELANGENCONFLICTEN IN NAAMLOZE VENNOOTSCHAPPEN

Philippe ERNST

Omvang: 1.216 pag. – ISBN 90-5095-006-X – Prijs: 5.950,-BF

Gebonden in linnen band

Met voorwoord van Prof. Dr. H. Braeckmans

Het tegenstrijdig belang op het niveau van de raad van bestuur (art. 60 en 60bis Venn. W.) is ongetwijfeld één van de meest actuele en omstreden onderwerpen in het vennootschapsrecht, vooral sinds de wetwijzigingen van 18 juli 1991 en van 13 april 1995. Het voorstel om misbruik van vennootschapsgoederen strafbaar te stellen kan dit slechts accentueren.

De auteur wijdt aan deze wettelijke regelingen een omstandige en kritische analyse. Dit proefschrift biedt echter nog veel meer.

Omdat de juridische problematiek van de belangenconflicten gemeenschappelijk is aan alle rechtsfiguren die vertegenwoordiging of optreden in andermans belang impliceren (bv. lastgeving, voogdij, commissie, bemiddeling, bewind, publieke mandaten), onderzoekt Dr. Ph. Ernst welke algemene regels en beginselen in het gemeenrechtelijk vertegenwoordigingsrecht gelden t.a.v. het contracteren met zichzelf ("Selbstkontrahieren"), het "dienen van twee heren" en andere belangenconflicten (deel I). Vervolgens wordt nagegaan of de gemeenrechtelijke regels ook kunnen worden toegepast op bestuurders en zaakvoerders van vennootschappen en hoe die regels zich verhouden t.o.v. de wettelijke belangenconflictregels (art. 60 en 133 Venn. W.).

De auteur stelt een model op voor een zinvolle, efficiënte belangenconflictregeling en formuleert voorstellen de lege ferenda (deel II).

Vernieuwend, zelfs grensverleggend, is het derde deel over belangenconflicten van aandeelhouders, op het niveau van de algemene vergadering. Dr. Ph. Ernst doet een voorstel de lege ferenda om bij bepaalde belangenconflicten van aandeelhouders (o.m. bij stemming over kwijting) een stemverbod in te voeren. Meer algemeen pleit hij voor de erkenning van een op de aandeelhouders rustende plicht tot goede trouw tegenover de vennootschap en de medevennoten. Tenslotte wordt ook m.b.t. intra-groepsverrichtingen een voorstel de lege ferenda gedaan (deel III).

Uit het voorwoord van Prof. Dr. H. Braeckmans:

"Op grond van de met omvangrijk nationaal en rechtsvergelijkend bronnenmateriaal gesteunde analyse, op basis van de wetenschappelijk verantwoorde stellingen en met inachtnaam van de originaliteit van het onderzoek en de hoge actualiteitswaarde, is dit doctoraatswerk een groot meesterwerk en een mijlpaal in de studie van het belangenconflict van bestuurder en aandeelhouder van de naamloze vennootschap".

INTERSENTIA RECHTSWETENSCHAPPEN
Antwerpen - Groningen

Churchilllaan 108 – 2900 Schoten
☎ 03/680.15.50 – Fax 03/658.71.21

met deze gratis

VOORDEELKAART

wint u alvast het eerste pleit!

**KLUWER
RECHTSWETENSCHAPPEN
BELGIË**

Santvoortbeeklaan 21-25
B-2100 Antwerpen
Tel. 0800 / 1 4500
Fax 03 / 360 04 67

Staat u aan het begin van een veelbelovende carrière? Heeft u net uw stage achter de rug en bent u onlangs ingeschreven aan de balie als tableau-advocaat? Dan hebben wij schitterend nieuws voor u.

Om uw carrière een duwtje in de rug te geven, creëerde Kluwer Rechtswetenschappen België de unieke Voordeelkaart, waarmee u tot twee jaar na uw definitieve inschrijving aan de balie kan profiteren van een heleboel interessante voordelen.

Eerst en vooral krijgt de houder van de Voordeelkaart maar liefst 20% korting op alle uitgaven en aanvullingen van Kluwer Rechtswetenschappen België. Da's mooi meegenomen, temeer daar starters dikwijls extra moeten investeren in wetboeken, juridische tijdschriften, vakliteratuur en allerlei materiaal.

Maar er is meer. Omdat Kluwer Rechtswetenschappen België goed op de hoogte is van de specifieke behoeften van startende advocaten, krijgt u op regelmatige basis informatie toegestuurd over speciale acties, nieuwe uitgaven of interessante seminars.

Betrouwbare bronnen en accurate informatie zijn essentieel voor elke advocatenpraktijk. Fax daarom de onderstaande coupon zo snel mogelijk ingevuld terug, en u kan van bij de start van uw Voordeelkaart genieten. Goed begonnen is immers half gewonnen, en zo wint u alvast het eerste pleit.

*Ja, stuur mij
zo snel mogelijk de
gratis voordeelkaart
voor de jonge
Tableau-advocaat.*

Dhr. Mevr.

Naam:

Voornaam:

Straat: Nr:

Gemeente: Postcode:

Tel: Fax:

Datum: Handtekening:

Datum van inschrijving als tableau-advocaat: / /

(De kaart is geldig tot het einde van het 2e kalenderjaar na deze datum.)

Balie:

(Om misbruiken te voorkomen worden de inschrijvingsgegevens bij de balies gecontroleerd.)

Faxen gaat snel en gemakkelijk. Ons faxnummer is 03 / 360 04 67.